

HAV AV BLOMMOR

ETT GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR ÄNGSMARK I HISTORISK PARKMILJÖ

Tornerparken, Uppsala

Hav av blommor

Ett gestaltungsförslag för ängsmark i historisk parkmiljö

Tornerparken, Uppsala

Sea of flowers

A design proposal for meadow in a historical park environment

Tornerparken, Uppsala

Magdalena Wojcicka, Sarah Kallmén

Handledare: Helena Espmark, SLU, Institutionen för stad och land

Examinator: Marcus Hedblom, SLU, Institutionen för stad och land

Bitr. examinator: Petter Åkerblom, SLU, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala

Kurskod: EXo86o

Program/utbildning: Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala

Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2024

Omslagsbild: Foto av Sarah Kallmén

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: äng, park, historisk parkmiljö, gestaltungsförslag

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:<https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

- JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.
- NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.
- Publicering och arkivering

FÖRORD

Tack till vår handledare Helena Espmark för allt stöd och vägledning och våra nära och kära för uppmuntran i alla lägen.

Tack till Tengbom Uppsala för inspiration och råd.

Till sist vill vi även tacka Jörgen Orback och Sandra Waxin för att vi har fått ta del av er expertis och att ni ställde upp på intervju.

SAMMANDRAG

Idag finns ett ökat intresse för att omges av natur, vilket har visat sig ge mentalt och fysiskt välbefinnande. Ökad tillgång till grönska i städer innebär att fler människor kan uppleva natur. Dock, till följd av förtätning, minskar idag grönområden och biologisk mångfald i stadsmiljöer. För att motverka detta bör grönområden användas mer effektivt och öka i kvalitet, exempelvis genom att omvandla gräsmattor till äng. Detta eftersom ängsmarker har högre ekologiska värden och kräver mindre intensiv skötsel än klippta gräsmattor. Ängar kan även bidra till att i parkmiljöer skapa upplevelser av en mer idyllisk natur än gräsmattor samt väcka olika sinnen. Vidare, genom att efterlikna gamla skötselmetoder för att imitera kulturlandskap, kan känslor och minnen väckas hos de människor som passerar förbi.

Syftet med detta examensarbete är att göra ett gestaltungsförslag för äng i parkmiljö. Detta i en parkmiljö där den huvudsakliga förändringen blir en omställning av gräsmatta till äng. Målet med gestaltningen är att nyttja den valda parkens fulla potential genom att höja platsspecifika ekologiska, estetiska, sociala och historiska värden. Vår estetik har inspirerats av det strikta historiska formspråket, exempelvis det befintliga huvudstråket som sträcker sig genom hela parken likt en mittaxel. I förslaget vill vi även knyta an till historisk markanvändning och återskapa ekologiska samt sociala värden som med tiden har förändrats eller försvunnit. Däribland återskapa ängsmark och platser för sociala sammankomster.

FÖRBEREDELSE

En cykeltur genom Uppsala fick oss att upptäcka Tornerparken som en lämplig park vi kunde förvandla till ett urbant ängsliknande kulturlandskap, som dessutom många

skulle se. Platsen är lämplig för etablering av ängsvegetation på grund av ståndorten som utgörs av torr jord i soligt läge. Tornerparken används för närvarande främst för sociala evenemang och fysiska aktiviteter, vilket skulle kunna lyftas i gestaltungsförslaget för att stärka parkens identitet och värde.

För att få en kunskapsbas för vårt gestaltungsarbete har vi läst relevant litteratur om äng och design. Detta bidrog till att vi fick inspiration och idéer om hur och vilka ekologiska, estetiska, sociala och historiska värden som är värda att lyfta i vårt examensarbete. Denna teoretiska bas, tillsammans med Krupinskas metod analys genom syntes, resulterade i en kreativ icke-linjär designprocess i vilken både planering och skötsel av äng i parkmiljö ingick. Under arbetets gång samlade vi alla våra tankar och skisser i någonting som vi valde att kalla Processdagbok. Detta i syfte att vara tydliga, både för läsaren och oss själva, med hur vår designprocess gick till och vilka tankar och idéer som ledde oss framåt.

GESTALTNING

Längre fram i designprocessen gjorde vi en inventering och analys på plats i Tornerparken och höll utkik efter viktiga element och spår (som exempelvis upptrampade stigar) som berättar hur parken används. Alla fynd har sammanställts i ett antal kartor, skisser och strategier. Att undersöka olika designaspekter genom handskiss var en viktig del av designprocessen som Krupinskas metod antyder. Genom att identifiera och visualisera befintliga svagheter och outnyttjade möjligheter har vi hittat sätt att dra bättre nytta av parkens kvaliteter. Skisserna hjälpte oss att ta fram ett passande gestaltungsförslag där äng spelar huvudrollen. Vi anser att ängens karaktär bidrar till att både stärka parkernas

befintliga och nya kvaliteter. Gestaltungsförslaget presenteras i en illustrationsplan, perspektivbild, sektioner, detaljer och text.

Konceptet för designen är grundat i hur ängsvegetation rör sig i vinden och barocka strukturer som finns på plats. Äng representerar vildhet och står som kontrast till det befintliga, strikta och historiska formspråket. Detta beskriver vi i en metafor om en våg som möter en vågbrytare. Därav rubriken till vårt gestaltungsförslag ”Vågbrytare och ett hav av blommor”.

DISKUSSION

Slutligen diskuterade vi vårt resultat och de metoder vi valde för att besvara vår frågeställning. Vi anser att vårt resultat har kunnat besvara frågeställningen och vår slutsats är att ängen kan öka Tornerparkens attraktionsvärde utifrån historiska, ekologiska, sociala och estetiska värden.

Processdagboken som skapades under vår designprocess skulle vara intressant att utveckla i framtida studier. Arbetet skulle kunna utvecklas och bli mer generellt för att utformas som en handbok för planering, utformning och underhåll av äng i stadsmiljö. Vi anser att det behövs en handbok som kan vägleda etablering, utbredning och normalisering av äng.

Nyckelord: äng, historisk parkmiljö, gestaltungsförslag

SUMMARY

There is an increasing interest in being surrounded by nature, and it is shown to bring mental and physical wellbeing. Increased access to greenspace in cities means that more people can experience nature. Unfortunately, due to urban densification, greenspace and biodiversity are decreasing in urban environments, therefore greenspace should be used more efficiently and increase in quality to counter this trend. This could for instance be done by transforming lawns into meadows because they have more ecological value due to lower maintenance and higher biodiversity. Meadows are better than grass lawns in urban spaces at creating nature-like experiences that arouse sensory experiences and are pleasing to the eye. By mimicking constituents and flora from established meadows, one can resemble a meadow as a cultural landscape and evoke feelings and memories in people who pass by.

The purpose of this master thesis is to produce a design proposal with meadow as the main focus. The proposal is for a park environment where the main modification will be a change of vegetation from lawn to meadow. The goal with the design is to use the full potential of the chosen park for inter alia people to enjoy and benefit from nature. The design intends to raise site specific ecological, aesthetic, social and historical values. Our aesthetics have been inspired by historical strict design, for instance the main road that stretches through the entire park like a central axis. In the proposal, we also want to take inspiration from historical land use and recreate ecological and social values that have changed or disappeared over time, including meadows and places for social gatherings.

PREPARATION

A bike trip through Uppsala made us discover Tornerparken as a suitable park we could transform into an urban meadow-like cultural landscape, which a lot of people would notice. The site is adequate for meadow vegetation due to its location on dry soil and a lot of sun exposure. The park's current use is primarily for social events and physical activities, which could be emphasized in the design proposal in order to strengthen the park's identity and value.

In order to obtain a knowledge base for our design work, we have read relevant literature on meadows and design. This contributed to us gaining good insights into which ecological, aesthetic, social and historical values are relevant and interesting for us to focus on in our thesis. Our knowledge base, together with Krupinska's method analysis through synthesis, resulted in a creative non-linear design process that included both the planning and management aspect of a meadow in a park setting. As part of our storytelling during our work, we collected all our thoughts and sketches in something we chose to call the Process Diary. This is in order to be clear, both for the reader and ourselves, with how our design process proceeded and which thoughts and ideas led us forward.

DESIGN

Further on in the design process, we did an on-site inventory and analysis in the park and looked out for important elements and traces (such as desire paths) that could tell us how the park is used. All our findings have been compiled in a number of maps, sketches and strategies. Examining various design aspects through hand sketching was an important part of the design process as Krupinska's method

suggests. Identifying and visualizing existing weaknesses and neglected opportunities has led us to find ways to take better advantage of the park's qualities. Our sketches led us to create a design proposal where meadow plays the main role. We think that the character and qualities of meadows strengthens the parks' existing identity and qualities, as well as creates new ones. The design proposal is shown in an illustration plan, perspective view, sections and details.

The concept for the design is founded in how meadow vegetation moves in the wind as well as the baroque structures found on site. In our design, the meadow represents wildness that contrasts to the existing, strict and historical design of the park. We think that this could be described in a metaphor about a wave meeting a breakwater. Hence the title of our design proposal "Breakwater and a sea of flowers".

DISCUSSION

Finally, we discussed our results and the methods we chose to answer our question with. We believe that our results have been able to answer the question and our conclusion is that the meadow can increase Tornerparken's attraction value through historical, ecological, social and aesthetic values.

The process diary created during our design process would be interesting to develop in future studies. The work could be developed and become more general in order to be able to be used as a handbook for planning, design and maintenance of meadows in urban environments. We believe that a handbook is needed so it can guide, spread and normalize meadows in urban parks.

Keywords: meadow, historical park environment, design proposal

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Figurförteckning	10	Historia	45	Gestaltningen	91
		Processdagbok 6	48	Metoddiskussion	92
1. INLEDNING	11	6. VAD SÄGER BRANSCHEN?	50	Vad bidrar resultatet med?	93
Varför ängsmark?	12	Egna erfarenheter	51	Slutsats	93
Syfte	14	Äng & gräsmatta	51	Vidare forskning	93
Frågeställningar	14	Gestaltning	51		
Avgränsningar	14	Anläggning	52	REFERENSER	95
2. METOD OCH MATERIAL	15	Skötsel	52		
Litteraturoversikt	16	Förbättrat samarbete	52		
Intervju	16	Äng i framtiden	53		
Gestaltning	16	Tornerparken	53		
3. ÄNGSMARK	18	Processdagbok 7	54		
Vad är äng?	19	7. FÖRDJUPAD PLATSSTUDIE	56		
Äng i parkmiljö	20	Karaktärsområden	57		
Årstider	22	Krontäckningsstudie	57		
Processdagbok 1	24	Processdagbok 8	58		
4. PARKMILJÖER FÖR MÄNNISKOR	26	Analys, strategi & program	61		
Tecken på omsorg	27	Koncept & vision	64		
Processdagbok 2	28	Processdagbok 9	65		
Rumslighet	30	8. GESTALTNINGSFÖRSLAG	67		
Processdagbok 3	32	Koncept, vegetation & formspråk	69		
5. TORNERPARKEN	34	Illustrationsplan	70		
Introduktion till platsen	35	Gestaltningen	72		
Processdagbok 4	39	Växtförslaget	81		
Geologiska förutsättningar	41	9. DISKUSSION	90		
Befintliga naturvärden	42	Våra tidiga idéer	91		
Processdagbok 5	43	Äng och dess värden	91		

FIGURFÖRTECKNING

Figur 1. Ett hav av blommor (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.1	Figur 83. Ett hav av blommor (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.64
Figur 2. Blomsteräng (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.12	Figur 84-87. Processdagbok 9 (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.65
Figur 3. Tornerparken (Fotograf: Magdalena Wojcicka)	s.13	Figur 89. Perspektivbild (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.68
Figur 4. Arbetsområde (Fastighetskarta Lantmäteriet ©)	s.13	Figur 90. Ett hav av blommor (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.69
Figur 5. Arbetsområde (Ortofoto Lantmäteriet ©)	s.14	Figur 91. Vegetation och formspråk (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.69
Figur 6. Analys genom syntes (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.17	Figur 92. Illustrationsplan (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.70-71
Figur 7. Indelning av äng (inspiration från Jordbruksverket)	s.19	Figur 93. Principbild på äng (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.72
Figur 8. Löväng (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.19	Figur 94. Pollinerare (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.73
Figur 9. Melampyrum nemorosum (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.19	Figur 95. Utklippt stråk i äng (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.74
Figur 10. Gräsmatta med blommor (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.19	Figur 96. Material i parken (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.75
Figur 11. Blomsteräng (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.20	Figur 97. Beriderbana (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.76
Figur 12. Blomsteräng (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.21	Figur 98. Torräng (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.77
Figur 13. Vallmo (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.22	Figur 99. Blomsteräng (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.77
Figur 14. Äng under hösten (Fotograf: Magdalena Wojcicka)	s.23	Figur 100. Löväng (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.77
Figur 15-21. Processdagbok 1 skiss (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.24	Figur 101. Slottsallén (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.78
Figur 22. Tecken på omsorg (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.27	Figur 102. Lökar (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.78
Figur 23-26. Processdagbok 2 skiss (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.28	Figur 103. Prydliga planteringar (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.78
Figur 27. Tornerparken (Fotograf: Magdalena Wojcicka)	s.30	Figur 104. Sektion A-a (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.79
Figur 28. Foci (Fotograf: Magdalena Wojcicka)	s.31	Figur 105. Sektion B-b (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.80
Figur 29. Processdagbok 3 skiss (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.32	Figur 106. Blomsteräng (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.81
Figur 30. Processdagbok 3 (Ortofoto Lantmäteriet ©)	s.32	Figur 107. Växtlista _ Lök- och knölväxter (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.82
Figur 31. Arbetsområde (Ortofoto Lantmäteriet ©)	s.35	Figur 108. Tidlösa (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.82
Figur 32-43. Tornerparken (Fotograf: Magdalena Wojcicka)	s.36-38	Figur 109. Tulpanfält (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.83
Figur 44-49. Processdagbok 4 skiss (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.39	Figur 110. Världökar (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.83
Figur 50. Jordartskarta (SGU ©)	s.41	Figur 111. Höstlökar (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.83
Figur 51. Naturvärden (WSP)	s.42	Figur 112. Växtlista _ Äng (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.84
Figur 52. Naturvärden (Uppsala kommun)	s.42	Figur 113-120. Ängsvegetation (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.85
Figur 53. Processdagbok 5 vallmo (Fotograf: Magdalena Wojcicka)	s.43	Figur 121. Ängens årstider (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.86
Figur 54. Processdagbok 5 (Ortofoto Lantmäteriet ©)	s.43	Figur 122. Solros i äng (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.87
Figur 55. Skylt beriderbana (Fotograf: Magdalena Wojcicka)	s.45	Figur 123. Växtlista _ Buskar och träd (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.87
Figur 56. Karta från 1719 (Uppsala Stadsarkiv)	s.46	Figur 124. Växtlista _ Skuggtålig plantering (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.88
Figur 57. Fornlämning (Fotograf: Magdalena Wojcicka)	s.47	Figur 125. Funkia (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.88
Figur 58. Fornlämning (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.47	Figur 126. Fridegårdsparken (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.88
Figur 59. Processdagbok 6 skiss (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.48	Figur 127. Planteringsplan (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.89
Figur 60. Tistel (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.51	Figur 128. Höstsilverax (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.89
Figur 61. Klippt gång i äng (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.51	Figur 129. Funkia (Fotograf: Sarah Kallmén)	s.89
Figur 62. Prydnadslök (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.52		
Figur 63. Fågelbad (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.52		
Figur 64. Skötsel av äng (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.53		
Figur 65. Ormbunke (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.53		
Figur 66. Pollinerare (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.53		
Figur 67-70. Processdagbok 7 skiss (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.54		
Figur 71. Karaktärsområden (Ortofoto Lantmäteriet ©)	s.57		
Figur 72-77. Processdagbok 8 (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.58-59		
Figur 78. Skiss av Tornerparken (Illustratör: Magda Wojcicka)	s.61		
Figur 79-81. Analys Strategi (Illustratör: Magdalena Wojcicka)	s.61-63		
Figur 82. Konceptsymbol (Illustratör: Sarah Kallmén)	s.64		

1. INLEDNING

I detta kapitel presenterar och motiverar vi vårt valda ämne och arbetsområde. Vidare presenterar vi vårt syfte, frågeställning och avgränsning.

VARFÖR ÄNGSMARK?

Landskapsarkitekter bär ett stort ansvar för att bidra med urbana grönytor av god kvalitet som både kan förbättra levnadsstandarden för oss människor och djur, samt dämpa klimatförändringar. Detta är extra viktigt nu i och med att vi lever i en tid där artutdöende orsakas av mänskliga aktiviteter, bland annat fragmentering av habitat och kemisk förorening (Pievani, 2013). Förstörda livsmiljöer, klimatförändringar och invasiva arter är ytterligare faktorer som missgynnar biodiversiteten (IPBES 2018). Rapporter från IPBES (2018) visar att tillståndet för biologisk mångfald på global nivå är mycket allvarligt, exempelvis ökar antalet arter som hotas av utrotning. Enda chansen för en framtid med bevarad biodiversitet innefattar en radikal omställning av samhället, hävdar IPBES (2018). För att människor ska kunna ställa om och bidra till artrikare miljöer som gynnar biologisk mångfald, behövs en allmän ökad förståelse för hur utvecklingen kan främjas. Därmed vill vi med detta arbete uppmärksamma en pågående samhällelig förändring som gynnar biologisk mångfald, alltså det ökade intresset för ängsmark i urban miljö. I denna uppsats redogör vi för vilka ekologiska men även estetiska, sociala och historiska värden en omställning från gräsmatta till äng i en historisk parkmiljö har.

Ängsmark, gräsmattor och ekologi

En aspekt av landskapsarkitektur och hållbarhet som har fått mycket uppmärksamhet de senaste åren, är omvandlingen av konventionella klippta gräsmattor till ängsmark. Enligt Ignatieva (2017) täcks idag 40-60 procent av Sveriges urbana grönområden av artfattig gräsmatta, vilket motsvarar 0.6-0.9 procent av Sveriges totala landyta på 41 miljoner hektar (SCB, 2023). Detta motsvarar 24.6 miljoner hektar gräsmatta i Sverige. Gräsmattan bidrar inte nämnvärt till den biologiska mångfalden och kräver höga driftkostnader vilket innebär en hög kemikalie- och energiförbrukning (Ignatieva 2017). Ängsmark däremot är en av våra allra mest artrika livsmiljöer som hundratals växter, svampar och djur behöver för att hitta boplats eller föda (Naturvårdsverket, u.å.). Trots att ängen är väldigt värdefull ur ett ekologiskt perspektiv, har

den försvunnit mer och mer ur våra svenska landskap, vilket starkt missgynnar biodiversiteten (Naturskyddsföreningen, 2021). I slutet av 1800-talet utgjorde ängen en yta på 1 miljon hektar, idag finns endast cirka 7000 hektar äng kvar i Sverige (Naturskyddsföreningen, 2021). Den artfattiga gräsmattan dominerar till ytan markant över ängen trots att den är livsviktig för att upprätthålla den biologiska mångfalden. Eftersom ängsmark blivit en mycket sällsynt livsmiljö i Sverige (Stockholms stad u.å.), vore det värdefullt med en omställning som innebär investeringar i att imitera gamla skötselmetoder som bildar äng (Jordbruksverket 2012). Detta med syfte att utöka andelen äng och på så sätt gynna biodiversiteten (ibid).

Estetiska och sociala värden

Förutom de ekologiska fördelarna, kan även den sociala och estetiska aspekten av omvandling av gräsmattor till äng diskuteras. Den konventionella gräsmattan används i både sociala och estetiska syften (Ignatieva, 2017). Exempelvis används gräsmattor för picknick och bollsport samt utgör en symbol för "skönhet, makt och välstånd" (Ignatieva, 2020). Det finns dock ett flertal studier som har visat att även ängsmarken anses ha estetiskt tilltalande egenskaper. En studie av Lindemann-Matthies (2007) har visat att människor uppskattar ängens färgrika blomning, artrika flora och diversitet i växtstruktur (höjd och bladform). Trots

Figur 2. Foto som visar en blomsteräng intill länsväg 263 vid Erikssund (Sigtuna kommun). Foto: Sarah Kallmén.

att det finns många som upplever ängsmark som estetiskt tilltalande finns det även de som anser att det inger ett stökigt intryck (Naturskyddsföreningen, u.å.). Detta beror bland annat på att övervuxen och stökig natur förknippas med övergivna områden medan "prydlighet" signalerar om mänskligt engagemang (Turkki, 2022). På så sätt kan vild och "stökig" natur anses öka i estetiskt värde om dess variation i färg ökar samt att det tydligt framgår att det finns en design/tanke bakom (Hands, 2002). Vidare förknippas de öppna gräsmattorna med trygghet, till skillnad från de högvuxna ängarna som har sämre visibilitet och i vilka ormar eller fästingar kan gömma sig (Ignatieva, 2017). Vidare utgör ängsmarkens högvuxna vegetation sämre förutsättningar för sociala aktiviteter som kulturellt sett förknippas med klippta gräsmattor i parkmiljöer.

Gestaltningförslaget

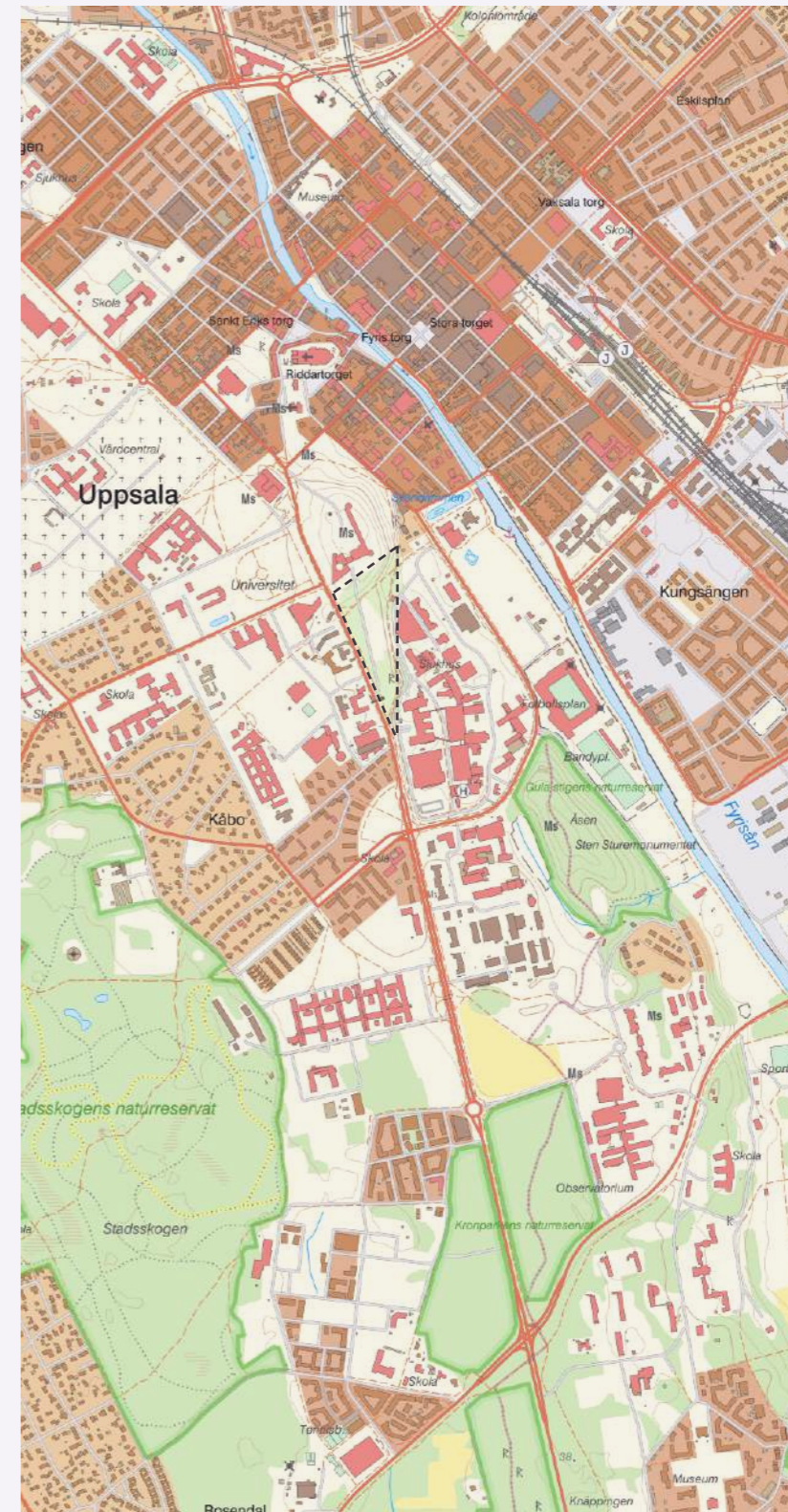
För att därmed undersöka hur äng i parkmiljö kan utformas för att bidra med ekologiska värden och samtidigt bibehålla parkens sociala och estetiska värden, har vi i detta examensarbete gjort ett gestaltningförslag. Under vårterminen 2023 gick vi en kurs i urbanekologi, vilket fick oss att bredda förståelsen för och bli mer intresserade av ängsmarkens ekologiska fördelar. För att få svar på våra frågor om varför det inte finns mer äng i parkmiljöer samt hur äng kan gestaltas för sociala och estetiska värden, använder vi litteraturoversikt, intervju och gestaltning som metod. Den litteratur vi främst tar stöd av i vår gestaltning är Nassauers (1995) artikel Messy Ecosystems, Orderly Frames. I denna menar Nassauer (1995) att det är viktigt att landskapsarkitekter genom design kommunicerar att ett "obekant och vilt" ekosystem, som exempelvis äng, är avsiktligt och tas hand om. Detta visar vi i vår gestaltning genom Nassauers (1995) så kallade "tecken på omsorg". Exempelvis använder vi prydlig och hortikulturell vegetation som kontrast till den vilda ängen. I detta arbete har vi även valt att använda oss av Krupinskas metod Analys genom syntes, vilket har resulterat i att vi parallellt med vår kunskapsinsamling har arbetat med vårt gestaltningförslag. Detta har vi valt att presentera i form av "Processdagböcker" i vilka vi visar hur vi genom skiss undersöker och löser olika problem kopplade till gestaltning av ängsmark i parkmiljö.

Tornerparken, Uppsala

I detta examensarbete omvandlar vi den historiska Tornerparken i Uppsala till ett hav av blommor. Målet med vårt gestaltningförslag är att omvandla parkens gräsmattor till äng för att höja platsspecifika ekologiska, estetiska, sociala och historiska värden. Vi upptäckte Tornerparken sommaren 2023 när vi var på en cykeltur genom Uppsala. Vi valde parken för att vi blev inspirerade av dess historia och dess karaktäristiska och strikta trädallé som vi tänkte kunde, tillsammans med en vild ängsmark, resultera i en intressant och lärorik designprocess. Vi såg även Tornerparken som en lämplig plats för omvandling till äng för att den främst består av klippt gräsmatta och för att den har goda växtbetingelser för just äng. Dessutom är parkens centrala läge fördelaktigt eftersom många hade kunnat se ängen, vilket vi anser skulle kunna bidra till att dess vilda karaktär normaliseras. Eftersom det finns några mindre ängsmarker i närheten (i Slottsbacken, Carolinaparken och Blåsenhus) skulle en ängsmark i Tornerparken inte utgöra en isolerad ö utan tvärtom vara en del av ett grönt sammanhang.

Figur 3. Foto från vår cykeltur i Tornerparken, augusti 2023. I bilden ses parkens stora finklippta gräsmatta. Foto: Magdalena Wojcicka.

Figur 4. Fastighetskarta över centrala Uppsala med Tornerparken utmarkerad (A3 Skala 1:20000 Lantmäteriet ©)

SYFTE

Syftet med arbetet är att undersöka hur en historisk parkmiljö kan omvandlas från gräsmatta till äng, främst för att gynna biologisk mångfald men även människor. Resultatet presenteras som ett gestaltungsförslag som ämnar att utveckla befintliga (och skapa nya) ekologiska, sociala, estetiska och historiska värden.

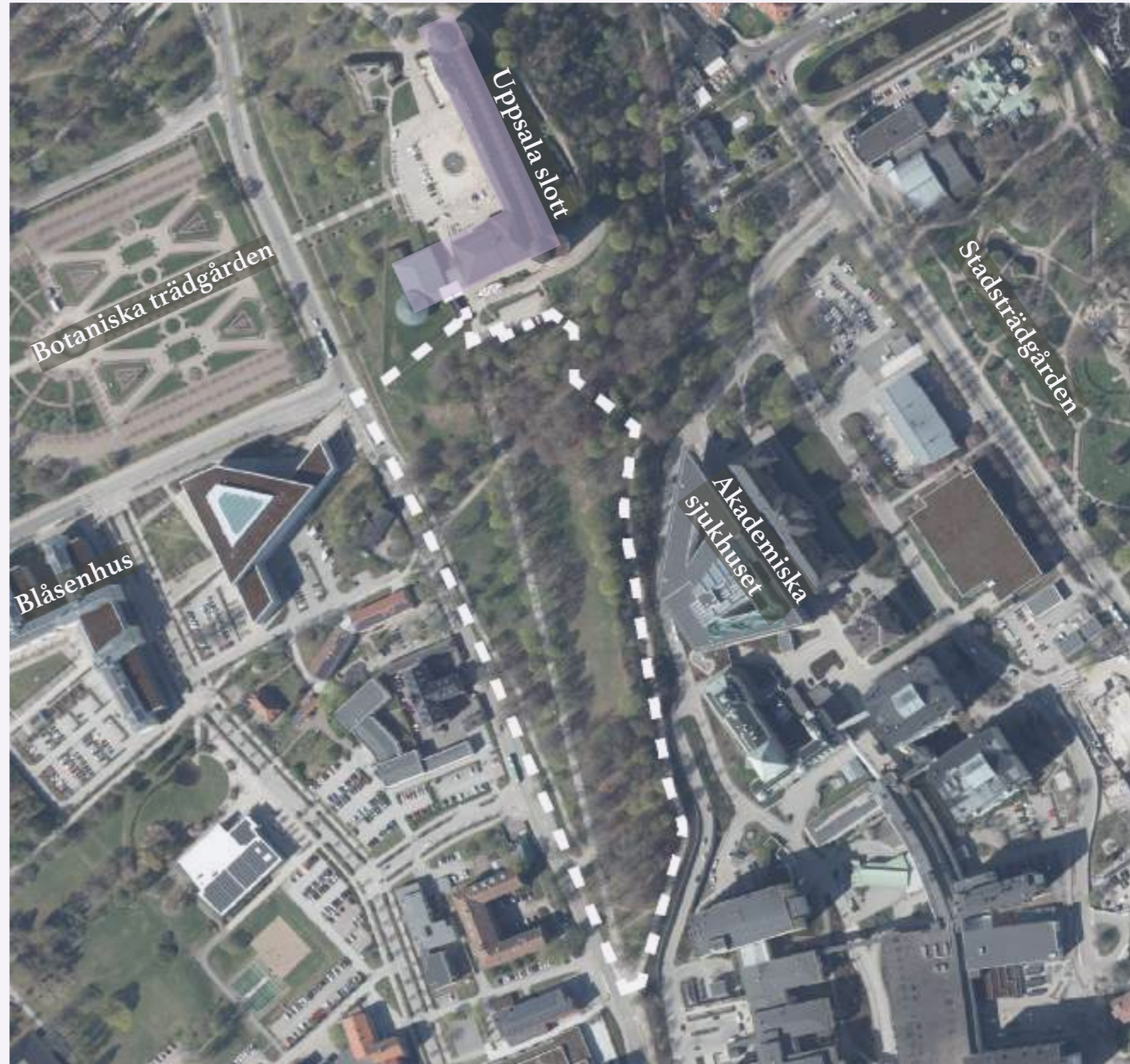
FRÅGESTÄLLNING

- Hur kan vi designa ängsmark i Tornerparken på ett sätt som höjer platsens attraktionsvärde utifrån ekologiska, sociala, estetiska och historiska värden?

AVGRÄNSNINGAR

Uppsala investerar idag i en hållbar samhällelig omställning genom att omvandla gräsmatta till äng, vilket gynnar artrikedomen i urbana grönområden i Sverige. Detta, tillsammans med att vår utbildning utgår från Uppsala, bidrog till att vi såg det som relevant att utgå från en specifik plats i Uppsala. Parkområdet som ingår i vår uppsats är avgränsat till en areal på drygt 3,7 hektar. Arbetet avgränsas till äng i svenskt klimat och gjordes utifrån planerings-, gestaltungs- och förvaltningsperspektiv.

Vår valda plats har vi avgränsat till att vara en historisk parkmiljö i urban kontext. Detta eftersom vi såg den historiska aspekten som inspirerande för ett gestaltungsarbete med äng och för att en omställningen från gräsmatta till äng i urban miljö är ett väldigt aktuellt ämne just nu på grund av bland annat den pågående ekologiska kollapsen och förtätningen av städer.

Figur 5. I bilden har vi markerat områdesgränsen för vårt arbetsområde. Ortofoto över Tornerparken (A3 Skala 1:3000 Lantmäteriet ©).

2. METOD & MATERIAL

I detta kapitel presenterar vi hur vi gick tillväga vid utförandet av detta examensarbete. För att svara på vår frågeställning använde vi oss av tre olika metoder för att samla en kunskapsbas som kan vägleda oss i vår gestaltning.

LITTERATURÖVERSIKT

Vi inledde vår litteraturöversikt med att fördjupa oss i frågan "Vad är äng?" och att undersöka olika typer av äng och dess betingelser. Vidare studerade vi Tornerparken och undersökte dess förutsättningar för anläggning av äng. Eftersom Tornerparken ligger i direkt anslutning till Uppsala slott bestämde vi oss för att studera slottet och dess omgivningar genom gamla böcker och kartor på Uppsala stadsarkiv. Detta för att se om vi hittar information relevant för vår gestaltning.

Förutom denna mer konkreta litteraturöversikt om äng och vår valda plats, studerade vi även böcker och artiklar som vi fann relevanta för vår konstnärliga process som resulterade i ett gestaltningsförslag. Vi utgick från källor som Messy ecosystems, orderly frames av Nassauer, Form and fabric in landscape architecture av Catherine Dee och Naturalistic planting design av Nigel Dunnett. Med hjälp av denna litteratur fick vi en referensram att luta oss tillbaka på under vår gestaltningsprocess. Nassauers tankar kring sambandet mellan stökig (messy) natur och ekologiska värden som kontrast till ordnad (orderly) natur fann vi relevant för vår gestaltning av äng i parkmiljö medan de övriga källorna har väglett oss vid den rumsliga utformningen av Tornerparken.

INTERVJU

Intervju som metod

Intervju är en metod som samlar in kunskap genom muntlig kommunikation där intervjuaren är den som ställer frågor och respondenten den som besvarar dem (Ejvegård 2012). Enligt Alvehus (2019) och Ejvegård (2012) är det, under intervjutillfället, viktigt att det är respondenten som talar majoriteten av tiden medan intervjuaren aktivt lyssnar och ställer följdfrågor utan att värdera några uttalanden. Därmed, för att öka trovärdigheten i vårt arbete, tänkte vi aktivt under de två intervjuerna på att inte ta för mycket plats samt att inte värdera respondenternas svar. Vi spelade in och transkriberade intervjuerna i efterhand för att öka

sannolikheten att uttalanden återges korrekt, vilket enligt Alvehus (2019) och Ejvegård (2012) ger ett mer trovärdigt resultat.

Alvehus (2019) ser metoden intervju som ett effektivt redskap för kvalitativ forskning eftersom det ger möjlighet till att undersöka personliga åsikter och tankar. Därmed valde vi denna metod för att få en bättre inblick i vad det i denna bransch finns för attityder och tankar kring urbana ängar. Konceptet att anlägga äng i urban miljö är ännu inte etablerad och anledningarna är diffusa och skiljer sig åt beroende på vem som svarar. Därmed hjälpte denna metod oss att få en bättre förståelse för orsakerna till meningsskiljaktigheter angående äng i parkmiljö i denna bransch idag. Vidare gav metoden intervju oss möjligheten att under samtalen ställa följdfrågor, vilket vi anser bidrog till att vi fick en bättre förståelse för detta ämne och därmed även ett tydligare resultat.

Utförande av intervju

I detta arbete tillämpas intervjuformen semistrukturerad intervju. Denna intervjuform baseras på ett fåtal öppna frågor som låter respondenten styra riktningen på intervjun (Alvehus 2019). Vidare menas att denna intervjuform är fördelaktig när man som intervjuare önskar att fördjupa sig i respondentens tankar och erfarenheter. Detta till skillnad från strukturerad intervju som endast strävar efter att få samtliga frågor besvarade.

Två intervjuer genomförs i detta arbete. Den första skedde den 28 september 2023 med Jörgen Orback, landskapsarkitekt LAR/MSA på Tengbom. Den andra inträffade den 23 oktober 2023 med Sandra Waxin, samordnare inom parkförvaltningen i Uppsala kommun. Dessa respondenter har valts eftersom de arbetar inom samma typ av projekt men i skilda skeden, och därmed kan bidra till detta arbete med två olika perspektiv. Vårt mål med intervjuerna var att både undersöka vilka svårigheter och möjligheter som uppstår vid gestaltning och skötsel av äng samt vad som hindrar ängsmark från att bli ett vanligare inslag i parkmiljöer.

Vi valde att ha fysiska möten snarare än att genomföra

intervjuerna på distans eftersom vi anser att det bidrar till naturligare och mer avslappnade samtal. Intervjuerna varade cirka en timme och inleddes med en kort presentation av denna masteruppsats. Därefter utgick vi från våra förberedda strukturerade frågor (se bilaga 1) men gav respondenterna mycket utrymme att styra samtalet.

GESTALTNING

I detta avsnitt presenterar vi de olika stegen i vår gestaltningsprocess.

Platsstudie

Vi besökte Tornerparken under flera olika skeden av gestaltningsprocessen. Första gången var i september när platsen fortfarande var grön och vårt fokus låg på att bekanta oss med platsen. Andra tillfället var i oktober när höstfärgerna var som starkast och vi studerade platsen mer ingående. Vi gjorde en inventering, delade in parken i karaktärsområden och skissade fram tidiga idéer på hur vi kan gestalta platsen. Vårt tredje besök ägde rum i november när den första snön hade fallit och hade i syfte att visualisera den färdiga gestaltningen för att se om något behöver ändras. Att besöka platsen under olika årstider och faser av designprocessen, har hjälpt oss att få en bättre förståelse för platsens förutsättningar och karaktär. Förutom platsbesök studerade vi även platsen på datorn genom digitala kartor från bland annat Lantmäteriet, Google maps, Sveriges geologiska undersökning (SGU), fornsök, Uppsala kommuns översiktsplan 2016 samt det virtuella verktyget i-Tree canopy (u.å) med vilket vi beräknade krontäckningsgraden i Tornerparken.

Våra fynd från platsbesöken resulterade i en analys, en karaktärsområdeskarta, en krontäckningsstudie och idéer på vilka funktioner och ängstyper vi vill tillföra till Tornerparken. För att illustrera de problem i Tornerparken som vi ämnar att lösa i vårt gestaltningsförslag, skapade vi analys-strategi kartor där vi visar hur vi tar oss an de olika problemen. Dessa resulterade sedan i våra programpunkter.

Skiss

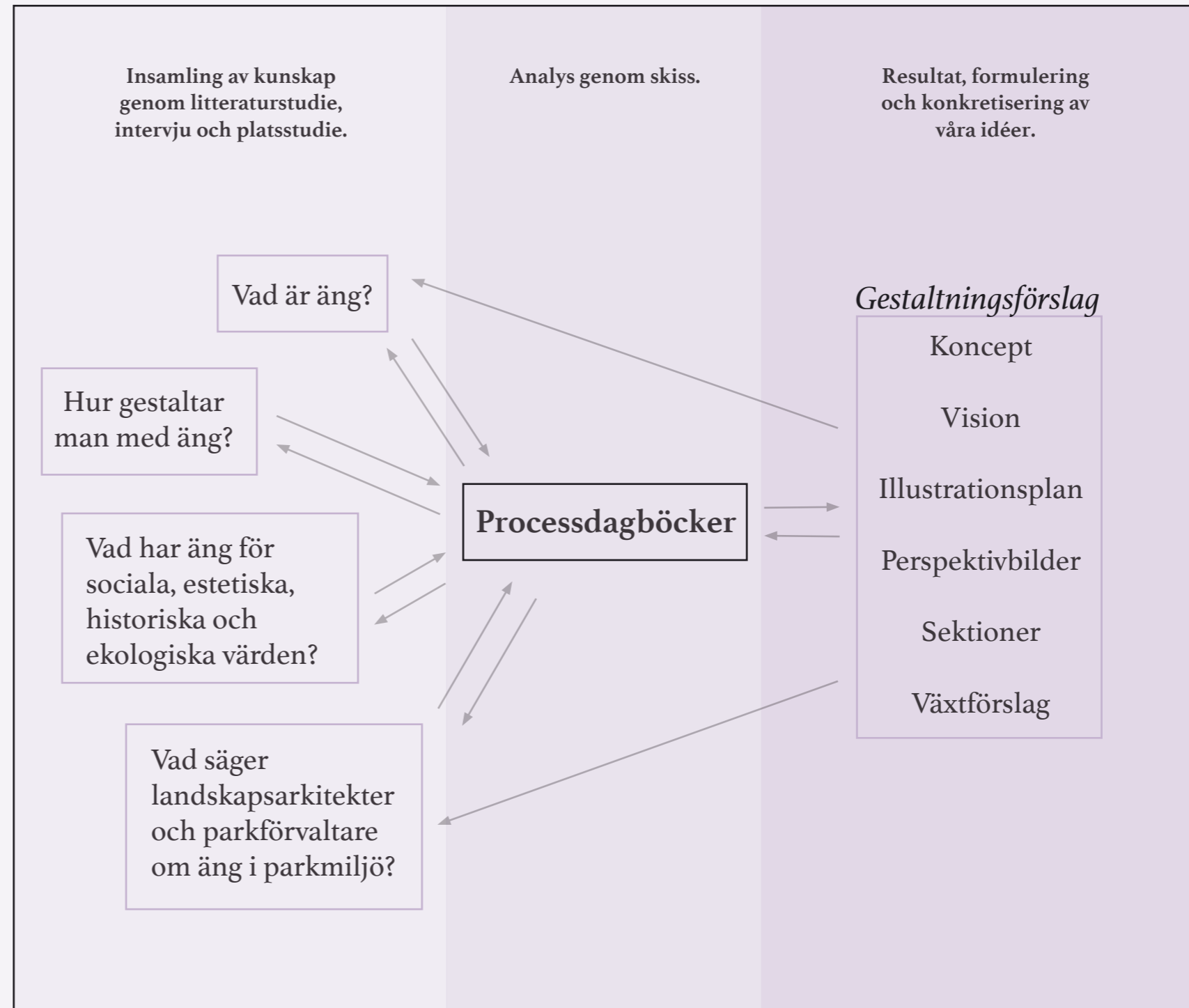
Detta arbetes skissprocess baserades på Krupinskas (2014) teori Analys genom syntes. Enligt denna teori är inte analys- och syntesprocessen linjär utan sker parallellt. Analysen ingår i alla faser av designprocessen och syntetiseringen startar väldigt tidigt. Med detta menar Krupinska (2014) att genom att hitta och undersöka olika lösningar kan problem analyseras och omformuleras. Genom att representera tankar med exempelvis ritningar, modeller eller skrift kan en dialog föras med den situation som undersöks. Det är viktigt att inte koncentrera sig på en enda lösning utan tänka i parallella banor och testa många möjliga lösningar för att på så sätt öka sin förståelse för vilka problem som behöver lösas. Eftersom designproblem är multidimensionella kan olika lösningar tjäna olika syften. Med detta menar Krupinska (2014) att ett problem inte har en enda lösning men det finns både bättre och sämre lösningar beroende på vilka aspekter som prioriteras att lösas.

Analys genom syntes tillämpade vi i detta arbete genom att starta vår skissprocess redan under den första kunskapsinhämtningen och det första platsbesöket. Denna skissprocess presenterar vi under rubrikerna "Processdagbok" där vi beskriver våra tidiga problemformuleringar samt dess möjliga lösningar. Eftersom syftet med detta arbete är att skapa ett gestaltungsförslag för äng i parkmiljö började vi tidigt i skiss undersöka ängens sociala och estetiska kvalitéer samt experimentera med hur ängen kan gestaltas för att dessa ska bibehållas eller ökas vid omvandling från konventionell gräsmatta.

Växtgestaltning

När vi kom till stadiet där vi satte ihop ett övergripande växtförslag var skissprocessen en bra grund till inspiration. Den känsla vi kommit fram till att vi vill förmedla genom vår växtgestaltning har styrts urvalet av flora. Växterna till planteringarna plockade vi ut utifrån dess lägen (halvskugga) och den karaktär som vi ansåg förstärkte vårt koncept. De tre ängstyperna (torräng, blomsteräng och löväng) och dess flora valde vi utifrån parkens sol- och markförutsättningar. Urval av växter lämpliga för äng.

Analys genom syntes

Figur 6. Bilden visar vår arbetsprocess och att den inte var linjär. Vi bearbetade vår insamlade kunskap genom processdagböcker som senare blev grunden till vårt gestaltungsförslag. Alla delar samspelade dock hela tiden med varandra och vi fick ständigt gå tillbaka för att kunna komma vidare.

3. ÄNGSMARK

I detta avsnitt kommer vi redogöra för vad äng är, hur den skapas, dess olika värden samt fördelarna med att omvandla konventionella gräsmattor i parkmiljö till blommande äng.

VAD ÄR ÄNG?

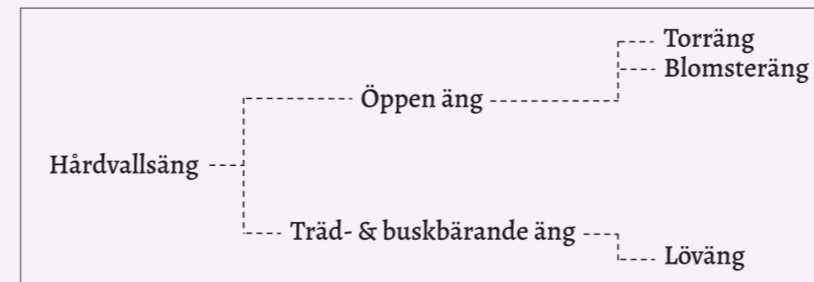
Enligt NE (u.å B) är äng ett så kallat "kulturlandskap" som är skapat av människan och betesdjuren i syfte att producera vinterfoder till bland annat idisslare och hästar. Äng är en vegetationstyp som huvudsakligen består av stråväxter, främst gräs och örter (NE u.å B). Vidare definierar Jordbruksverket (2012 s. 7) äng som en slåttermark som varken gödslas, odlas eller sås med icke inhemska arter. Det var i början av järnåldern, för ungefär 2500 år sedan, som ängens existens satte fart eftersom med järnets upptäckt kunde människor tillverka effektiva redskap som liar (Jordbruksverket 2012). Vidare skriver Jordbruksverket (2012) att kartmaterial från 1700- och 1800-talen visar att äng kunde i vissa byar innefatta mer än sju gånger så stor yta som åker gjorde, vilket visar på hur stor del av våra landskap ängen utgjorde en gång i tiden (Jordbruksverket 2012). Idag finns få hävdade ängsmarker kvar i Sverige och de riskerar att försvinna ur våra landskap helt (Stockholm stad, u.å. A). Det största hotet mot ängen menar Stockholm stad (u.å. A) är att den lilla arealen hävdad ängsmark som finns kvar upphör att hävdas. En ängsmark som lämnas växer snabbt igen och blir oftast så småningom till ädellövskog eller örtrik granskog.

Olika typer av äng

Något vi förvånades över i början av detta arbete är hur komplex definitionen av äng och olika ängstyper är. Riksantikvarieämbetet (2019) skriver att äng aldrig har haft någon entydig betydelse och har det inte heller idag. Vidare skriver Riksantikvarieämbetet (2019) att det inom svensk miljövard och akademisk forskning gjorts flera försök att definiera och kategorisera olika ängstyper för att förhindra förvirring som resulterat i flera kategoriseringar. I detta arbete har vi främst inspirerats av en indelning av äng från Jordbruksverket (2012) och kommer att hålla oss till samma begrepp under hela arbetet.

Enligt Jordbruksverkets (2012) indelning finns två huvudtyper av äng, hårdvallsäng och sidvallsäng, vilka i sig består av fler typer. Gemensamt för samtliga ängstyper är att de slås (Jordbruksverket 2012). Vidare förklaras att en

hårdvallsäng växer på torr mark medan en sidvallsäng växer på terräng där flödet av grundvatten varierar från fuktigt till blött. Hårdvallsäng innefattar öppen äng samt träd- och buskbärande äng (se figur X). I denna uppsats förekommer endast hårdvallsäng eftersom Tornerparken utgör en torr ståndort. I vårt gestaltungsforlag ingår följande tre typer: löväng, blomsteräng och torräng.

Figur 7. Denna indelning är baserad på Jordbruksverkets indelning av hårdvallsäng.

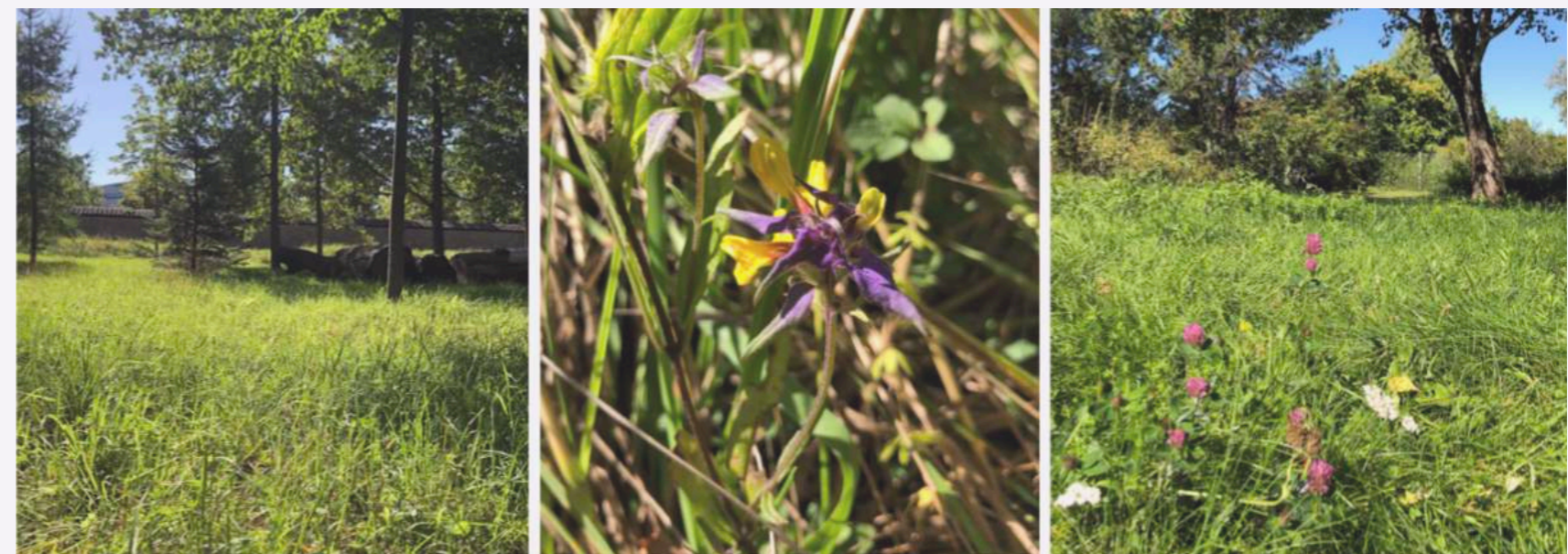
Löväng

Löväng är en typ av hårdvallsäng som ingår i kategorin träd- och buskbärande ängar (Jordbruksverket 2012). Ängens skikt består av gräs, örter samt ett glest skikt av buskar och träd som orsakar en spridd fördelning av skuggiga och soliga lägen och en varierad markfuktighet

(Naturskyddsföreningen 2019). Detta medför att både solälskande och skuggtåliga växter trivs i lövängar, bland annat blåklocka och prästkrage (ibid). Lövträd dominerar i löväng, främst hassel och ädellöv (bland annat ask, bok och lönn) samt fruktträd som exempelvis apel (Naturskyddsföreningen 2019; Jordbruksverket 2012). Fältskiktsfloras diversitet gynnar mångfalden av insekter, mossor, lavar, svampar och fåglar (Naturskyddsföreningen 2019), vilket gör att lövängar har en högre artrikedom jämfört med ängar utan ett träd- och buskskikt (ibid). De andra ängstyperna har å sin sida en större arttäthet, det vill säga fler antal arter per yta (ibid).

Blomsteräng

Blomsteräng är en typ av öppen äng (Jordbruksverket 2012) som består av ett skikt annuella örter som exempelvis blåklint, ringblomma och vallmo (Vegtech Z. u.å.; Ignatieva 2017). Blomsterängen är estetiskt tilltalande på grund av den färgglada blomningen som består av ettåriga som måste sås på nytt varje år (Ignatieva 2017). Blomsteräng kallas ibland även för blomsteråker eller målerisk äng vilket skapar en viss förvirring, dock är definitionen, däribland vegetationen, densamma varmed vi för tydlighetens skull använder blomsteräng som begrepp.

Figur 8. Löväng i Carolinaparken i Uppsala. Figur 9. I lövängen i Carolinaparken fann vi blomman *Melampyrum nemorosum* (natt och dag). Figur 10. Gräsmatta med inslag av rölleka, rödklöver och sommarfibbla som trivs i löväng. Foto: Sarah Kallmén.

Torräng

Torräng är den tredje ängstypen som vi har med i vårt gestaltungsförslag för Tornerparken. Denna ängsvegetation är flerårig och lämpar sig för torr mark som betas eller slås (NE, A. u.å.). Vanliga inslag i torräng är torktåliga, fleråriga växter som trivs i mager mark, exempelvis axveronika, färgkulla och mandelblom (Vegtech u.å. Q). Jämfört med annuellerna i en blomsteräng, är torrängens perenner mer tåliga för trampslitage och är därmed lämpligare att anläggas på platser där människor vistas (Boverket 2021).

Varför återinföra äng?

Eftersom ängsmark idag är en mycket sällsynt miljö (Stockholms stad u.å. A) anser Jordbruksverket (2012) att det är värdefullt att imitera gamla skötselmetoder för att öka andelen blomrika marker. Detta eftersom dessa metoder gynnar ekologiska, estetiska men även sociala värden i och med att den traditionella hävden både har stora kulturella och pedagogiska värden samt upprätthåller minnet av kulturella odlingslandskap (Stockholms stad u.å. A). Eftersom äng kan anläggas på alla möjliga marktyper som går att slå med lie (exempelvis steniga branter, fuktig mark och småkuperade landskap) (Länsstyrelsen 2019) kan denna hävd skapa så kallade mosaiklandskap, vilket ännu kan öka ängens höga artrikedom (Mårtensson 2017). Detta bland annat för att variationer i topografin skapar nischer som ofta saknas på exempelvis klippta gräsmattor (Axelsson, 2017). Detta småskaliga jordbruk bidrog även till att landskapet blev mycket karaktärsfullt (Jordbruksverket, 2012). En varierad topografi är viktig för att ett landskap ska uppfattas som estetiskt tilltalande (Alahuhta et al., 2022). Därmed är det av flera aspekter gynnsamt att imitera den traditionella slåtterängens kuperade landskap.

Ängens artrikedom och skötsel

Ängen är en av våra artrikaste miljöer som hundratals växter, svampar och djur behöver för att hitta boplats eller föda (Naturvårdsverket, u.å.). Enligt Länsstyrelsen (u.å. A) är denna osannolika artrikedom ett resultat av ängsbondens tunga arbete med uråldriga jordbrukstekniker under många århundraden. Däribland fagning (Jordbruksverket 2012), som kommer från ordet faga som betyder "göra fin" (SAOB faga

Figur 11. Blomsteräng med färgglada annueller, blir ett estetiskt inslag där den blommar intill länsväg 263. Ängen innefattar högre artrikedom och upplevelsevärden än en konventionellt klippt gräsmatta. Foto: Sarah Kallmén.

(tryckår 1919)). Fagning utförs tidigt på våren innan växter börjar gro och innebär att fjolårsvegetation röjs (exempelvis genom bränning) vilket gynnar den kommande slåttern samt insekter och ängsvegetation (Jordbruksverket 2012). Fagning kan utföras någon gång mellan mitten av april och mitten av maj och underlättar för slåtter i slutet av juni (ibid). I och med fagning blottas markytan som då snabbare kan värmas av vårsolen, vilket underlättar för ängsvegetationen att gro (Jordbruksverket 2012). Dessutom gödslades aldrig ängen eftersom all gödsel sparades till åkern. Detta resulterade i att ängen blev dominerad av en naturlig flora bestående av de arter som visat sig mest konkurrenskraftiga på den näringsfattiga gräsmarken (Länsstyrelsen, u.å. A). Enligt NE (u.å. B) är ängen ett habitat inte bara för det stora antalet gräs och örter utan också för många spindlar och insektsgrupper som fjärilar och flugor. Insekterna lockar till sig insektsätande fåglar och små däggdjur som till exempel näbbmöss som i sin tur lockar till sig rovfåglar. Därmed medför försvinnandet av denna naturtyp ett hot mot många av våra rödlistade arter som exempelvis klöversidenbi och mindre bastardsvärmare (Artdatabanken, u.å.).

ÄNG I PARKMILJÖ

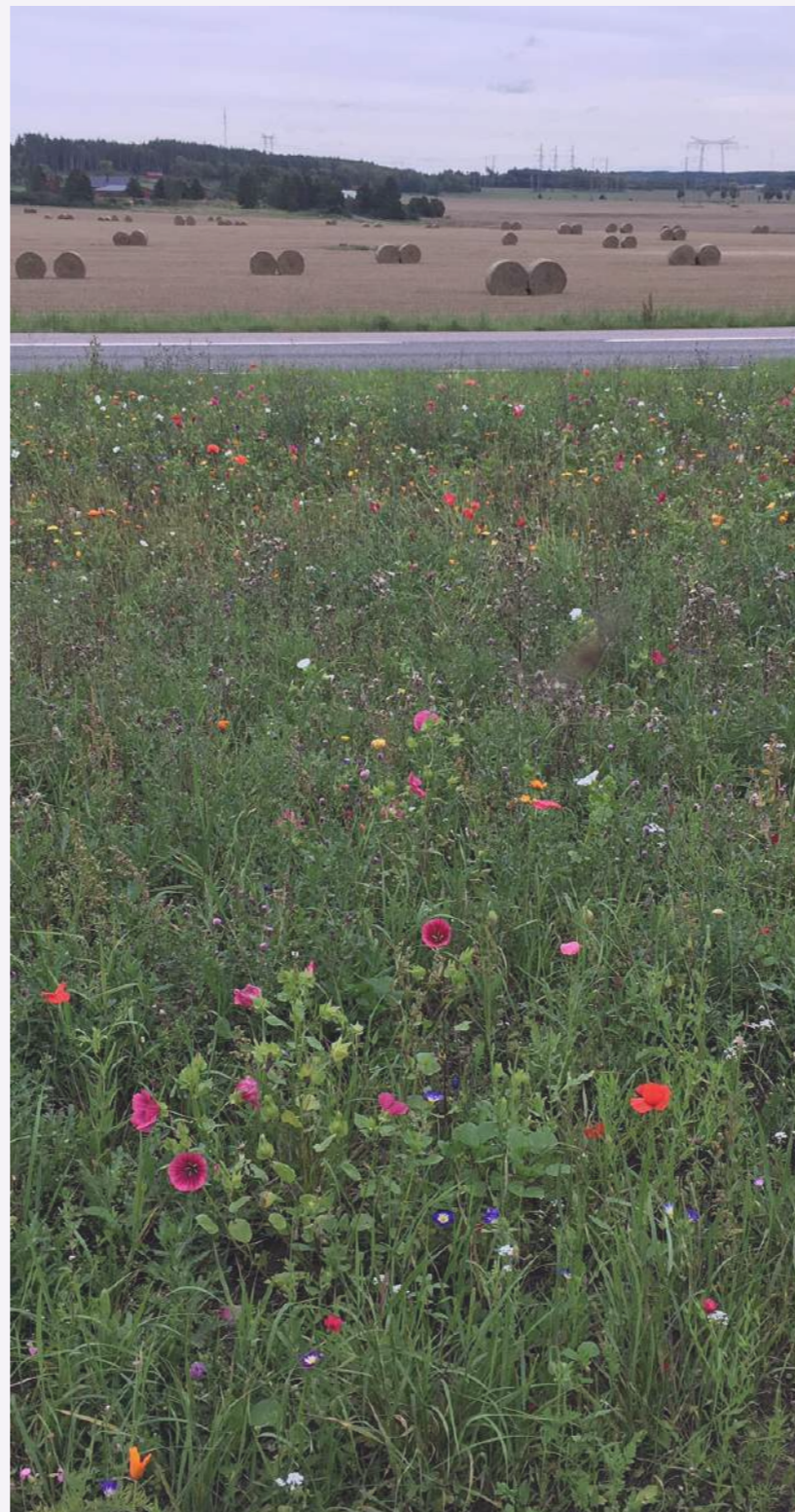
Ekologiska värden

Enligt Länsstyrelsen (2022) är det viktigt med heterogenitet (varierat mikroklimat) i landskapet för långsiktig motståndskraft och överlevnad. Därmed, för att gynna biologisk mångfald, är det viktigt att både se till att det finns platser som är fuktiga och skuggiga samt soliga och torra. Ett bra exempel är att många fjärilar lägger ägg på värdväxter i flera av ängens olika mikroklimat för att försäkra sig om att fortplantningen inte misslyckas (Bolinder, 2009). Olika mikroklimat kan bildas genom exempelvis topografisk variation som bidrar till att skapa olika typer av habitat samt refugier för många arter (Tukiainen et. al., 2022). Ett annat sätt att gynna biologisk mångfald är att skapa vindskydd på öppna platser eftersom pollinatörer som bin och fjärilar födosöker gärna på platser i lä (Stockholm stad, 2022).

Viktiga livsmiljöer på ängar i parkmiljö kan även skapas genom att implementera element som vatten, torrbacke och sand (Växjö kommun, 2021) samt bryn (Wemmert, 2021). Dessa varierar från mycket fuktiga till mycket torra och utgör därmed rätt förutsättningar för många olika arter att bo, söka föda samt fullborda sin livscykel på. Det finns även kulturpräglade element som kan implementeras på en äng i syfte att öka dess ekologiska värden. Dessa kan delas in i punktelement som odlingsrösen, småvatten och solitärträd eller linjeelement som alléer, stenmurar, öppna diken och gärdesgårdar av trä (Jordbruksverket, 2007).

Ett element som är livsavgörande för biologisk mångfald är vatten. Därmed, att det i Sverige idag råder brist på vattenmiljöer på grund av dikning och torrläggning, gör det problematiskt för många arter (Stockholm stad 2022). Därmed är det viktigt att bevara befintliga vatten samt skapa nya dammar, bäckar och andra småvatten (Länsstyrelsen, u.å. C). Vidare skriver Stockholm stad (2022) att man i anslutning till vatten kan skapa gynnsamma småmiljöer och gömslen. Sådana kan utgöras av exempelvis stockar, stenrösen och stenmurar som gynnar exempelvis groddjur (Stockholm stad 2022) och pollinatörer som humlor och skalbaggar (Länsstyrelsen u.å. C). För att vidare gynna ängens biologiska mångfald kan man utveckla/skapa solbelysta bryn. I en amerikansk studie (Barrios et. al. 2018) undersökte man biodiversitetens variation på ängar kantade med höga träd. Man fann att de sydvända brynen hade högre diversitet än ängens mitt medan de norrvända hade lägre. Detta menar man beror på att ju mer solexponerad en yta är desto högre fotosyntes, vilket leder till att en högre biodiversitet kan genereras samt upprätthållas på platsen. Att placera träd och buskar i soliga och vindstilla lägen är även viktigt för att blomningen ska komma tidigare, vilket ytterligare gynnar biologisk mångfald (Stockholm stad, u.å. B).

Ett annat element som kan implementeras på en äng torrbacke som är en typ av torr och mager ängsmark (Unionpedia, u.å.) som utgör en viktig biotop för olika typer av växter och insekter (Länsstyrelsen, u.å. B). Eftersom torräng är en av våra artrikaste miljöer kan även den örtrika torrbacken innehålla upp mot 100 olika kärleväxter och en

Figur 12. Blomsteräng med färgglada annueller, blir ett estetiskt inslag där den blommar intill länsväg 263. Ängen innefattar högre artrikedom och upplevelsevärden än en konventionellt klippt gräsmatta. Foto: Sarah Kallmén.

rik insektsfauna (Stockholms stad, u.å. B). För att vidare bidra till biologisk mångfald kan man på en torrbacke skapa små sandblottor i gräset för att gynna exempelvis vildbin och gräshoppor (Länsstyrelsen, u.å. B). Bar sand (eller jord) i solig och varm miljö är en viktig förutsättning för många insektsarter för att bland annat reproducera sig (Stockholms stad, u.å. C). Därmed är det fördelaktigt att placera sandiga partier i söderläge samt se till att de är solexponerade mitt på dagen (Länsstyrelsen, u.å. C). Vidare kan man ännu förstärka sandbäddernas värde genom att plantera torrängsväxter i närheten som erbjuder pollen och nektar till pollinerare (Stockholms stad, 2022).

För att undvika långa transporter som genererar koldioxidutsläpp kan klippt efter slåtter förflyttas till närmaste näringsrik växtbädd eller samlas i en närliggande komposthög eller mulmholk som skapas på plats och kan nyttjas av många arter för skydd och boplats (Hansson, u.å. och Feltelius 2010). Detsamma gäller för övrigt material från platsen som kan cirkulera, exempelvis kan död ved bli faunadepå och ge nytt liv åt annat liv medan överbliven jord kan nyttjas för att skapa topografiska skillnader vilket gynnar biologisk mångfald (Clayden et.al. 2008).

Sociala värden

Forskning visar att grönska kan förbättra människors välbefinnande genom att öka känslan av identitet och anknytning till en plats samt öka social interaktion och sammanhållning i området (Dunnnett et. al. 2018). Vidare skriver Dunnnett et. al. (2018) att högre tillfredsställelse med grönområden leder till högre grad av anknytning till sin omgivning samt högre tillfredsställelse med sitt område i stort. Vidare kan plantering av inhemska arter framhäva den lokala särprägel (Feltelius, 2010). Detta är viktigt exempelvis eftersom det är allt svårare att, på grund av den minskade biologiska mångfalden, plocka de 7 midsommarblommorna som är en del av ängsfloran.

Vidare, vid anläggning av urban ängsmark, kan det vara fördelaktigt att engagera de boende i området genom exempelvis speciella dagar där man hjälps åt och planterar eller på andra sätt förvaltar ängen. Ett exempel är

Naturskyddsföreningens initiativ att första helgen i augusti varje år fira "Ängens dag". Denna tradition startade för mer än 30 år sedan i syfte att uppmärksamma och bevara de få ängar som finns kvar i Sverige och firas runt om i landet (Naturskyddsföreningen, 2023). Detta kan skapa en känsla av delaktighet och intresse för att vara med och utveckla den typen av miljöer (Feltelius, 2010). Vistelse i naturen stärker även människors kontakt med naturen, vilket i sin tur kan främja utvecklingen av ekocentrerat och miljövänligt beteende som resulterar i ömsesidig nytta för både människor och djur (Dunnett et. al. 2018).

Eestetiska värden

Att skapa estetiskt tilltalande urbana landskap är viktigt. Detta bland annat för att ett vackert intryck påverkar både mental och fysisk hälsa genom att inge betraktaren med en omedelbar känsla av välbefinnande (Boverket, 2019). Enligt Nigel Dunnett et. al. (2017), som har undersökt människors respons till urbana ängar, har ängsmark i urban miljö höga estetiska värden. Undersökningen visade att perenna urbana ängar höjer kvaliteten och upplevelsen av urbana grönområden. Det sågs även en trend av att människor föredrog ängsmark framför klippta gräsmattor, klippta vägkanter och formella planteringar. Speciellt ängsmark med varierande artsammansättningar och växtstrukturer (Dunnett et. al. 2017). Eftersom det finns många olika typer av ängar som kan anläggas på olika sätt med olika artsammansättning, kan ängsmark i urban miljö skapa en stor variation av intryck (Boverket, 2021). En studie av Lindemann-Matthies (2007) har visat att människor uppskattar ängens färgrika blomning, artrika flora och diversitet i växtstruktur (höjd och bladform).

Trots att det finns många som upplever ängsmark som estetiskt tilltalande finns det även de som anser att den inger ett stökigt intryck (Naturskyddsföreningen, u.å.). Detta beror bland annat på att övervuxen och stökig natur förknippas med övergivna områden medan "prydlighet" signalerar om mänskligt engagemang (Turkki, 2022). Vidare skriver Turkki (2022) att när en betraktare slutar uppleva den stökiga ängen som "främmande" eller "övergiven" och istället bekantar sig med den så kan dess estetiska värde re-evalueras. Dessutom har en studie av Hands (2002) visat att vild och "stökig" natur

Figur 13. Fotografi på vallmo i blomsteräng. Foto: Sarah Kallmén.

anses öka i estetiskt värde om dess variation i färg ökar och om det tydligt framgår att det finns en design/tanke bakom. Ängens prydlighet kan enligt Naturskyddsföreningen (u.å.) även ökas genom att hålla ängens kanter klippta för att påvisa mänskligt engagemang. Speciellt ängsmark invid ytor där människor rör sig, som exempelvis längst cykelvägar och gångstråk, kan hållas finklippt för att öka dess estetiska uttryck (Borlänge, 2017). Det är även viktigt att informera människor (genom exempelvis skyltar) om ängens ekologiska värden eftersom det bidrar till att acceptansen av ängsmarken i dagens urbana landskap ökar (Turkki 2022).

ÅRSTIDER

Vid utformning av urbana ängar är det viktigt att ta hänsyn till ängens årstidsvariationer i syfte att kunna öka dess ekologiska, estetiska och sociala värden. Både designen och skötselplanen bör ta hänsyn till bland annat hur förutsättningarna för de växt- och djurarter man vill gynna förändras under året.

Vår

När vintern kommer mot sitt slut och vårsolen kommer fram, finns det åtgärder för att väcka ängen till liv och öka dess estetiska och ekologiska värden redan innan den börjar blomma. Ett exempel är att plantera vårväxter som kan klara sig i ängsmiljön tack vare att de hinner sätta frö och föröka sig innan det är dags för slåtter (Norrgård, 2010). Vidare skriver Norrgård (2010) att exempel på vårblomande växter som fungerar bra i detta syfte är knölväxter och lökväxter som även kan låtas förvildas i ängsmarken. För att gynna biologisk mångfald kan man plantera speciella värdväxter som exempelvis sälg. Sälg är den första växten på året som slår ut i blom och utgör därmed en viktig födokälla i form av nektar, pollen, blad, kvistar och bark (Jordbruksverket 2009). Sälg slår ut i mars, april eller maj beroende på var i Sverige den befinner sig.

Sommar

Ängens största estetiska fördel är såklart dess blomningstid. Under denna tid inger ängen ett varierat och färgrikt intryck

som är väldigt uppskattat (Hasselfors, u.å.). Blommande växter man hittar i ängens högsommarprakt är bland annat stor blåklocka, väddklint, brudbröd, gulmåra, humleblomster, äkta johannesört, prästkrage, gullviva, höskallra och vårbrodd (Sveriges natur, u.å.). Flera av dessa är vanliga inslag i midsommarbuketten (Naturskyddsföreningen, 2022). Eftersom dessa blommor är kulturpräglade och bekanta för många ökar de ängens attraktionsvärde och därmed dess sociala värde. De blommor hela sommaren fram till att ängen slås i augusti (Hasselfors, u.å.). Ibland fortsätter ängen växa efter slåttern och får ytterligare en blomningstid och behöver därmed slås igen senare (Hansson, u.å. C).

Höst

Efter slåttern när det blir kallare, anses ängen minska i estetiskt värde eftersom de flesta örter inte är vintergröna (Boverket 2019). För att undersöka hur vi kan förlänga ängens

attraktionsvärde har vi tagit hjälp av boken "Naturalistic planting design" av Nigel Dunnett (2019). En av hans designprinciper "Phenology" handlar om att det är viktigt att förstå sig på olika växters livscykel och säsongsvariationer om man vill ha med dem i en design. Detta menar Dunnett (2019) är avgörande för att en plantering ska vara estetiskt tilltalande under hela året. Därmed bör man ha kunskap om bland annat när olika växter börjar växa på våren, när de börjar blomma och hur länge samt vad som händer med dem efter att de har vissnat. En "phenological mix" är vad Dunnett (2019) menar resulterar i en levande plantering med intressanta och estetiska årstidsvariationer, inte minst under hösten.

Vinter

Under vinterhalvåret vilar ängen och ibland sticker några vinterståndare upp i snön. De vissna växternas fröställningar

och vippor kan ha ett estetiskt värde när det inte finns mycket annat som står sig under den kallaste delen av året. Med djur och vind sprider sig frön från fröställningarna och etablerar sig på nya ställen. Rölleka, skogsklocka och ärenpris är exempel på långvariga vinterståndare som förekommer i löväng. För att öka ljusinsläppet på ängen till våren, röjs buskar och träd av praktiska skäl ofta under vintern (Jordbruksverket 2012).

För att öka ängens ekologiska värden under vinterhalvåret är det viktigt att låta växter stå kvar och vissna eftersom dess ihåliga stjälkar kan utgöra skydd åt insekter och dess fröställningar mat åt fåglar (Hansson, u.å.). Bland annat 30% av alla solitärbin använder vinterståndare för att göra sina larvkammare (Länsstyrelsen Västra Götaland, 2021). Vidare skriver Hansson (u.å.) att solrosor är ett bra exempel på växter som kan planteras i detta syfte eftersom de under hösten och vintern både kan utgöra ett insektshotell och mat åt fåglar.

Figur 14. Här ses ängen i Slottsbacken i Uppsala i oktober. Det som växte efter slåttern står kvar och bidrar med färg och liv. Foto: Magdalena Wojcicka.

PROCESSDAGBOK I

Hur kan vi gestalta med äng?

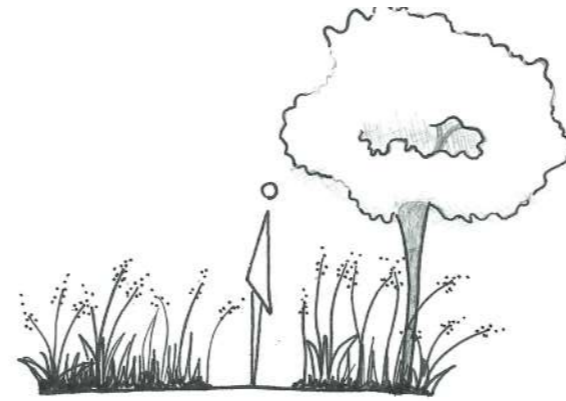
Efter vår första kunskapsinsamling har vi kunnat börja vår skissprocess. Med bättre förståelse för vad äng är och vilka uttryck den har (färger, höjd, arter etc) har vi i skiss undersökt ängens upplevelsevärden och hur den kan skapa rumslighet. Detta för att hitta värden och idéer som kan vägleda oss i vår gestaltning.

Vi fann exempelvis att genom att leka med topografi och nedsänkta stråk kan vi skapa olika typer av upplevelser. Detta såg vi som mer attraktivt och spännande än att låta ängen vara helt platt. Att höja upp ängen fann vi vara ett intressant sätt att öka ängens rekreationella värden eftersom det underlättar för människor att på närmare håll betrakta de olika blommorna och pollinatörerna. Ett huvudproblem vi såg var ängens uttryck under vinterhalvåret, vilket vi också undersökt i skiss.

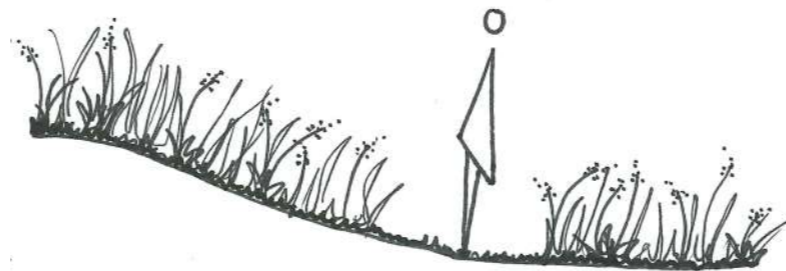
Skisserna visar hur ängsvegetationen är högre än gräs och därmed lämpar sig bättre till att skapa rumslighet. Besökare som promenerar på upphöjda stråk får en utsikt över ängen medan nedsänkta stråk underlättar ett närmande till naturen. Gräsklippta stråk skapar en kontrast till vilda ängen som är mer rik på färger och biodiversitet än en vanlig gräsmatta.

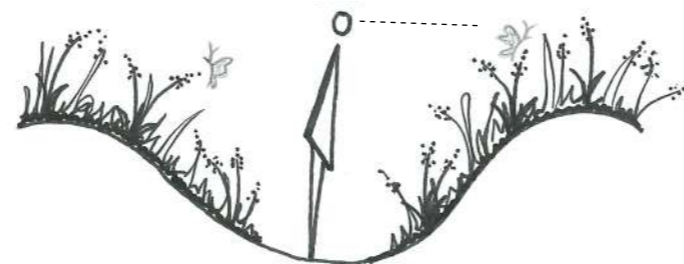
Figur 15. Genom att plantera växter i ängen vars fröställningar står kvar över vintern kan man både bidra med estetiska och ekologiska värden. De skapar både en intressantare och mer estetiskt tilltalande upplevelse samt plats för insekter att övervintra på.

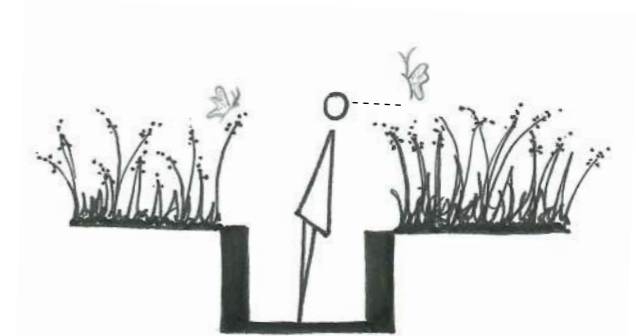
Figur 16. I vår första bild ritade vi en person på en stig i äng för att få en känsla för hur äng förhåller sig höjdmässigt till en människa.

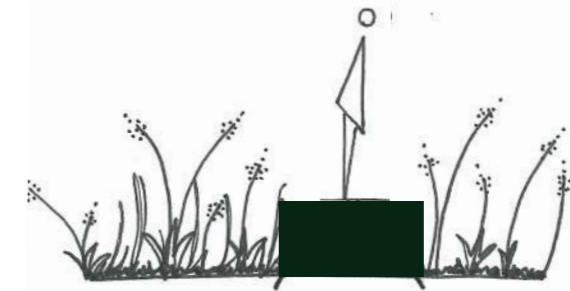
Figur 17. Därefter experimenterade vi med topografin för att se hur det ändrar de drumsliga förhållandena. Här hamnar ängen i ögonhöjd.

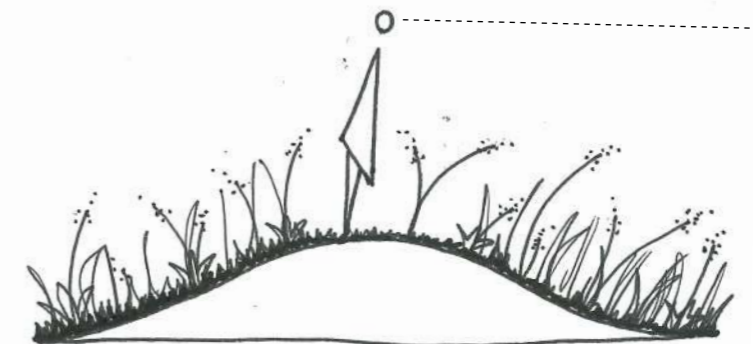
Figur 18. Vi fann idéen med att närma ängen till betraktaren som intressant och förstärkte den. Här kan betraktaren uppleva ängens flora och fauna på nära håll, vilket ökar ängens rekreationella värden.

Figur 19. Här testade vi att skapa ett nedsänkt stråk kantat av stenmur. Trots att betraktaren är nära ängen även här anser vi att muren utgör en "barriär", en gräns mellan det mänskliga och det vilda.

Figur 20. Upphöjt stråk på spång i äng möjliggör en bra överblick över ängen men skapar ett avstånd mellan ängen och betraktaren.

Figur 21. Här står betraktaren på en klippt stig. Denna lösning anser vi inte skapa avstånd till ängen men leder till att fokuset ligger på utsikten.

Vad vi tar med oss till vårt gestaltungsförslag

Under denna Processdagbok pratade vi om vilka sociala och estetiska aspekter av ängsmark vi vill lyfta. Vi kom fram till att ängens vilda karaktär utgör en intressant och unik kontrast till traditionella parkmiljöer och bestämde oss därmed för att lyfta denna kontrast i vårt gestaltungsförslag. Vidare kom vi fram till att genom att leka med topografin kan vi förstärka ängens rekreationella och estetiska värden. Detta eftersom en varierad topografi kan underlätta för parkbesökare att komma närmare ängen och utforska dess flora och fauna.

4. PARKMILJÖER FÖR MÄNNISKOR

*I detta kapitel sammanställs relevanta koncept och idéer från
vår litteratursökning. Dessa har i syfte att hjälpa oss att utforma
parkrum som gynnar sociala och estetiska värden.*

TECKEN PÅ OMSORG

Joan Iverson Nassauer (1995) är en professor i landskapsarkitektur som experimenterar med att lägga olika "obekanta" ekosystem i bekanta urbana och kulturella kontext. I hennes artikel "Messy Ecosystems, Orderly Frames" (som kan översättas till "Stökiga ekosystem, ordnade ramar") skriver Nassauer (1995) om vikten av landskapsdesign som kommunicerar och tydliggör för människor att ett "obekant" ekosystem som exempelvis ängsmark är designad. "Ordnade ramar" kan enligt Nassauer (1995) se ut på olika sätt men själva syftet är att de ska utgöra "kulturella symboler för prydighet och naturlighet". Tanken menar hon inte är att ta bort eller "täcka" ekologiska värden utan snarare visa upp dem i ett nytt ljus. Exempel på "ordnade ramar" är staket, träd planterade i rader, arkitektoniska detaljer och klippt gräs. Eftersom ekologisk kvalitet inte tenderar att se prydlig ut menar Nassauer (1995) att det är viktigt att använda sig av så kallade "cues to care" som vi har översatt till "tecken på omsorg". De kan utgöras av exempelvis olika designelement som syftar till att både göra en plats mer estetiskt tilltalande samt uppmuntra människor till att visa hänsyn och exempelvis inte skräpa ner. Eftersom ekologiska värden endast är synliga för dem som har skolats i att se dem, är "tecken på omsorg" viktiga när vild natur sparas eller imiteras i urbana områden där många kan se dem. Vidare hur estetisk en parkmiljö upplevs är starkt kopplat till skötsel eftersom en plats som ger intrycket av att vara väl omhändertagen anses ha höga upplevelsevärden (Dempsey et al. 2014). Bristfällig skötsel ökar risken för vandalisering (Burman, 1980) vilket kan undvikas genom en gestaltning som förebygger behoven av återställande skötsel.

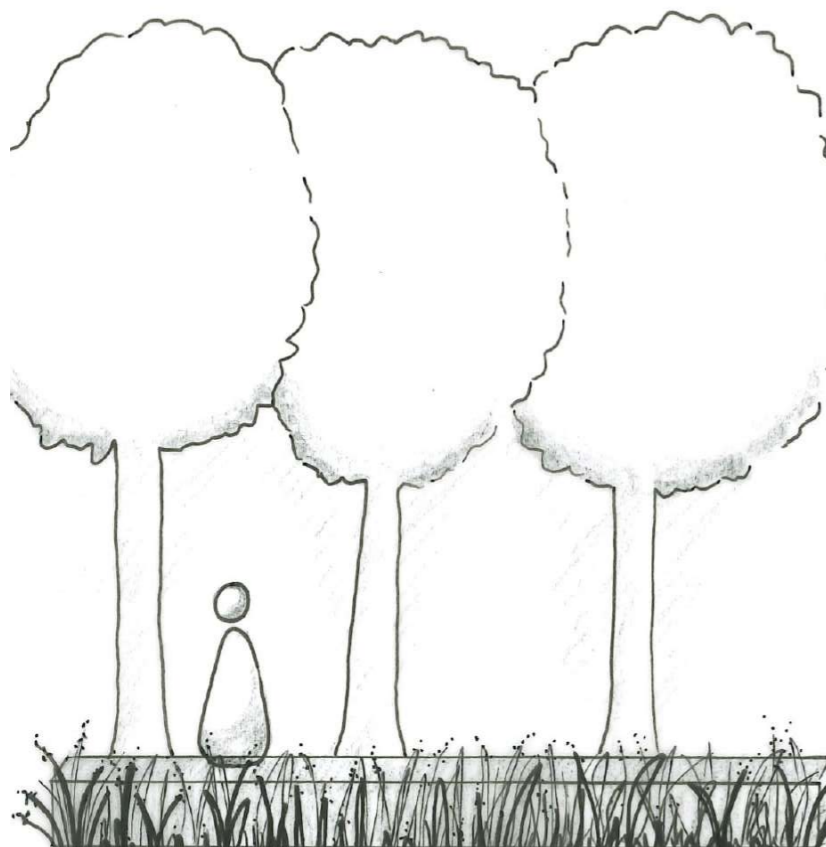

Figur 22. Ett sätt att skapa "Tecken på omsorg" är att låta klippa en del av ängen för att skapa den bekanta gräsmattan som symbol för mänskligt engagemang. Fotot är taget intill Wenngarn Slott (Sigtuna kommun). Foto: Sarah Kallmén.

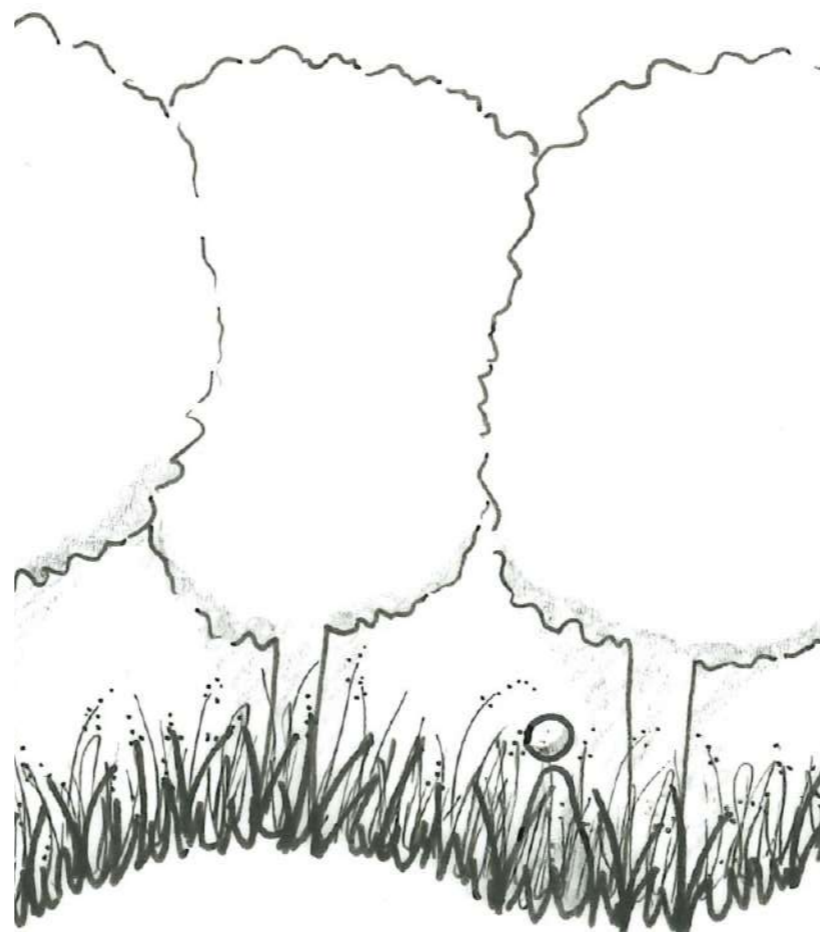
PROCESSDAGBOK 2

Hur kan "ordnade ramar" för äng se ut?

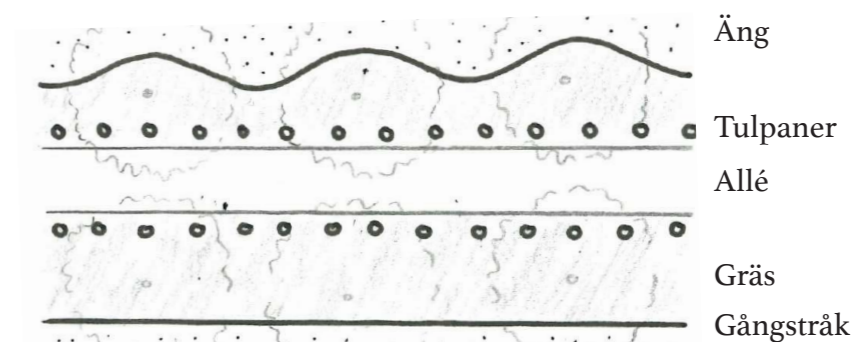
Här experimenterade vi med att skapa olika "kulturella symboler för prydlighet och naturlighet", som Nassauer (1995) uttrycker det, i förhållande till ängsmark. Detta genom att undersöka hur äng längst slottsallén kan gestaltas. Vi fokuserade på att skapa "ordnade ramar" genom olika typer av kontraster, exempelvis mellan organiskt och strikt, vilt och hortikulturellt samt hårdgjort och grönt.

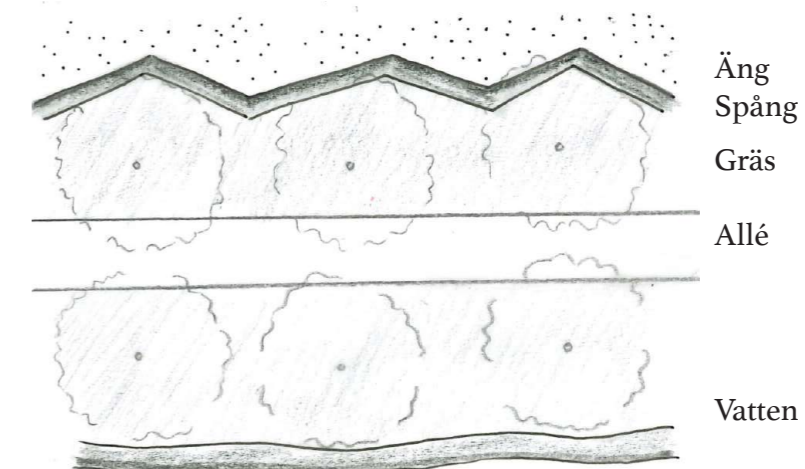
Figur 23. Vi började med att placera en sittmur längst slottsallén i syfte att skapa en tydlig gräns mellan det strikta (slottsallén) och det organiska (ängen). Denna gräns anser vi hjälper till att "rama in" ängen och eftersom muren är ett tydligt mänskligt element bidrar det till att kommunicera till parkbesökare att denna plats är gestaltad och inte övergiven.

Figur 24. Här fortsatte vi att undersöka hur ängen längst slottsallén kan gestaltas. Denna gång bestämde vi oss för att förstärka ängens vilda karaktär genom att leka med topografien. Detta anser vi förändra parkupplevelsen för dem som promenerar längst slottsallén eftersom ängens närvaro blir mycket mer påtaglig än i den första skissen. Vi anser att slottsalléns prydliga trädrader i sig kan utgöra en "ordnad ram" men kan till fördel förstärkas med en mur eller något annat som skulle kunna förstärka alléns strikta karaktär. Detta för att i detta fall "balansera ut" den vilda ängen med sin varierade topografi som kan anses ta över för mycket.

Figur 25. I denna skiss fortsatte vi att undersöka kontrasten mellan strikt och organisk linjeföring. Här tillförde vi även tulpaner som är hortikulturella och utgör därmed en kontrast till den vilda ängen. Tulpaner anser vi även vara en kulturell symbol för prydlighet. För att vidare förstärka den prydliga slottsallén la vi till klippt gräs samt gångstråk vars linjeföring vi testade både som organiskt (övre bilden) och strikt (nedre bilden).

Figur 26. I denna skiss bytte vi ut gångstråken till spång (övre bilden) respektive vatten (nedre bilden). Detta för att undersöka hur dessa fungerar som övergång mellan det vilda och det prydliga. Vi fann att vattnet utgör en mer "naturlig" övergång eftersom vattnet i sig kommunicerar vildhet medan stråkets raka form prydlighet. Detta till skillnad från spången som är ett påtagligt mänskligt element, vilket här dessutom förstärks genom den kantiga linjeföringen.

Vad vi tar med oss till vårt gestaltningsförslag

Under denna processdagbok fortsatte vi att utforska ängens vilda karaktär i kontrast till strikta och prydliga ”*tecken på omsorg*”. Vi landade i att vi i vårt gestaltningsförslag både vill förstärka ängens vilda karaktär med hjälp av topografi samt ”*tukta den*” med hortikulturella växter och strikt linjeföring.

RUMSLIGHET

Först och främst skriver Gehl (2010) att offentliga miljöer bör utformas utifrån mänsklig skala eftersom människor oftast ser världen från ögonhöjd. Han skriver även att en plats rumsliga dimensioner påverkar balansen mellan sociala och personliga avstånd, exempelvis nämns att överdimensionerade rum ofta upplevs tomma och otrygga vilket inte eftersträvas. Vidare påpekar Gehl (2010) att aktiviteter som innefattar att promenera, stå och sitta samt se och höra bör vara utgångspunkten vid utformning av urbana miljöer för att vara attraktiva för vistelse. Utifrån detta har vi samlat ett flertal faktorer som utgör en god rumslighet vid gestaltning med äng: kanter, varierad topografi, foci och trösklar.

Kanter

Catherine Dee (2001) skriver även om olika typer av "edges" (kanter på svenska) och hur de kan designas för att sy ihop olika element i landskapet till ett sammanhängande lapptäcke där arkitektur och natur förenas. Hon menar att kanter är en viktig del av landskapsarkitektur eftersom det är där människor ofta föredrar att vistas. Detta eftersom det ger en känsla av skydd i ryggen och bättre överblick jämfört med ute i det öppna. Detsamma skriver Jan Gehl (2010) i sin bok *Cities for People* och menar att människor dras till kantzoner för en bättre uppfattning av vilka aktiviteter och människor som befinner sig i närheten, vilket gynnar trygghetskänslan.

Kanter kan vara komplexa eller subtila i utformningen samt omsluta eller separera rum. Mer konkret skriver Dee (2001) att en kant kan utgöras av exempelvis en ecotone, horisont,

tydlig gräns, "sick-sack söm" som förenar, genomsläpplig vägg eller ett linjärt gränssnitt mellan två utrymmen som har olika funktioner eller karaktärer. Hon skriver även att vegetation har förmågan att mjuka upp kanter mellan hårdgjorda och gröna ytor på ett sätt som är estetiskt tilltalande. Exempelvis menar hon att ängskanter kan utgöra övergångsgradienter mellan gräsmatta och skogs- eller buskkanter. Vidare skriver Dee (2001) att kanter kan vara mjuka eller skrovliga samt kan kombineras. Skrovliga kanter är varierade och omsluter delutrymmen medan mjuka kanter är enkla, minimalistiska och utan delutrymmen. Skrovliga kanter kan länka samman olika utrymmen likt en tråd som syr samman ett lapptäcke.

Varierad topografi

En varierad topografi är enligt Alahuhta et. al (2022) grunden till estetiskt och upplevelsemässigt tilltalande landskap.

Figur 27. Träden runt den stora gräsmattan i Tornerparken utgör en kant som vi anser har potential att utvecklas och erbjuda möjlighet till rekreation och sociala aktiviteter. Foto: Magdalena Wojcicka.

Detta eftersom människor uppskattar att spendera tid i topografiskt varierade områden. Att vistas i ett rikt landskap menar Alahuhta et. al. (2022) kan även bidra till god hälsa och känsla av välbefinnande. Vidare skriver Dee (2001) att genom att komma upp i höjd kan ett landskap med en intetsägande topografi få en förbättrad rekreativ potential. Dee (2001) skriver även om att en varierad topografi har olika "övergångszoner" som hon kallar för "Ecotones". Med dessa menar hon att när olika landskapstyper möts i ett landskap så finns det inga abrupta fysiska kanter mellan dem. Istället övergår en landskapstyp gradvis till en annan. Dessa "ecotones" menar Dee (2001) har både ekologiska och estetiska värden eftersom de är dynamiska, komplexa samt visuellt och ekologiskt rika. Exempelvis är solbelysta bryn i anslutning till ängsmark viktiga för ljuskrävande blommande buskar som i sin tur ger höga ekologiska men även visuella värden (Svantesson, 2022). Vidare skriver Svantesson (2022) att bryn har en viktig funktion i och med att de kan reglera vind och temperatur och därmed påverka klimatförhållanden på ängen. Även artrika torrbackar i ängsmiljö hyser förutom ekologiska värden, även sociala värden eftersom de ofta utgör omtyckta utflyktsmål (Stockholms stad, u.å. B).

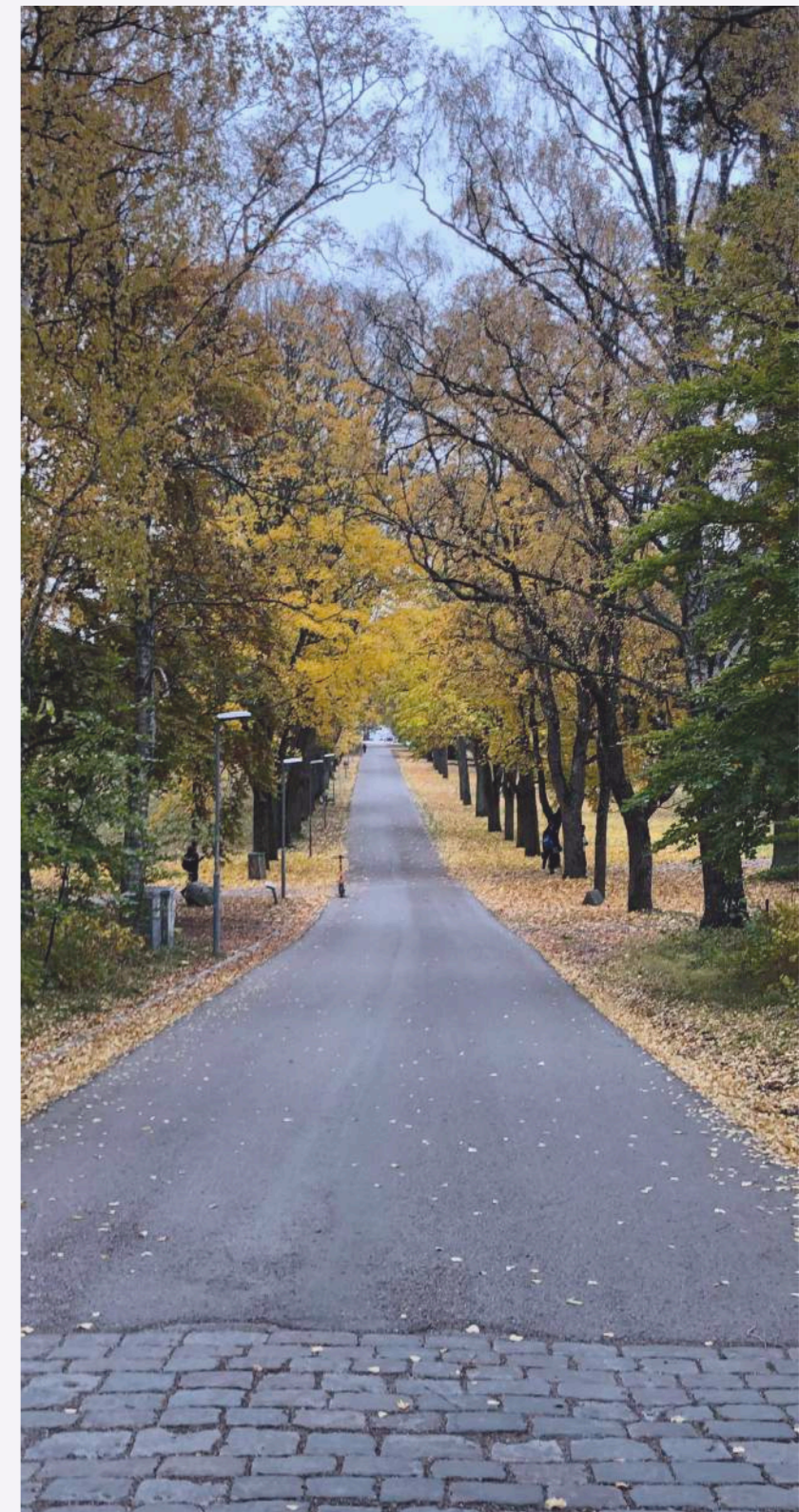
Catherine Dee (2001) skriver även om "Unity with diversity" (vilket vi översätter till "enhet med diversitet") som handlar om att landskapsarkitektur söker balans mellan enhet och mångfald. Med detta menar Dee (2001) att ett enat landskap som saknar diversitet, i exempelvis topografi, kan anses monotont medan ett landskap med diversitet som saknar sammanhållning kan kännas kaotiskt och desorienterande. Ett balanserat landskap skiftar i bland annat hur varierad och begränsad geometri, form, repetition, färgpalett samt antal material det är (Dee, 2001). Vidare skriver även Nigel Dunnett (2019) om hur ett landskap kan enas. Detta inom konceptet "Cross-overs" som handlar om hur ett landskaps gradienter av exempelvis fuktighet och näringsinnehåll (som kan bero på bland annat topografi) påverkar olika växtsamhällens utbredning. Dessa skillnader i olika växters utbredning menar Dunnett (2019) är viktiga för att ett landskap ska vara visuellt och ekologiskt enat.

Foci

Dee (2001) skriver även om konceptet "Foci" som innebär en fokal form eller plats i ett landskap som står i fokus. "Foci" är något som utmärker sig från det övriga landskapet genom att exempelvis stå i kontrast till sin omgivning genom form, textur, färg, karaktär, ljus, skugga, vått, torrt, rörligt, prydligt eller hög eller låg topografi m.m. Dee (2001) skriver att det är inom design klassiskt att placera "Foci" i centrum för att symbolisera bland annat enhet, hierarki och symmetri. Dee (2001) menar att "Foci" kan ha olika skalor samt vara gömda. Detta innebär att "Foci" kan vara allt från en liten skylt eller kulle till ett gigantiskt tempel, den kan även vara väldigt synlig eller svårupptäckt. En svårupptäckt "Foci" kan utgöras av exempelvis ett vattendrag i en tät skog eller en nedsänkning i form av en amfiteater. Ett "rum" i landskapet menar Dee (2001) kan också agera "Foci", exempelvis en skogsglänta eller en plåtå. Vatten kan också utgöra "Foci" men skiljer sig från de andra genom att det kan attrahera besökare genom ljud, ljus, textur, rörelse och svalka som utgör en kontrast till omgivningen. "Foci" kan även fungera som målpunkter som främjar fysisk aktivitet, exempelvis en utflykt vars höjdpunkt är att nå en specifik destination. En plats utan ett utflyktsmål är i allmänhet troligen mindre känt än en plats med ett utflyktsmål. Detta innebär att målpunkter stärker identiteten för en plats och gör den mer attraktiv att besöka.

Trösklar

Vidare skriver Dee (2001) om små rum, så kallade "trösklar" ämnade för kortare sociala aktiviteter associerade med ankomst, avgång, väntan, möten, sitta, vila, observera, läsa eller prata. En tröskel kan ge visuell och fysisk integration av landskap om den visar på kvalitéer från samtliga miljöer den binder samman, både det landskapet som man träder in ifrån och till. Vegetation i sig kan forma trösklar och markera övergångar mellan olika typer av rum samt bidra till en bättre upplevelse vid aktiviteter som till exempel väntan. Vegetation bidrar med att kunna uppleva rummet med alla sinnen. Pelarformade buskar kan bilda en port till en ingång medan växter placerade i symmetriska mönster eller doftande perenner kan förbättra upplevelsen av ett lugnt väntrum. En tröskel kan även skapas genom topografi, exempelvis en nedsänkning, upphöjning eller en trappa.

Figur 28. Torneparkens Slotsallé är exempel på en Foci eftersom den utmärker sig från resten av parken med sin distinkta form. Foto: Magdalena Wojcicka.

PROCESSDAGBOK 3

Hur kan vi öka Tornerparkens vistelsevärden?

Vi tror att omvandling från gräsmatta till ängsmark kommer öka platsens attraktionsvärde men det behövs mer för att skapa en gestaltning som lever upp till människors behov och förväntningar. Med stöd av litteratur i detta kapitel har vi därmed genom skiss undersökt olika sätt att skapa rumslighet, mänsklig skala och målpunkter i Tornerparken.

Vi började med att undersöka hur vi kan skapa mänsklig skala på den överdimensionerade gräsmattan. Genom att skapa mer variation i topografi samt använda oss av koncepten "ecotone", "skrovlig kant" och "enighet med diversitet" kunde vi experimentera med olika uttryck. Vi fastnade snabbt för idén att använda ängsmarken som "enhet" och den varierade topografin som "diversitet". Vidare experimenterade vi med vegetationen i gräsmattans kanter för att skapa visuellt och ekologiskt rika "ecotones" samt "skrovliga kanter" med möjlighet till sociala aktiviteter. Vi drog slutsatsen att istället för att anlägga en platt ängsmark, kan den göras mer detaljerad genom bland annat form, vegetation och topografi för att öka dess attraktionsvärde.

Vidare undersökte vi möjliga "foci" och trösklar i Tornerparken som skulle kunna bidra till att öka platsens identitet. Parkens tydligaste "foci" anser vi vara trädallén eftersom den utmärker sig med sin strikta karaktär gentemot resten av parken som är lite vildare. Denna kontrast såg vi som väldigt intressant och valde därmed att se till att den utgör en grund i vårt koncept och gestaltning. Vi noterade även trösklar i parken som vi vill förstärka till tydligare och mer välkomnande entréer/rum mellan olika karaktärsområden samt rama in estetiskt tilltalande siktlinjer.

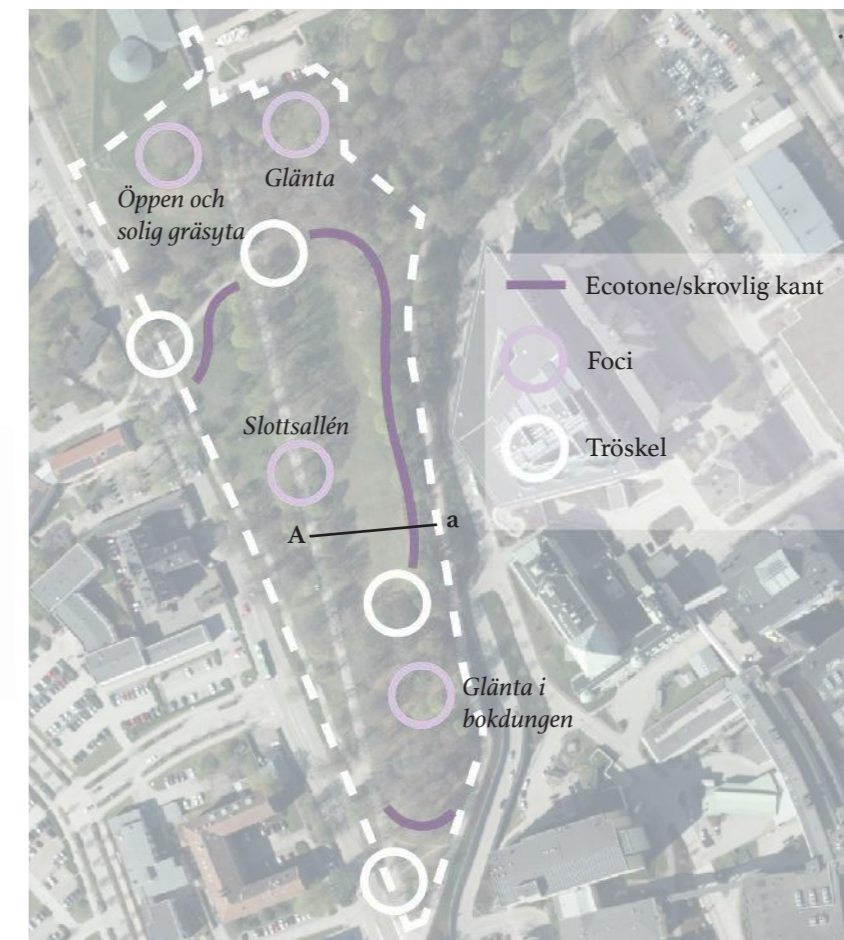
Figur 29. Skiss som visar den befintliga överdimensionerade stora gräsmattan i Tornerparken.

Figur 29. Skiss som visar hur ängen kan ändra platsens rumsliga förhållanden samt skapa mänsklig skala. Ängen kan här ses som en "ecotone", med andra ord en "mjukare" övergång mellan träden i öst och gräsmattan längst slottsallén i väst.

Figur 29. Skiss som visar hur äng och topografiska skillnader tillsammans kan ändra platsens rumsliga förhållanden. Detta kan ge rum till "skrovliga kanter" med möjlighet till sociala aktiviteter.

Figur 30. Bild som illustrerar var i parken vi har identifierat de olika begreppen vi undersöker i denna processdagbok samt var våra snitt är tagna.

Ecotones/skrovliga kanter: Vi har identifierat bryn i söderläge som vi tror kan utvecklas med blommande träd och buskar och därmed höja parkens ekologiska och sociala värden.

Foci: Vi har även identifierat platser vi tror kan utvecklas till attraktiva målpunkter samt karaktärsfulla inslag i parken. En befintlig Foci vi identifierade och som vi vill förstärka är Slottsallén.

Trösklar: Dessa platser är övergångar mellan olika karaktärsområden samt entréer som vi vill utveckla för att välkomna besökare in till parken samt uppmuntra till att utforska alla delar av parken.

Vad vi tar med oss till vårt gestaltungsförslag

Under denna processdagbok utforskade vi koncepten ecotones, skrovliga kanter, foci och trösklar. Dessa vill vi ha med i vårt gestaltungsförslag och kommer därmed basera förslaget på illustrationerna där vi markerat platser i Tornerparken med utvecklingspotential. Vi tror att genom att addera dessa koncept till Tornerparken kommer vi kunna göra den till ett mer attraktivt besöksmål.

5. TORNERPARKEN

I detta kapitel beskriver vi hur vi bekantade oss med vårt valda arbetsområde, Tornerparken i Uppsala. Genom bland annat platsbesök, rumslig analys och böcker från Uppsala Stadsarkiv har vi samlat en grund till vår fortsatta gestaltningsprocess.

INTRODUKTION TILL PLATSEN

I centrala Uppsala, uppe på Uppsalaåsen och söder om Uppsala Slott, ligger Tornerparken. Den sträcker sig söderut från Kung Jans port och består av en trädallé, öppna och trädbevuxna gräsmattor samt trädgångar dominerade av bok. I öster avgränsas parken av en slänt mot Akademiska sjukhuset och i väst av Dag Hammarsköldsväg. Parken var tidigare en betesmark som år 1825, efter betesförbud, planterades med träd (Douhan, 1990). Kulturhistoriska sevärdheter i parkens närheten är Uppsala slott, Botaniska slottsträdgården och Engelska parken (se utmarkerade sevärdheter i ortofotot). Utav egen erfarenhet vet vi att parken idag används främst som aktivitetsyta för idrott och evenemang, bland annat utställning av veteranbilar, tornerspel och studentfirande.

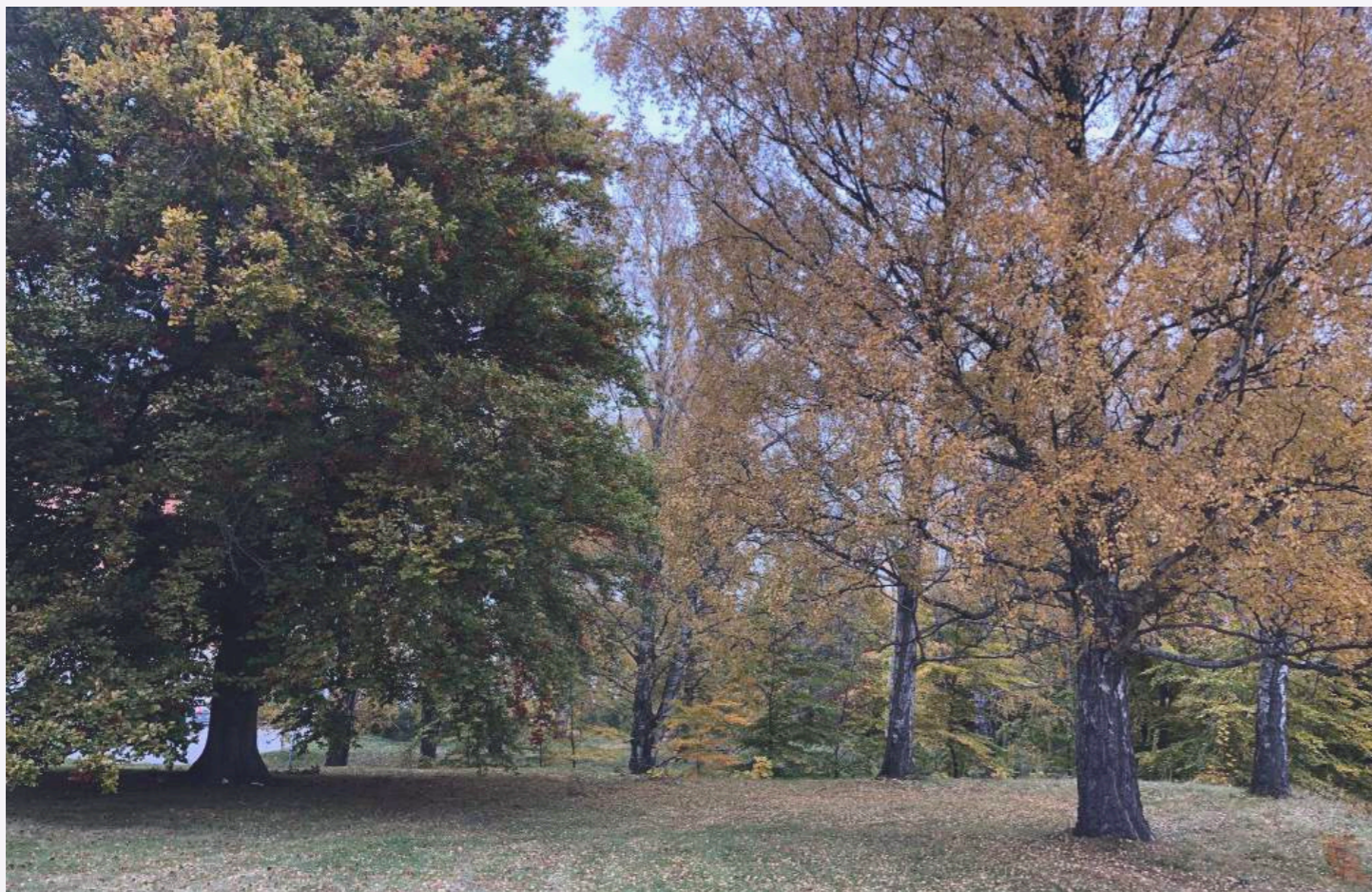
Vi anser att en omvandling av Tornerparkens gräsmattor till äng skulle innebära att flera av parkens värden stärks. Främst de ekologiska skulle stärkas eftersom en ängsmark skulle kunna gynna biologisk mångfald samt bidra till att normalisera anläggning av äng i urbana områden. Vi tror även att ängen skulle kunna stärka parkens sociala, historiska och estetiska värden. Detta genom bland annat olika gestaltungs lösningar som framhäver de attraktiva aspekterna av äng och utnyttjar dess rumsbildande förmåga. Vi anser att äng därmed kan förstärka parkens identitet och dess olika kvalitéer. Därmed tror vi att alla, människor som djur, skulle gynnas av denna park som istället för tomma gräsmattor består av ett hav av blommor.

Platsbetingelser

Området tillhör växtzon 3 (Riksförbundet för svensk trädgård, 2022). Enligt SMHI (2021) ligger Sverige i det så kallade västvindsbältet, vilket innebär att den vanligaste vindriktningen är västlig eller sydvästlig.

Figur 3I. I bilden har vi markerat områdegränsen för vårt arbetsområde samt var bilderna på sidorna 19 och 20 är tagna. Ortofoto över Tornerparken (A3 Skala 1:3000 Lantmäteriet ©)

1. Höst. Uppå Slottsbacken, väster om trädallén och längst slottsmuren, finns en öppen gräsplatå med en stor bok och några björkar. Öppenheten gör att detta är en av de soligaste platserna i Tornerparken. Foto: Magdalena Wojcicka.

2. Höst. Från gräsplatån på Slottsbacken ses stora delar av Tornerparken. Träden längst bort utgör en del av slottsallén och bortom dem är den stora gräsmattan. Foto: Magdalena Wojcicka.

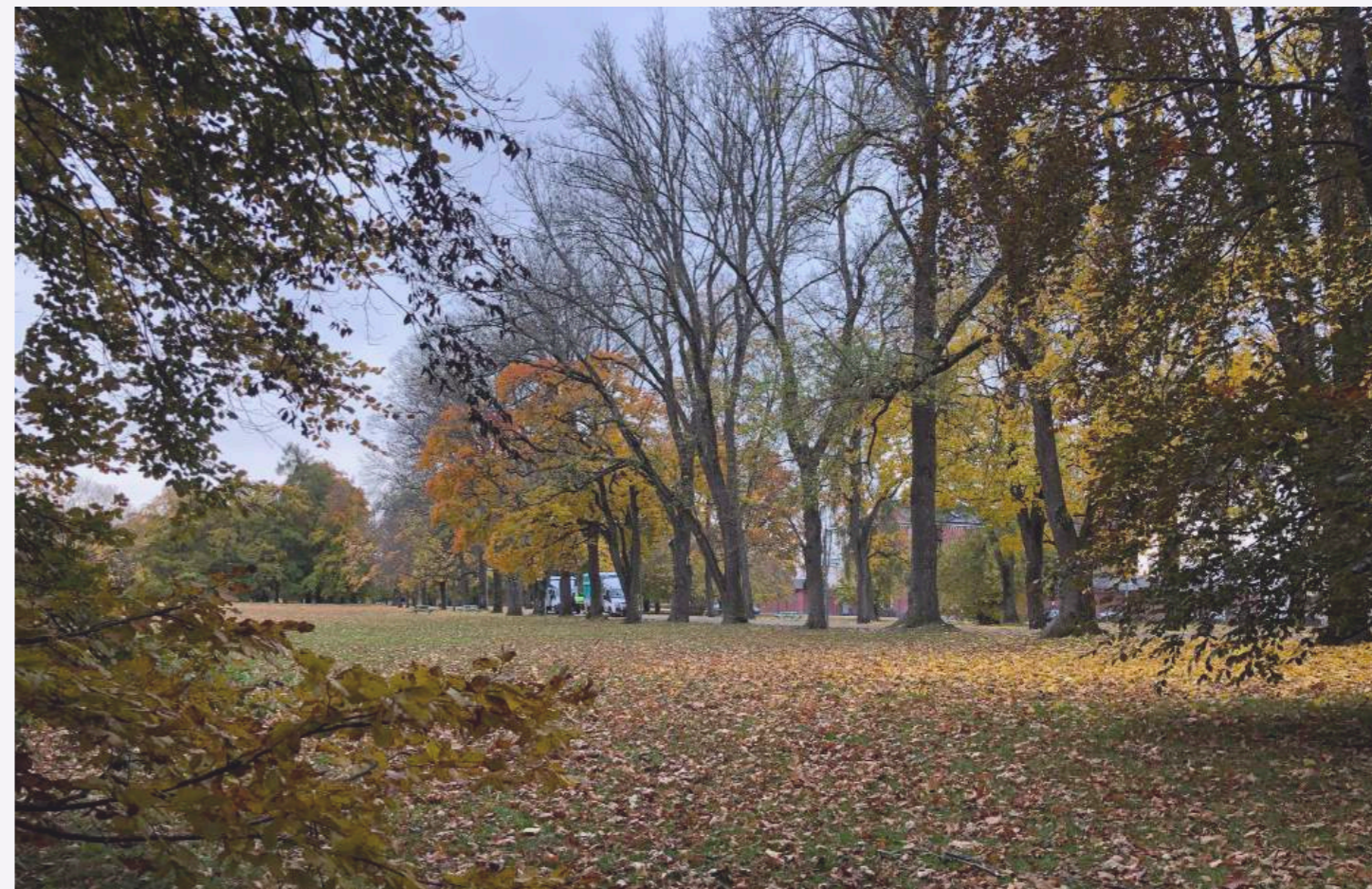
3. Höst. Här ses Kung Jans port som utgör början av Slottsallén och i bakgrunden ses Uppsala slott. Närmast porten består slottsallén av storgatsten som senare övergår i asfalt. Foto: Magdalena Wojcicka.

4. Höst. På Slottsbacken, öster om trädallén, finns en sly- och trädbevuxen yta i halvsugga. Den täta trädridån längst Slottsbacken döljer sikten samt separerar platsen från resten av parken. Foto: Magdalena Wojcicka.

5. Höst. Nedanför Slottsbacken finns en bokdunge utan undervegetation. I bilden ses två picknick-bord och bortom dem en brant upptrampad stig upp på Slottsbacken längst en fårhage. Foto: Magdalena Wojcicka.

6. Höst. Från bokdungen, mellan bokarnas låga grenar, ses Slottsallén samt Tornerparkens största öppna yta som utgörs av en klippt gräsmatta omringad av träd. Foto: Magdalena Wojcicka.

7. Höst. Söder om den stora gräsmattan börjar den andra bokdungen. I bilden ses en del av en upptrampad stig som går längst hela Tornerparken från nordväst till sydost. Foto: Magdalena Wojcicka.

8. Höst. Söder om den andra bokdungen finns en öppen och solig gräsyta med två upptrampade stigar. Till vänster ses slutet av Slottsallén. Foto: Magdalena Wojcicka.

9. Vinter. I bilden ses den norra bokdungen vars mark täckts av bokarnas starkt orange fallna löv. Här ses även ett gångstråk som är den andra största efter Slottsallén. Foto: Magdalena Wojcicka.

10. Vinter. När alla löv fallit kan Uppsala slott ses från stora delar av Tornerparken. Här ses den från norra bokdungen nedanför Slottsbacken. Foto: Magdalena Wojcicka.

11. Vinter. Från den södra delen av den stora gräsmattan ses trädallén till vänster samt Uppsala slott över den norra bokdungen. Foto: Magdalena Wojcicka.

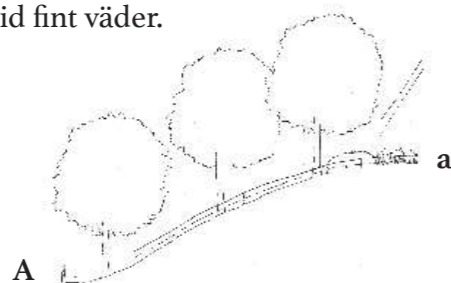

12. Vinter. Mitt i den södra bokdungen finns en glänta, en öppen yta som tillåter lite sol att komma in. Här finns en bok som skiljer sig från de andra genom sin breda krona och låga grenar. Foto: Magdalena Wojcicka.

PROCESSDAGBOK 4

Hur upplevs parkens rumsliga förhållanden?

Under vårt första platsbesök (september 2023) gjorde vi en rumsanalys som resulterade i dessa sektioner som senare utgjorde grunden till indelningen av karaktärsområden. Det mest karaktäristiska och rumsbildande i Tornerparken anser vi vara kontrasterna mellan öppet och slutet, soligt och skuggigt, platt och brant och olika typer av undervegetation. Vidare utgör den långa trädallén en tydlig riktning som präglar karaktären i hela parken. Parken präglas även av Uppsala slotts närvaro som inger parkens besökare med en känsla av att platsen har en rik historia. När vi blickade framåt längst trädraderna i allén upplevde vi att det är en plats som endast uppmuntrar till passage medan så fort vi steg åt sidan till någon av gräsmattorna kände vi oss mer uppmuntrade till att stanna och till och med slå oss ner. Den känslan var starkare i den trädbevuxna gräsmattan än i den öppna gräsmattan eftersom den är överdimensionerad. Vidare upplevde vi inte att det fanns så mycket att göra eller se på. Det var mest en plats för passage eller möjligtvis picknick vid fint väder.

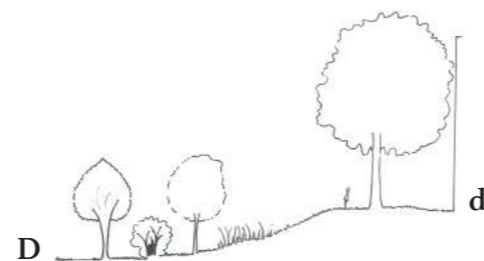
Figur 44. Detta är den mörkaste delen av Tornerparken. De täta trädkronorna släpper inte igenom så mycket ljus, vilket resulterar i avsaknad av undervegetation. Platsen upplevs som kal och mystisk. Här definieras rumsligheten av de stora bokarnas stammar, dess täta kronor samt den branta och otillgängliga slottsbacken. Det finns picknick-bänkar utplacerade här, annars används denna del endast som passage. Ovanför slänten finns en slybevuxen platå med ett picknick-bord. Rummet avgränsas av träden i slottsbacken som skymmer sikten. Platsen upplevs därmed som ett skilt och intimt rum.

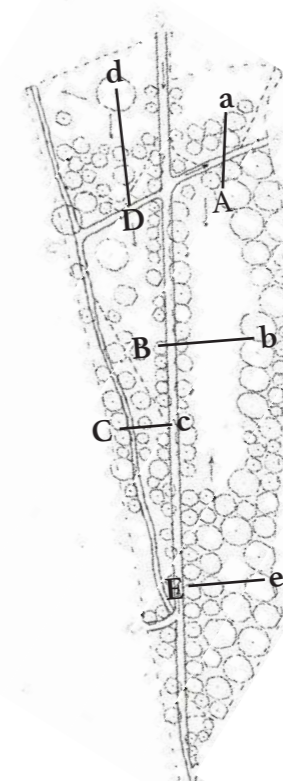
Figur 45. Tillsammans med trädallén är det här den mest karakteristiska och använda delen av Tornerparken. Denna avlånga öppna gräsmattan omringas av träd, på ena sidan trädallén, på andra den sly- och trädbevuxna slänten och bokdungarna på kortsidorna. Denna plats upplevs som ett rum där träden utgör väggar och himlen taket. Slottet syns ovanför trädkronorna och inger platsen med en speciell karaktär.

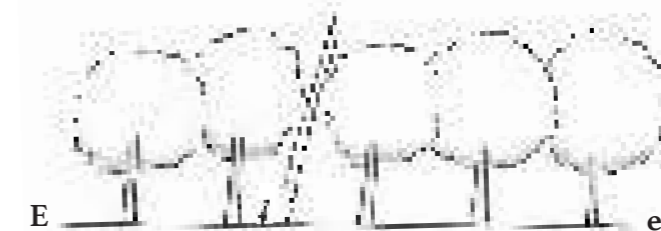
Figur 46. Denna del av parken har en halvöppen karaktär och varierar i sol och skugga. De storvuxna träden gör att man känner sig liten och de många hasselbuskarna täcker delvis sikten till resten av parken och bilvägen. Här finns picknick-bord utplacerade mitt i gräsmattan, annars används platsen endast som passage, vilket en upptrampad stig är tecken på.

Figur 47. Den gräsbevuxna platån upplevs som väldigt öppen med långa siktlinjer till botaniska trädgården samt mellan träden in i Tornerparken. Rummet definieras av slottsmuren och en storvuxen bok samt avgränsas av den halvrunda slänten ner mot resten av parken. Vi upplever att det är en oanvänd och gömd plats, det finns ingen väg eller stig som leder parkbesökare hit.

Figur 49. Skiss som visar Tornerparken med alla dess träd samt pilar som visar de viktigaste siktlinjerna. I bilden ses även kontrasten mellan öppet och slutet.

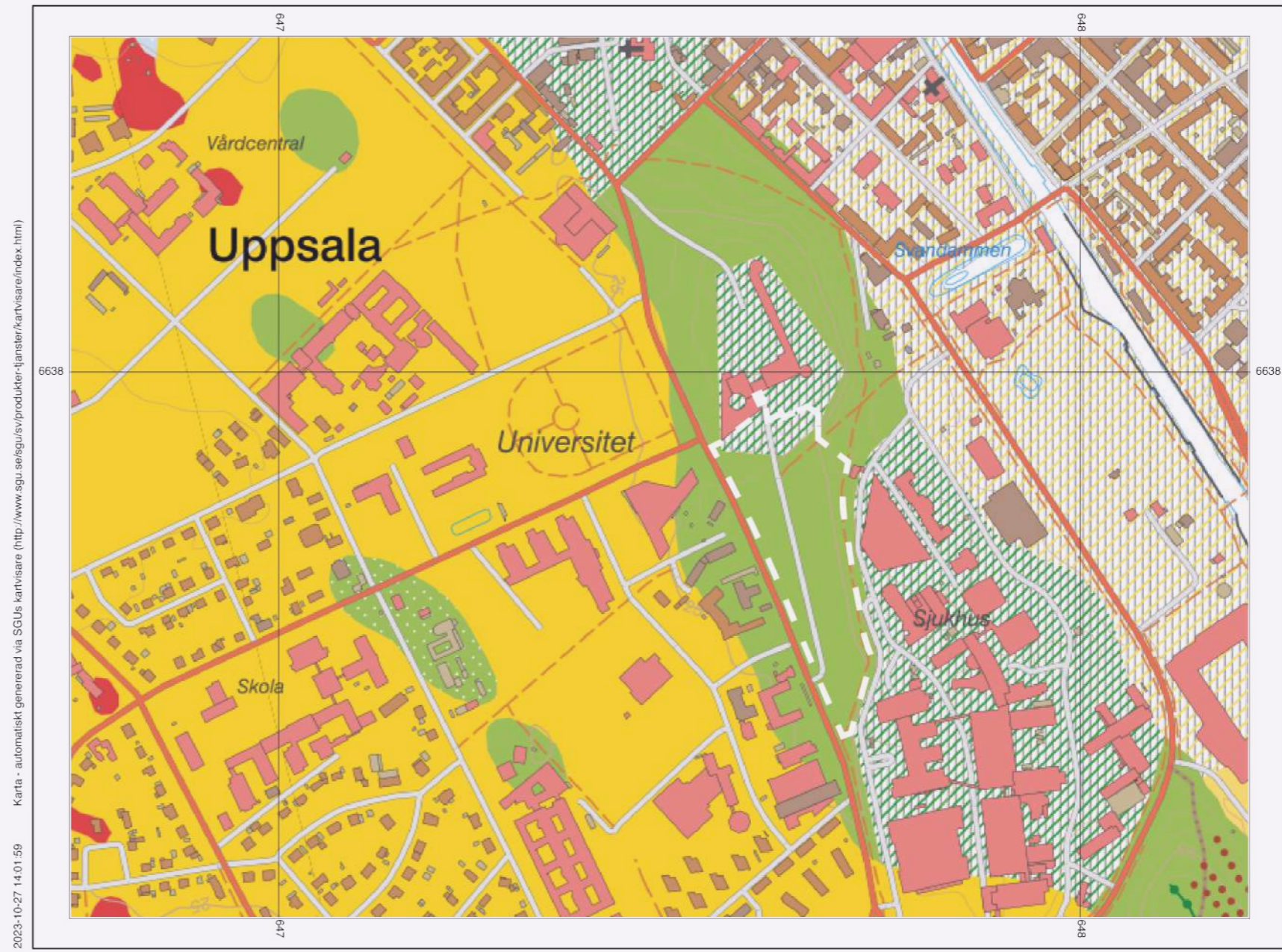
Figur 48. Denna del är också väldigt mörk. Det är en bokdunge som saknar undervegetation och korsas av en upptrampad stig. I mitten av dungen finns en glänta där de täta trädkronorna öppnar upp sig och släpper in solljus. Denna plats upplevs också som lite mystisk, speciellt med gläntan som vi upplevde som en potentiell målpunkt i parken.

Vad vi tar med oss till vårt gestaltungsförslag

Genom denna processdagbok har vi fått en bättre förståelse för Tornerparkens rumsliga förhållanden. Detta har varit ett viktigt steg för oss för att bekanta oss med platsen och kommer utgöra grunden för vår fortsatta platsstudie samt indelningen av Tornerparken i karaktärsområden. Att dela in parken i karaktärsområden kommer vara en viktig del i vår gestaltungsprocess eftersom de olika områdenas karaktärer och förutsättningar kommer utgöra grunden för val av ängstyp, växter och funktioner vi vill tillföra till Tornerparken.

GEOLOGISKA FÖRUTSÄTTNINGAR

Tornerparken ligger på Uppsalaåsen som består av isälvsediment, en jordart som främst består av grus och sand men även kan innehålla stenar och större block (NE, X. u.å). Rullstensåsens grovkorniga material har hög vattengenomsläpplighet, vilket innebär att åsen utgör en väl-dränerad och näringsfattig ståndort (NE, Y. u.å). Detta innebär att platsen lämpar sig för anläggning av hårdvallsäng eftersom den trivs bäst i torrt substrat.

Sveriges geologiska undersökning (SGU)
Huvudkontor/Head Office:
Box 670
Besök/Visit: Villavägen 18
SE-751 28 Uppsala, Sweden
Tel: +46(0) 18 17 90 00
Fax: +46(0) 18 17 92 10
E-post: sgu@sgu.se
www.sgu.se

0 50 100 150 200 250 m
Skala 1:10000

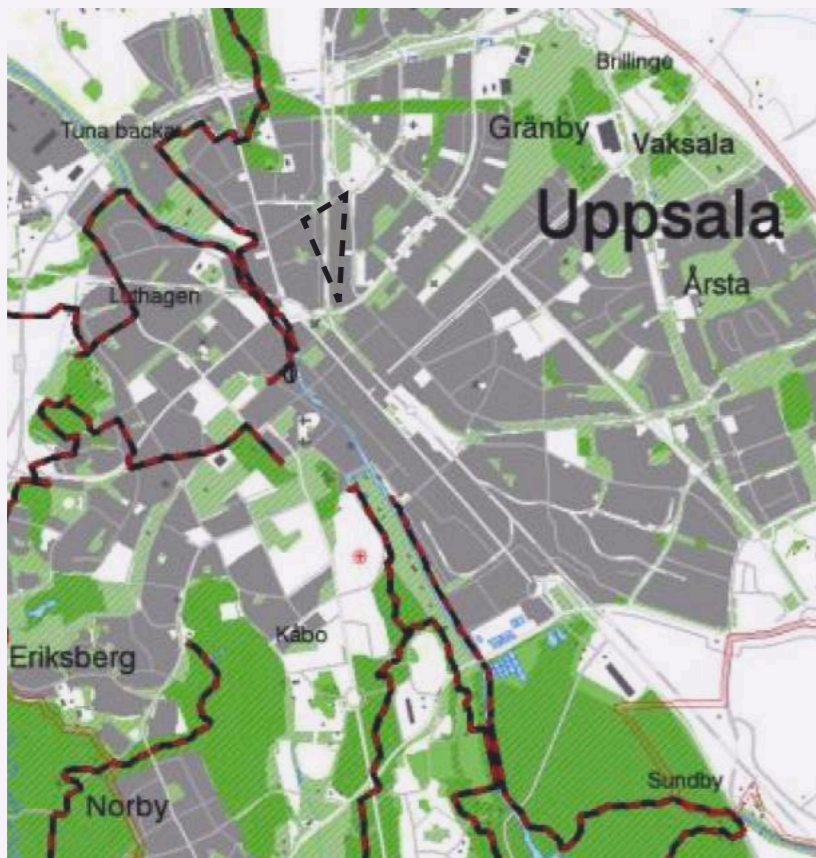
Topografiskt underlag:
Ur GSD-Väggkartan.
© Lantmäteriet.
Rutnät i svart anger
koordinater i Sweref99TM

Figur 50. Jorden i Tornerparken utgörs av isälvsediment (grön) eftersom den är belägen på en ås. Jordartskarta över Tornerparken (Skala 1:10 000 SGU hämtad 27 oktober 2023).

BEFINTLIGA NATURVÄRDEN

I en underlagsrapport till Uppsala kommuns översiktsplan 2016 (Borg, 2015) identifierades värdefull natur för rekreation (ljus grön) samt biologisk mångfald (mörk grön). Enligt kartan anses Tornerparken innehålla båda dessa typer av värdefull natur, varav den ljusgröna markerar Slottsallén samt den stora gräsmattan och den mörkgröna delen med de gamla bokarna i slottsbacken.

- Värdefull natur för rekreation
- Värdefull natur för biologisk mångfald

Figur 51. I bilden ses att det i Tornerparken (utmarkerad med svart) finns värdefull natur för både rekreation och för biologisk mångfald. Foto: WSP.

Grönstrukturer

I Uppsala kommuns (2016) översiktsplan beskrivs målet att bibehålla samt utveckla olika grönstrukturer för att det år 2050 ska finnas sammanhängande grönstrukturer som sammankopplar olika grönområden i och omkring Uppsala. Detta menar Uppsala kommun (2016) är viktigt för att sammanhängande grönstrukturer både skapar miljöer för rekreation samt spridningsvägar för djur och växter som då kan dra nytta av flera ekosystemtjänster. Ett av dessa identifierade gröna stråken är Hågastråket. Detta stråk, som Tornerparken är en del av, länkar samman naturreservatet Håga med innerstaden. Att därmed bibehålla samt utveckla Tornerparkens förmåga att utgöra en viktig grönstruktur blir extra viktigt med tanke på att parken ligger i en av Uppsalas tätast befolkade områden med minst andel grönområden.

Figur 52. I bilden ses gröna stråk som Uppsala kommun ämnar att förstärka. Stråk nummer 2 "Hågastråket" passerar Tornerparken (utmarkerat). Foto: Uppsala kommun (2016).

Risker & utvecklingspotential

Genom att läsa i underlagsrapporten till Uppsala kommuns översiktsplan 2016 (Borg, 2015) om risker med den ökade förtätningen, utvecklingspotential för olika ekosystemtjänster och åtgärder för biologisk mångfald, plockade vi ut de punkter som vi såg som relevanta för Tornerparken.

Risker

När staden växer kommer fler nyttja samma grönområden, vilket kommer leda till bland annat ökat slitage samt mer buller och störningar som i sin tur kommer innebära ett hot mot både de ekologiska och rekreativa värdena i den stadsnära grönstrukturen (Naturvårdsverket 2015).

Utvecklingspotential

Vidare identifierade vi utvecklingspotential för olika ekosystemtjänster samt åtgärder för biologisk mångfald relevanta för Tornerparken. Bland de kulturella ekosystemtjänsterna uppmuntras det att "Bevaka värdet av tysta miljöer, upplevelsen av ostördhet, natur- och kulturarv och immateriella värden vid planering och utbyggnad." Detta är relevant för Tornerparken eftersom dessa värden anses vara mest hotade i det stadsnära landskapet. Vidare beskrivs det hur "Natur underlättar återhämtning efter sjukdom, har stora naturpedagogiska värden och utgör på många sätt den bästa lekplatsen. Därför kan skolor, förskolor samt vård- och omsorgsboenden med fördel lokaliseras nära naturområden eller nya "naturlika" parker anläggas i dess närhet." Detta är i sin tur relevant på grund av att Tornerparken angränsar till Akademiska sjukhuset och kan därmed utgöra ett viktigt besöksmål för patienter och dess anhöriga.

Åtgärder för biologisk mångfald

När det kommer till att stärka biologisk mångfald i urbana miljöer beskrivs det hur skapandet av näringsfattiga ängsmarker som slås är en viktig förutsättning för att öka arters spridningssamband.

PROCESSDAGBOK 5

Hur lämpar sig äng i denna park?

Figur 53. Här ses en vallmo blomma i Carlshageparken i Uppsala. Vallmo förekommer ofta i äng. Foto: Magdalena Wojcicka.

Ekologiska värden

Vi anser att stora delar av Tornerparken lämpar sig för omvandling av gräsmatta till ängsmark. Detta bland annat för att den nya ängen kan bli en naturlig förlängning av ängsmarken på den västra sidan av slottsbacken. Vidare skulle äng kunna bidra till att både göra Tornerparken till en mer självklar del av slottet samt en värdefullare målpunkt. Vi har även identifierat ängsmark i den närliggande Carolinaparken och i parkmiljön vid Blåsenhus. Detta är relevant eftersom en ängsmark i Tornerparken skulle därmed kunna stärka ängssambandet i området.

Parken lämpar sig även för äng på grund av den torra och näringsfattiga ståndorten som åsen utgör. Detta eftersom ängsväxterna har anpassats till den magra ängsjorden som aldrig gödslades och allt den producerade forslades bort. Vidare eftersom parkens olika delar skiftar i öppet och slutet, och därmed i sol och skugga, skiftar även möjligheten att anlägga äng. De allra skuggigaste partierna saknar undervegetation på grund av de täta trädkronorna och lämpar sig därmed inte till äng. Resten av parken utgörs antingen av öppna soliga gräsmattor eller trädbevuxna gräsmattor som skiftar i sol och skugga. Dessa delar av parken har möjlighet att omvandlas till äng.

Sociala, historiska och estetiska värden

Vi anser att en omvandling av Tornerparkens gräsmattor till äng skulle kunna bidra till att stärka både platsens estetiska och sociala värden. Detta genom att erbjuda en unik parkupplevelse som skiljer sig från alla andra parker i Uppsala som antingen saknar äng eller endast innehåller inslag av den. En vildare parkupplevelser som även knyter

an till platsens historia (betesmarkerna i slottsbacken) tror vi skulle kunna göra Tornerparken till en populär målpunkt som skiljer sig från övriga parker i Uppsala. Risken med omvandling av parkens gräsmattor till äng är dock att ängsmark inte är optimalt för aktiviteter som picknick och studentfirande som denna park används till idag. Vidare kan vissa ängens vilda karaktär som ett tecken på att parken är bortglömd eller ovårdad. Därmed, för att inte införa ekologiska värden i parken på bekostnad av de estetiska och sociala värdena, måste vi ta hänsyn till detta i utformningen av vårt gestaltningsförslag.

Figur 54. Här ses Tornerparkens soligaste delar, närliggande ängar samt hur en ny äng skulle kunna förstärka konnektiviteten mellan dem.

Vad vi tar med oss till vårt gestaltungsförslag

Här har vi undersökt Tornerparkens förutsättningar för anläggning av ängsmark. Vi drog slutsatsen att parkens gräsmattor lämpar sig för omvandling till ängsmark. Detta i syfte att öka parkens ekologiska värden men eftersom det är en historisk och central parkmiljö har det varit viktigt för oss att inte göra detta på bekostnad av platsens sociala och estetiska värden. Därmed har vi under vår gestaltungsprocess haft i åtanke att vi vill att Tornerparken ska fortsätta vara en park som upplevs som estetisk tilltalande samt lämpar sig för sociala aktiviteter.

Till sist, vad vi tar med oss från denna processdagbok är denna programpunkt som ska guida oss i vår gestaltungsprocess:

PROGRAM

- Förlänga ängen från slottsbacken in till Tornerparken för att skapa samband med de närliggande ängarna.

HISTORIA

Stockholmsvägen

I mitten av 1600-talet anlades den nio kilometer långa Stockholmsvägen som gick linjalrakt från Kung Jans port till Flottsund vid Mälaren (Francki, 1990 (s.188)). Kartmaterial visar att Stockholmsvägen kompletterades med trädplanteringar senast på 1850-talet (Francki, 1990 (s.189)). Stockholmsvägen finns kvar idag som Kung Jans väg (börjar vid Kung Jans port) och vid slutet av Tornerparken övergår i Dag Hammarskölds väg (Douhan, 1990). Alléträden har successivt ersatts med nya träd sedan 1850-talet men utgör än idag en strikt mittaxel i nordsydlig riktning genom hela Tornerparken.

Egna tankar

Av egen erfarenhet upplever vi att vägen än idag skapar en tydlig riktning och förenklar orienteringen i parken, men skulle kunna tydliggöras ännu mer genom att förstärka allén.

Fruktträd

På 1600-talet anlades en slottsträdgård som hade i syfte att både utgöra en köksträdgård och en promenadplats (Hahr, 1919). Den låg öster om slottet nedanför Slottsbacken, mellan det som idag utgörs av Svandammen och Riddartorget. Denna slottsträdgård var den första av totalt fyra som anlades runt Uppsala Slott (Hahr, 1919). Fruktträd var en självklar del av köksträdgården då vi utifrån kartmaterial har kunnat utläsa att där funnits fruktträdgårdskvarter (ibid.).

Egna tankar

I dagsläget växer inga fruktträd i Tornerparken, men det skulle kunna ändras på för att knyta an till närområdets tidigare markanvändning och sammanhang som historisk slottsmiljö.

Beriderbanan

Hästsport var ett stort nöje som slottet ägnade sig åt vid festligheter, exempelvis tornerspel i "Beridarebanan" eller "Rännarbanan" söder om slottet (Francki, 1990 (s.188)). Det fanns ett kungligt stall nedanför slottet i öst

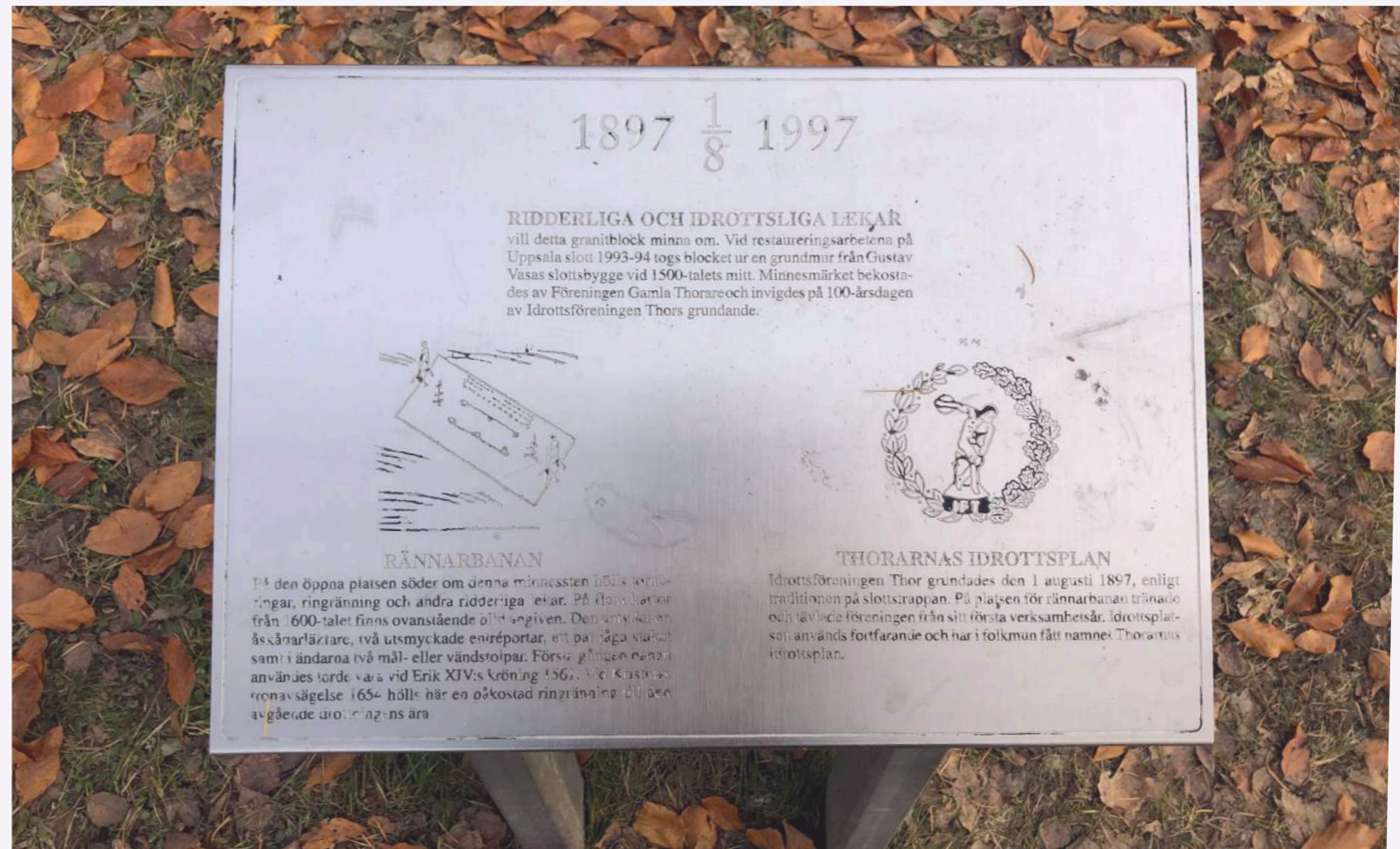
(där Svandammen ligger idag), och hästar som betade i "Tegelhagen" eller "Hestehagen" sydöst om slottet (där delar av Akademiska sjukhuset och Stadsträdgården ligger idag) (Francki, 1990 (s.188)). Idag finns inga hästhagar kvar i parken.

På skylten på fotot nedan står det följande om Beriderbanan: "På den öppna platsen söder om denna minnessten hölls torneringar, ringränning och andra ridderliga lekar. På flera kartor från 1600-talet finns ovanstående bild angiven. Den antyder en åskådarläktare, två utsmyckade entréportar, ett par låga staket samt i ändarna två mål- eller vändstolpar. Första gången banan användes torde vara vid Erik XIV:s kröning 1561. Vid Kristinas tronavsägelse 1654 hölls här en påkostad ringränning till den avgående drottningens ära".

Samma skylt berättar även om ett minnesmärke i form av ett granitblock som härstammar från en grundmur från 1500-talet då Gustav Vasa var involverad i en byggnation av Uppsala slott. Granitblocket ligger i norra delen av parken, relativt anonymt intill allén.

Egna tankar

Av egen erfarenhet vet vi att det periodvis bedrivs färbete i östra delen av Slottsbacken vilket skulle kunna få breda ut sig även i Tornerparken för att knyta an till historisk markanvändning. Minnesmärket ämnar att påminna om ridderliga och idrottsliga lekar, vilket vi anser borde synliggöras mer för att uppmärksamma parkens historia.

Figur 55. Fotografi som visar en informationsskylt i Tornerparken. Foto: Magdalena Wojcicka.

Figur 56. Historisk karta över Uppsala från år 1719. I kartan ses beriderbanan (som vi har markerat) och att slottsbacken saknar träd och bara är gräsbevuxen. Källa: Uppsala Stadsarkiv.

Den gräsbevuxna Slottsbacken

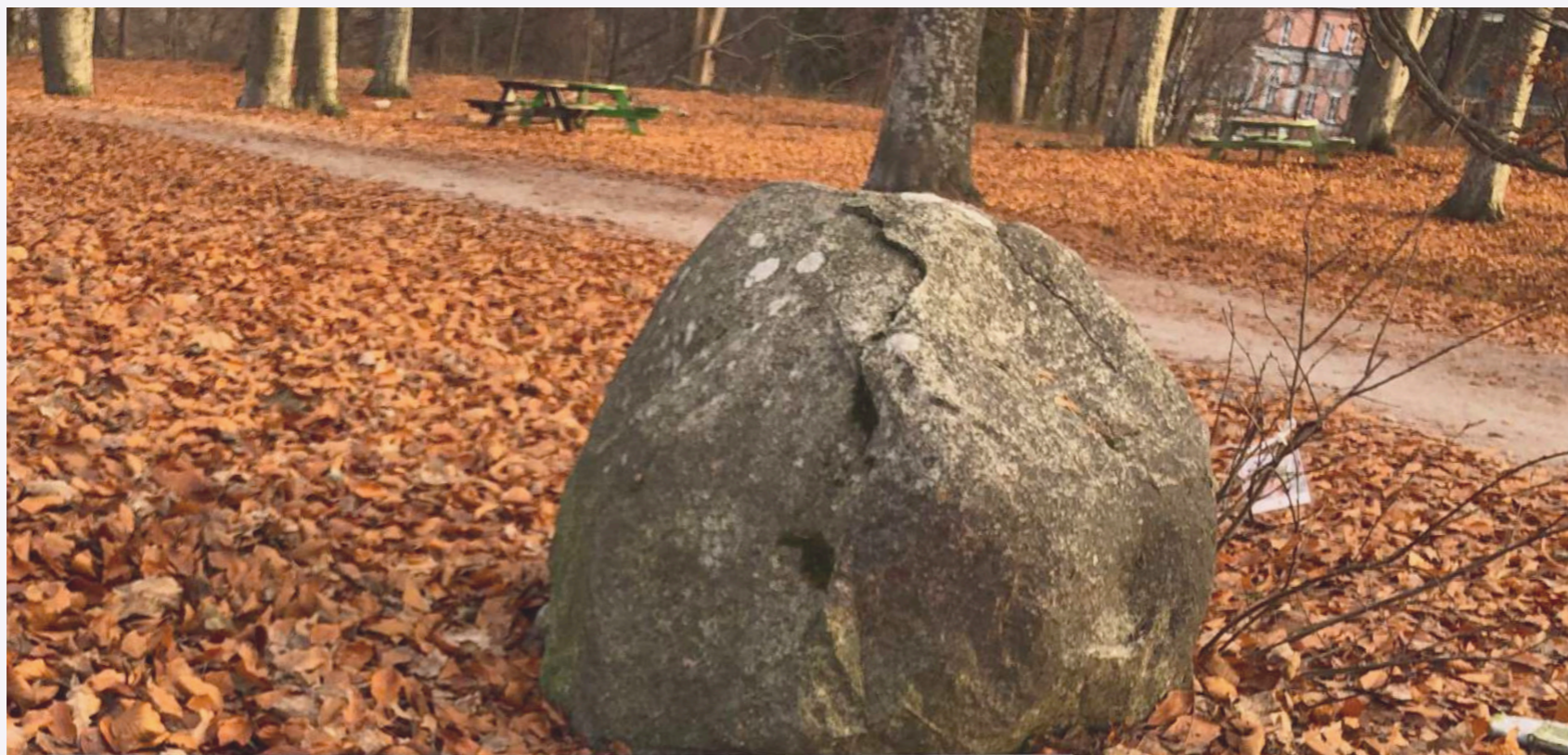
Slottsbacken, som idag domineras av bok, har tidigare endast varit gräsbevuxen i syfte att tidigt upptäcka potentiella fiender och därmed bättre kunna försvara sig (Francki, 1990 (s.190)). Etableringen av träd på Slottsbacken ska ha skett i början av 1800-talet i syfte att försköna slottets närområde (Francki, 1990 (s.190)). I samband med detta inhägnades Slottsbacken för att varken boskap eller människor skulle kunna beträda området, och det är så det fortfarande ser ut idag.

Egna tankar

Mest troligen, innan etableringen av träd, var slottsbacken bevuxen med högt gräs eller äng som betades eller slogs med lie. Därmed anser vi att en återinföring av äng till Tornerparken skulle kunna höja dess historiska värde och identitet.

Fornlämning

I Tornerparkens södra del, intill Dag Hammarsköldsväg, finns en fornlämning som är en milstolpe från mitten av 1800-talet.

Figur 57. Fotografi som visar ett granitblock som är ett minnesmärke i Tornerparken. Foto: Magdalena Wojcicka.

Det är ett vägmärke i gjutjärn som hänvisar till ett avstånd: ”1/4 / MIL / R.v.K. / 1850”.

Egna tankar: I dagsläget är fornlämningen undanskymd under en trädkrona och skulle kunna synliggöras mer för att uppmärksamma dess historiskt värde som troligen kan kopplas till Stockholmsvägen.

Kälkåkning

Tornerparken har länge varit en plats där människor samlats för att ta del av aktiviteter. Ett fotografi från 1910 (som vi tyvärr saknar rättigheter till att använda) visar att det var populärt med kälkåkning i trädalléns norra del som utgörs av Slottsbacken.

Egna tankar

Denna upptäckt inspirerade oss till att uppmana människor att besöka parken under hela året, exempelvis för kälkåkning under vintern då allén även idag är lämplig för denna aktivitet.

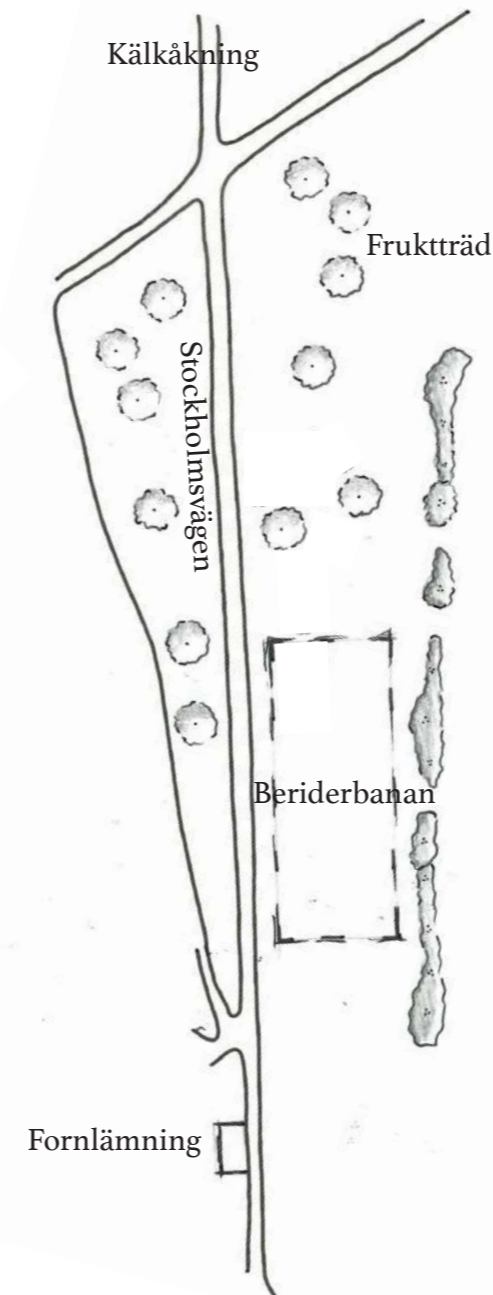
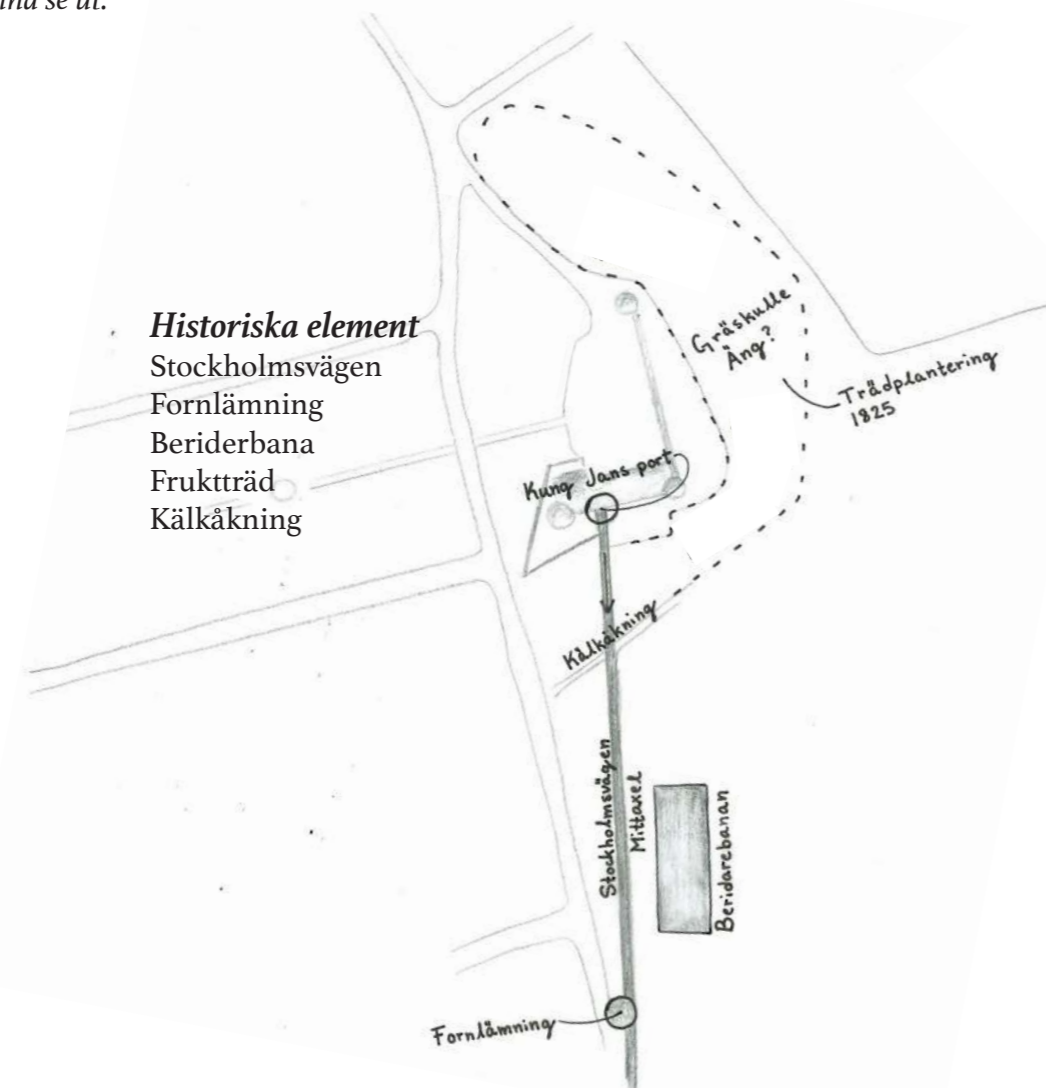

Figur 58. Fotografi som visar en fornlämning i Tornerparken. Foto: Sarah Kallmén.

PROCESSDAGBOK 6

Hur kan parkens historia guida oss i gestaltningen?

Eftersom Tornerparken är en plats med lång historia har vi valt att ta hänsyn till den i vår gestaltning. I den första skissen har vi samlat olika historiska händelser och element som vi fann intressanta att belysa. I den andra skissen har vi genom skiss kommit fram till hur en gestaltning med dessa element skulle kunna se ut.

Gestaltungslösningar

Stockholmsvägen --> Idag är detta en trädallé som utgör en av de mest karaktärsfulla delarna av Tornerparken. Vi vill förstärka den i vår gestaltning och därmed understryka denna historiska mittaxel.

Fornlämning --> Vi vill synliggöra den och göra den till en målpunkt genom att göra ett litet torg framför den med sittplatser och planteringar.

Beriderbana --> Genom att bygga en stenmur i den storlek och den plats där vi tror att beriderbanan var vill vi uppmärksamma platsens historia.

Frukträd --> Vi vill även plantera frukträd och bärbuskar i det soliga brynet för att både knyta an till platsens historia och göra parken mer attraktiv för både människor och djur.

Kälkåkning --> Vi vill uppmärksamma kälkåkningstraditionen samt öka parkens attraktionsvärde och göra den till en målpunkt som erbjuder aktiviteter.

Figur 59. Här ses en karta över tornerparken. Till vänster med våra historiska fynd och till vänster med tidiga gestaltningsidéer som uppmärksammar dessa.

Vad vi tar med oss till vårt gestaltningsförslag

Eftersom en av huvudanledningarna att vi valde Tornerparken är dess rika historia och närhet till Uppsala slott vill vi i vårt gestaltningsförslag lyfta och förstärka platsens historia. Efter att ha ritat ut intressant historiska aspekter i parken som vi vill lyfta i gestaltningen insåg vi att de kan delas in i två karaktärer, vilda och prydliga. Därmed insåg vi att vi kan lyfta platsens historia med dess kungliga och prydliga formspråk samtidigt som vi håller oss till den estetik vi arbetar med, som är en vild äng som möter det prydliga.

Vilt: Fukträäd, pulkabacke.

Prydligt: Stockholmsvägen, beriderbana, fornlämning.

Till sist, vad vi tar med oss från denna processdagbok är denna programpunkt som ska guida oss i vår gestaltningsprocess:

PROGRAM

- Lyfta Tornerparkens historia på ett sätt som styrker kontrasten mellan det vilda och det prydliga.

6. VAD SÄGER BRANSCHEN?

- Vi som gestaltar och förvaltar ängsmark i urbana miljöer

Nedan sammanställs två intervjuer där vi utgick från samma frågor (se bilaga 1) för båda respondenterna: Jörgen Orback och Sandra Waxin. Nya frågor kom upp under intervjuernas gång och de skilde sig beroende på vad respondenterna berättade.

EGNA ERFARENHETER

Sandra Waxin, samordnare inom parkförvaltningen i Uppsala kommun, har erfarenhet av att jobba med äng i England, gått en kurs om äng i Sverige och ett stort intresse för att driva på utvecklingen av äng i urbana utemiljöer. Jörgen Orback, landskapsarkitekt LAR/MSA på Tengbom, började att arbeta med äng tidigt under sin utbildning och fortsatte vidare i arbetslivet. Orback har jobbat med äng i samband med att han jobbade med efterbehandlingar av större landskapsingrepp. Ängen fungerade som ett fåltskikt som återskapade landskapsbilden. Orback berättar om flera sedan länge avslutade projekt med äng och anser generellt att resultaten blev mycket bra, över all förväntan.

ÄNG & GRÄSMATTA

En äng är jämfört med en konventionell gräsmatta mer torktålig och håller sig grön även under varma sommandagar, håller Orback och Waxin med varandra om. Orback tillägger att äng även klarar sig bra i regniga perioder, men framförallt torr väderlek. Waxin menar att detta tyder på att äng är mer lämpad för klimatförändringar vilket Orback håller med om med tanke på att äng inte behöver samma tillgång till vatten som gräs behöver. Vidare påpekar båda att ängens artrikedom gynnar den biologiska mångfalden i större utsträckning än gräsmatta som är en monokultur. Äng är dock, till skillnad från gräsmatta, inte en optimal yta för rekreation och aktiviteter på grund av ogräs och hög vegetation, säger Orback. Både Orback och Waxin menar dock att ängen kan användas mer om det klipps ut stråk och rum.

I en äng där vegetationen är högre än i en konventionell gräsmatta kan det komma upp oönskade arter, såsom tistlar och brännässlor, säger Orback. Om folk ska röra sig i ängen är tistlar inte vidare trevliga att stöta på tycker Orback, men att bara titta på dem kan se härligt ut eftersom många insekter lockas till tistlar och brännässlor. Dessa är värdväxter för bland annat många fjärilar, berättar han.

Skötselkostnader för äng och gräs varierar beroende på metod och vem som utför arbetet. Waxin anser att

Figur 60. Tistlar är estetiskt tilltalande för människor och en vanlig värdväxt för många fjärilar. Deras förekomst i ängar skrämmer besökare att vistas där men gynnar biodiversiteten.

kostnaderna just nu är högre för äng än gräsmatta, men att äng kommer att bli billigare än gräs när förvaltningen ersätter maskindrivna verktyg med handdrivna som är mer lämpade för äng. Orback menar att äng redan är billigare än gräsmatta eftersom den inte slås lika ofta som gräset klipps. Båda förklarar att skötsel av konventionella gräsmattor kräver fossila bränslen och generellt innefattar en större miljöbelastning än ängsytor. Därför borde de omvandlas till äng, säger de.

Figur 61 illustrerar en klippt gräsgång som slingrar sig fram i ängen, och lockar till en upptäcktsfärd genom havet av blommor.

GESTALTNING

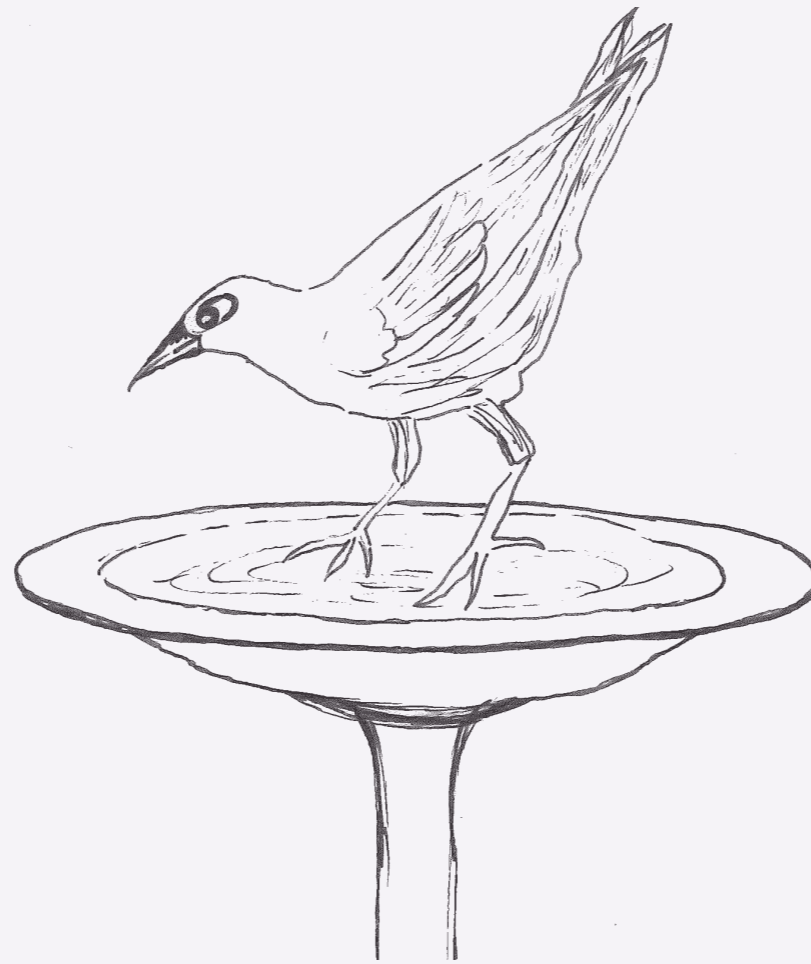
Båda respondenterna menar att gestaltning med äng kan höja dess estetiska värde. Gestaltningen kan exempelvis innefatta klippta gräsgångar i ängen, de kräver mer intensiv skötsel än äng eftersom de klipps mer frekvent, nämner båda. Orback föreslår att gestaltningen kan ändras från år till år för att ge ett lekfullt intryck, vilket Waxin inte håller med om. Hon menar att samma ytor bör klippas varje år, med syfte att gynna etableringen av äng och öka artrikedomen. Vidare menar hon att gångarna kan öppnas upp ibland och kompletteras med sittbänkar för att skapa rum för vistelse och sociala möten. Variation bidrar till att göra ängen till en upptäcktsfärd, säger Waxin. Orback påpekar liknande och säger att folk inte rör sig i äng på samma sätt som i en gräsmatta och att lösningen till att locka fler till äng kan vara att leka med gestaltningen. Att börja jobba gestaltningssmässigt med äng medför sociala och estetiska värden och gynnar en allmän acceptans av äng, säger Orback och Waxin.

Blommande växter som tar mycket uppmärksamhet ger ofta ett estetiskt intryck, menar Waxin, exempelvis blomsteräng eller lökväxter som komplement i en mindre blomrik äng. Vidare sägs det att lökväxter i äng kan bidra till en allmän acceptans av äng, eftersom folk kan invänta lökarnas blomning och förknippa det tillsammans med ängsvegetationen med adjektiv som "fint". Användning av blommor som folk känner till och förstår att de är planterade med avsikt, får allmänheten att förstå att en yta är meningen att se ut på det viset, förklarar Waxin. Vidare föreslår hon att plantera lökväxter som exempelvis *Allium* (prydnadslök), *Fritillaria meleagris* (kungsängslilja) eller *Narcissus* (påsklilja) i etableringen av äng, för att inkorporera en blomma som många skulle beskriva som vacker.

Skytning och information är alltid viktigt för att göra äng mer attraktiv för allmänheten och hyresgäster som bor i närheten, påstår Orback. För att gynna den biologiska mångfalden i en äng säger Orback att det helst ska finnas en möjlighet för vatten att samlas, exempelvis genom en dagvattenbrunn som sticker upp ovan mark, fågelbad eller andra miljöer där fukt kan samlas. Insektsholkar och fågelholkar bidrar även till att ängen får en status, tillägger han.

Figur 62 illustrerar en prydnadslök som många acoossierar med en prydlig lök-

Figur 63 illustrerar ett vattenfyllt fågelbad som lockat till sig en fågel.

ANLÄGGNING

För att skapa goda förutsättningar för etablering av äng krävs en passande ståndort vad gäller fuktförhållanden och ljusinsläpp. Båda respondenterna är överens om att den mest lämpliga ståndorten för äng är en solig plats med låg markfuktighet. Ängar i ett för skuggigt läge där fukt ansamlas riskerar tillväxt av mossor och ormbunkar som inte hör hemma i ängen, påpekar Orback.

Vid anläggning av äng finns ett flertal metoder, och de kan kombineras. Orback har i tidigare projekt använt vegetationssjok vilka har spridits ut likt ett mosaiklandskap och kompletterat utrymmet mellan sjoken med sprutsådd. Det är även möjligt att anlägga ängsmattor eller frömixer som sås för hand eller med såmaskin, säger han.

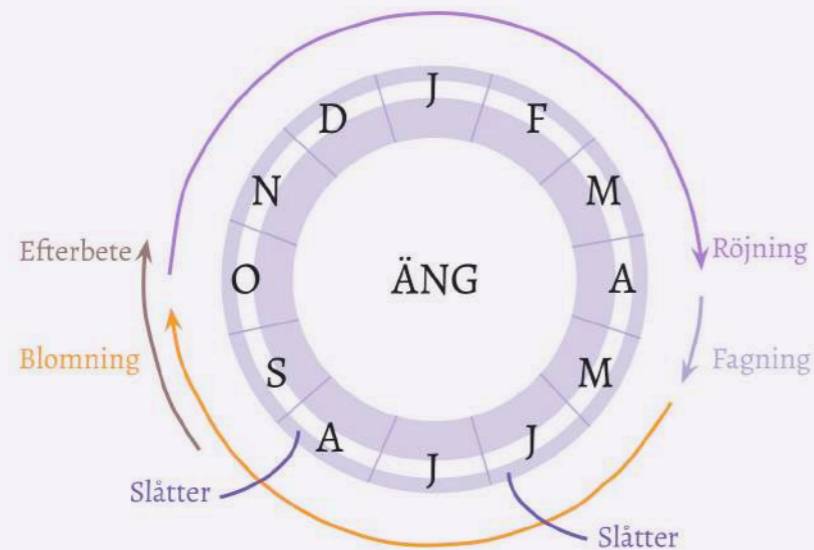
SKÖTSEL

Båda respondenterna är eniga om att äng bör slås minst en gång per år, men gärna två eller tre. Första tillfället för slåtter sker kring midsommar och andra i slutet av augusti, i vissa fall uppstår då en tredje blomning i oktober, säger Orback. Efter slåtter är det viktigt att låta ängsvegetation ligga kvar i två till tre dagar för att fröerna ska ramla ur, förklarar Orback. Därefter ska klipppet föras bort för att inte bidra till ökat näringsinnehåll i marken, påpekar han. I september och oktober är det fördelaktigt med efterbete, anser Waxin. Orback håller med om att det är tilltalande med ängsbetande djur, och menar att får är att föredra eftersom de betar ett större urval av växtarter än hästar och kor. Waxin föredrar tvärtom tunga betesdjur, specifikt nötkreatur och kallblodshästar. Jämfört med får lämnar de, på grund av deras tyngre kroppsvikt, djupare hovtramp som skapar mikroklimat och gynnar biodiversiteten, berättar Waxin. Båda nämner att betesdjur tillför näring till ängsmarken, vilket ger upphov till avvikande arter i ängsvegetationen som är anpassad till näringsfattiga förhållanden. Tistlar och brännässlor är indikationer på näringsrik jord och har, som Orback tidigare har nämnt, flera ekologiska samt estetiska värden.

Det finns ett antal slåtterverktyg som kan användas för att slå en äng. Orback föreslår gräsklippare på små ytor, och lie eller större maskiner för stora ytor. Waxin anser att slåtterbalk är ett bättre alternativ än gräsklippare, men föredrar lie som dessutom är miljövänligt eftersom verktyget inte låter eller drar bränsle, och dessutom har ett socialt värde.

FÖRBÄTTRAT SAMARBETE

Att det ofta sker misstag i utformningen av projekt är vanligt, anser båda respondenterna. De menar att källan till villfarelse är bristande kommunikation mellan olika yrkesroller som samarbetar inom samma projekt. Vidare sägs att det är väldigt viktigt att landskapsarkitekter har en fortlöpande kontakt med förvaltningen, och att de besöker platsen efter etableringen för att se hur resultatet blev och

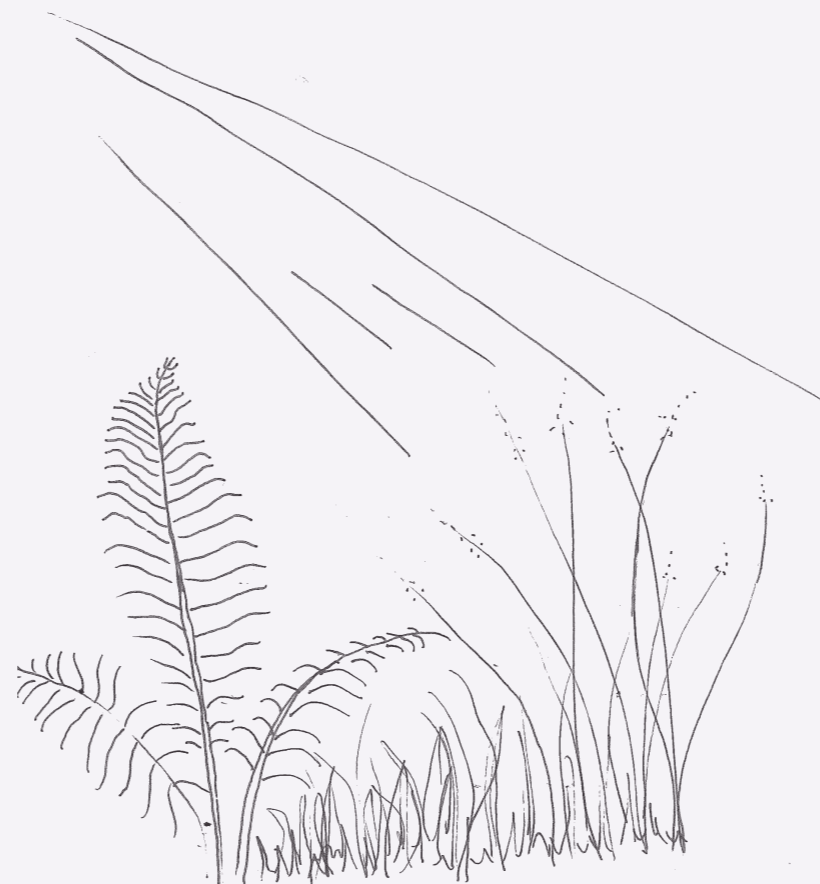
Figur 64. Egen illustration som visar skötsel av äng under året. Röjning av buskar och träd görs ofta på vinterhalvåret av praktiska skäl men kan göras året om för att öka ljusinsläppet på ängen (Jordbruksverket 2012).

lära sig av sina misstag. Orback tycker att landskapsarkitekter borde vara mer delaktig i att skapa skötselplaner, men anar att många undviker den uppgiften på grund av otillräcklig erfarenhet och kunskap. För ett mer framgångsrikt samarbete anser båda respondenterna att förbättrad utbildning gällande skötsel vore nödvändigt.

ÄNG I FRAMTIDEN

Att använda äng i parkmiljöer som gestaltungs-element är enligt Orback numera vanligt, trots bristfällig kunskap och möjlighet att följa utvecklingen av äng. Att arbeta gestaltungs-mässigt med äng underlättar för att sociala och estetiska värden kan accepteras, säger Orback. Waxin anser att kommunen, som har en ledande roll i stadsutvecklingen, kan bidra till att äng förekommer i större utsträckning i centrala stadsdelar genom att blanda ängsmiljö med stadsmiljö. Att synliggöra äng mer bidrar enligt Waxin till att vänja allmänheten, få dem att förstå dess nytta och acceptera att äng finns på samma sätt som gräsmatta. Orback nämner att skyltning hjälper allmänheten att förstå varför äng är värdefull.

Båda respondenterna är övertygade om att äng är en trend som kommer att fortsätta. Orback ser främst ekonomiska fördelar med äng som drivkraft för trenden, eftersom en omställning av dyra och intensiva skötselmetoder innebär att vissa ytor måste accepteras ha ett mindre omskött intryck i form av äng. Han anser även att ekologiska värden som stöttar insektsvärlden kommer att bidra till att driva på äng som metod. Waxin håller med och säger att biologisk mångfald är väldigt mycket på tapeten just nu i och med klimatförändringar. Äng är torktålig och fortfarande grön i det allt varmare klimatet medan gräsmattan dör eftersom den kräver mer tillgång på vatten, säger Waxin. Med anledning till en sjunkande biologisk mångfald tror hon att folk uppskattar

Figur 65. Skugga främjar tillväxt av ormbunkar vilket inte är önskvärt i ängsvegetation, därmed lämpar sig en solexponerad plats för äng.

att se fler blommor och insekter. Därmed tror hon absolut att äng kommer att bli framtiden men att det kommer ta lite tid och en skötsel som får äng att inte ser stökig och ovårdad ut.

TORNERPARKEN

Aktiviteter på gräsmattan i Tornerparken är vanligt förekommande, enligt Waxin. Hon anser dock att gräsytan är undangömd och inte används till sin fulla potential. Waxin anser att en omställning från gräs till äng i Tornerparken är ett möjligt scenario där ängen dessutom skulle kunna sammanlänkas med befintlig äng i närområdet, bland annat de ängsbevuxna slänterna i Slottsbacken (ner mot Dag Hammarskjölds väg).

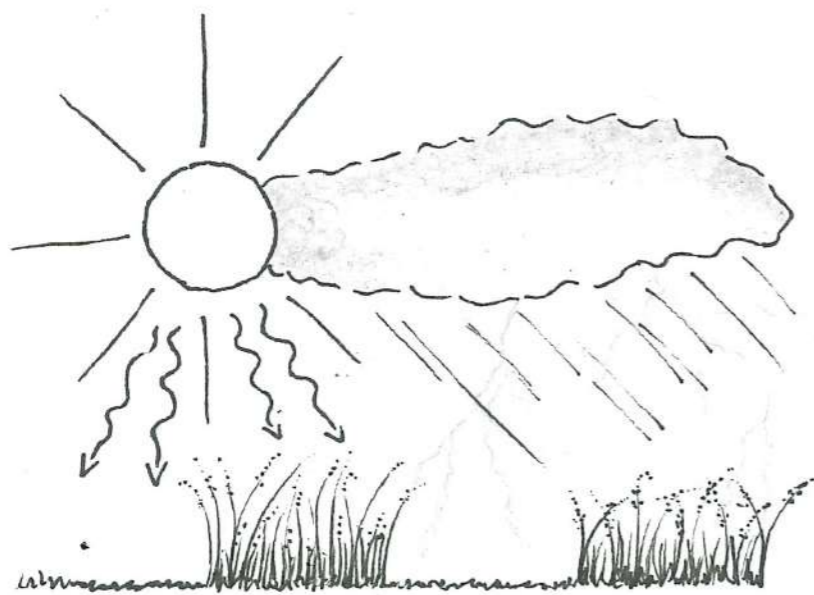
Figur 66. Ängens artrikedom gynnar den biologiska mångfalden. Fler blommor innebär fler pollinerare.

PROCESSDAGBOK 7

Vad tar vi med oss från intervjuerna till vår gestaltningsprocess?

Ekologiska värden

Äng är mer motståndskraftigt än gräs mot både torka och regn. Därmed är äng mer klimatsmart samt har högre biologisk mångfald.

Figur 67. Bilden visar ängens motståndskraft i olika väder, den blommar trots torka eller regn medan gräset inte klarar sig.

Sociala värden

Ibland kan olika funktioner och värden vara motsägelsefulla. Ett exempel är tistlar som har ekologiska värden i och med att de är värdväxter för fjärilar men inte är eftersträvsvärda i ängar som människor rör sig i. Därmed, kan utklippta rum och vägar i ängen vara en lösning för att på så sätt både underlätta för rörelse och aktiviteter i ängen samt möjliggöra för tistlar att finnas i ängen.

Tistlar i äng.

Utklippt stig i äng.

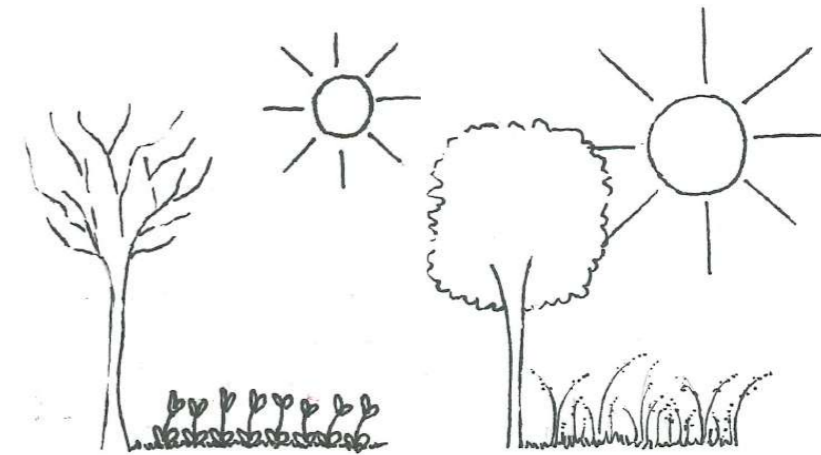

Picknick-bord i ett utklippt rum i äng.

Figur 68. Bilden visar 3 olika aspekter av ängens sociala värden.

Estetiska värden

Blommande lökväxter nyttjar både vår- och höstsolen innan trädkronorna och ängen slår ut respektive efter att de vissnar. Därmed, genom att plantera in lökväxter och andra vårblomande växter (exempelvis örter) i en äng, kan dess attraktionsvärde förlängas.

Figur 69. Bilden visar blommande lökväxter i vårsolen.

Figur 70. Bilden visar en blommande äng i sommarsolen.

Vad vi tar med oss till vårt gestaltungsförslag

I denna processdagbok har vi fått ännu ett argument för att omvandla gräsmatta till äng i parkmiljö för att öka parkens ekologiska värden. Vi kommer även i vårt gestaltungsförslag tillföra örter, lökar och knölar för att förlänga ängens attraktionsvärde och därmed öka dess estetiska värde. För att förstärka ängens sociala värden ska vi klippa ut stigar och rum i ängen för att tillgängliggöra hela parken samt möjliggöra sociala aktiviteter.

7. FÖRDJUPAD PLATSSTUDIE

Vår fördjupade platsstudie är ett resultat av tre olika platsbesök under årstiderna sommar, höst och vinter. I detta kapitel presenterar vi vår analysprocess i vilken vi går djupare och mer konkret in på Tornerparkens förutsättningar samt problem vi vill lösa i vår gestaltning.

KARAKTÄRSOMRÅDEN

Under höstens platsbesök (och med hjälps av vår rumsliga analys i Processdagbok 2) delade vi in Tornerparken i karaktärsområden. Vi drog gränserna där rumsliga förhållanden och vegetationstyper förändras. Exempelvis där en mörk bokdunge övergår till en öppen och solig gräsmatta.

A. Slottsallén

Denna allé kantas av stora och gamla träd, majoriteten av träden på den västra sidan utgörs av lönnar och på den östra av askar. Allén går från Dag Hammarsköldsväg i söder och uppför slottsbacken i norr till slottet. Allén har en tydlig riktning och leder blicken framåt, dock skymmer de stora trädkronorna största delen av Uppsala slott.

B. Gräsplatån

På den västra sidan av slottsallén, vid slottsmuren, finns en öppen klippt gräsmatta med utsikt över Blåsenhus och Botaniska trädgården. Gräsmattan är omringad av en slänt med sly samt mindre träd som ek och lönn som delvis skymmer sikten över resten av Tornerparken. I östra delen av gräsmattan står en mäktig gammal bok och en stor björk.

C. Slyplatån

På andra sidan av slottsallén finns en slybevuxen glänta med vild karaktär kantad av en klippt häck mot slottet. Sly som identifierades på platsen var bl.a. alm, ask, asp, nypon, ek och oxel. Gläntan är omringad av en tät ridå av både äldre och yngre träd, bl.a. björk, ek, lönn, bok och asp. Trädridån är tät och skymmer sikten över resten av parken. Därmed upplevs denna plats som skild från resten av parken.

D. Bokdungen

Här stoppar bokarnas täta kronor en stor del av solljuset, vilket resulterar i att detta område saknar undervegetation och upplevs mörkare än resten av parken. Samtidigt bidrar de låga och täta bokkronorna till att skapa mänsklig skala. Den norra bokdungen övergår i en brant bokbevuxen slänt upp till slyplatån. Den höga lutningen gör slänten otillgänglig och gör att den upplevs som en vägg mot promenadstråket genom bokskogen. Den södra bokdungen är lite ljusare eftersom den

öppnas upp i mitten till en solig glänta.

E. Halvöppna lövdungen

Denna del av parken sträcker sig längst Dag Hammarsköldsväg och har en halvöppen karaktär med klippt gräsmatta och storvuxna träd som bok, ek, hästkastanj och hassel. Dessa träd, speciellt bokarna och hasslarna med sina låga kronor, bidrar till att avskärma parken från den högt trafikerade vägen.

F. Stora gräsmattan

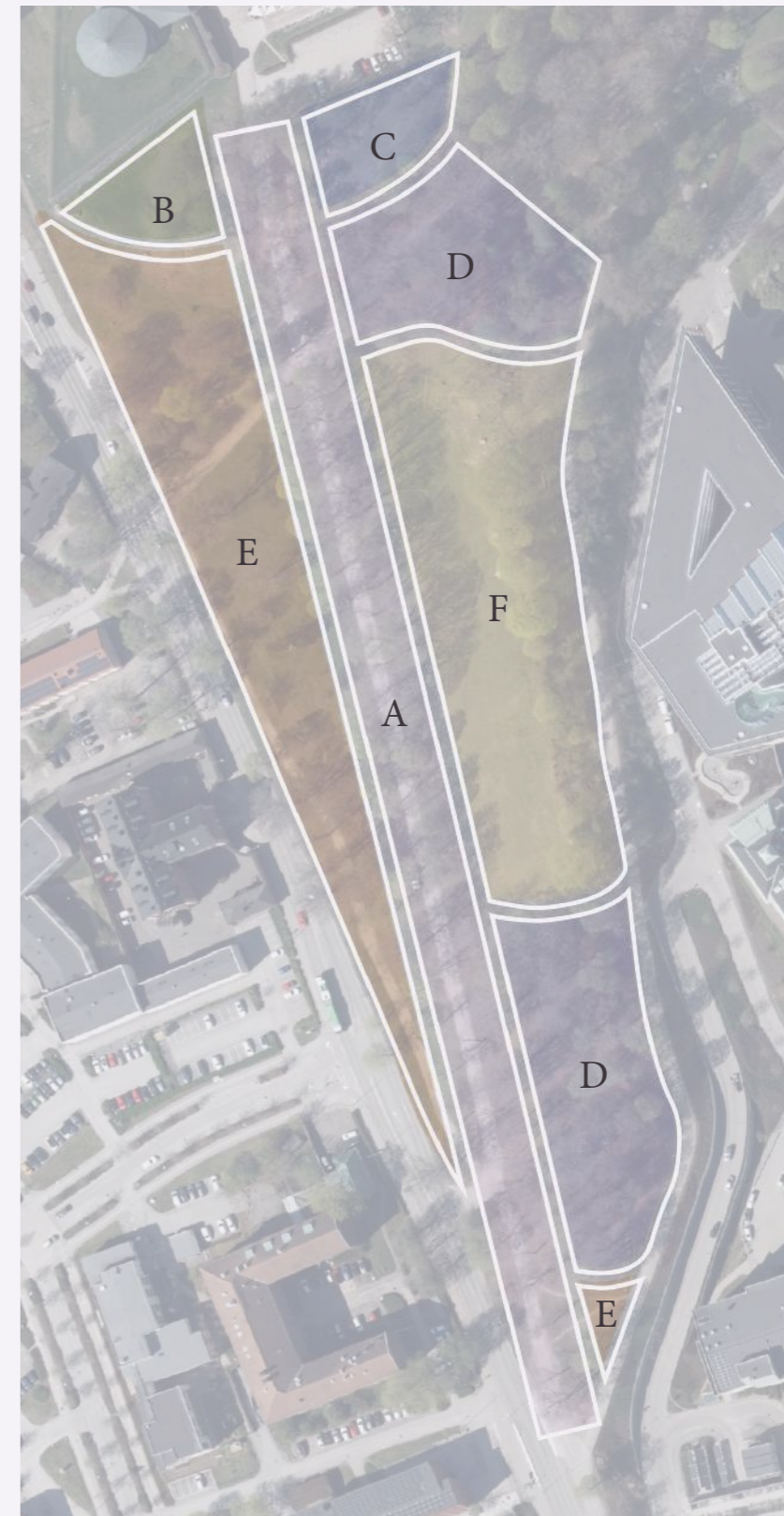
Detta är den mest storskaliga delen av parken och utgörs av en avlång finklippt gräsmatta omringad av en trädridå. I norr och söder kantas den öppna ytan av bokdungen, i väst av Slottsallén och i öst av en träd- och slybevuxen slänt ner mot Akademiska sjukhuset. I denna slänt växer träd som lönn, tall och oxel och buskar som hassel, syren, snöbär och häckoxbär. Från den södra delen av gräsmattan ses toppen av slottet ovanför norra bokdungen kronor.

KRONTÄCKNINGSTUDIEN

För att närmare undersöka möjligheten att anlägga löväng i karaktärsområdet Halvöppna lövdungen utförde vi en krontäckningsstudie med hjälps av online-verktyget i-Tree canopy.

i-Tree canopy är ett verktyg som genererar slumpmässiga punkter inom det valda området som man önskar undersöka krontäckningsgraden på. De slumpmässiga punkterna kategoriserar man sedan i sin förvalda lista. Vi genererade 300 punkter i de tre kategorierna träd/buske, gräs och väg och fick resultatet att den Halvöppna lövdungen har en krontäckningsgrad på 61,33% (+/- 2,81%).

Enligt Länsstyrelsen (2006) bör en löväng ha en krontäckningsgrad på 30-70%, vilket innebär att den Halvöppna lövdungen lämpar sig idag för anläggning av löväng.

Figur 71. Vår indelning av Tornerparken i karaktärsområden A-F.

PROCESSDAGBOK 8

Vilka funktioner och ängstyper kan vi lägga till i parken?

De nya karaktärsområdena

Som ett första konkret steg i vår gestaltningsprocess, formulerade vi nya namn på våra karaktärsområden. Detta i syfte att göra det tydligt för oss själva vilka karaktärer vi vill skapa. Sedan beskrev vi vilka funktioner, vegetation och ängstyp vi vill lägga till i dessa.

A. Blommande slottsallén

Funktion & vegetation: Vi anser slottsallén vara en av de viktigaste samt mest karaktärsfulla inslagen i Tornerparken. Därmed skulle vi vilja förstärka den och göra mer attraktiv under de gråare delarna av året genom att lägga till vårblomande lökar och örter och höstblommande knölar längs hela allén.

Ängstyp: Ingen, vi anser inte att den lämpar sig för äng eftersom allén skuggas av träd och marken runt omkring är

Figur 72. Lökar och knölar i olika färger längs Slottsallén skulle kunna förstärka mittaxeln samt erbjuda en vacker vår- och höstblomning när allt annat blommat över. Foto: Magdalena Wojcicka.

sliten, vilket innebär att många rör sig där.

B. Lummiga utkiksplatsen

Funktion & vegetation: Denna del av parken är undangömd, vilket vi tycker är synd med tanke på dess attraktiva utsikter både över resten av parken men även över Botaniska trädgården. Därmed vill vi här skapa en attraktiv utsiktsplats för rekreation och sociala möten.

Ängstyp: Blomsteräng, eftersom det är en av det soligaste delarna av Tornerparken som idag endast består av

Figur 73. En trappa i slottsbacken skulle kunna utgöra sittplatser samt erbjuda utsikt över resten av Tornerparken. Foto: Magdalena Wojcicka.

gräsmatta.

C. Lövsalens utflyktsplats

Funktion & vegetation: Denna del är ännu mer undangömd på grund av den täta trädriddån. Vi vill därmed skapa en intim utflyktsplats, en plats för sociala möten.

Ängstyp: Löväng, eftersom denna del ligger i halvskugga.

Figur 74. Ett avlångt picknick-bord i sten skulle kunna erbjuda en slotts-liknande upplevelse med utsikt över både trädriddån och Uppsala slott. Foto: Magdalena Wojcicka.

D. Trolska stigarna

Funktion & vegetation: Dessa delar av parken har en speciell och mystisk karaktär, typisk för bokskogar. Vi vill därmed skapa stigar och målpunkter här i syfte att uppmuntra fler till att utforska dessa delar av parken.

Ängstyp: Ingen. På grund av de täta bokkronorna saknar dessa

Figur 75. En stig genom södra bokdungen skulle kunna tillgängliggöra denna karaktärsfulla del av parken med dess utsikt över Uppsala slott. Foto: Magdalena Wojcicka.

delar av parken undervegetation.

E. Frodiga lövängen

Funktion & vegetation: Längst hela detta område finns en tydlig upptrampad stig som vi vill förstärka samt skapa platser för rekreation för att ta vara på skuggan under varma somrardagar.

Ängstyp: Löväng, eftersom dessa delar utgörs av träd och gräsmatta som varierar i sol och skugga.

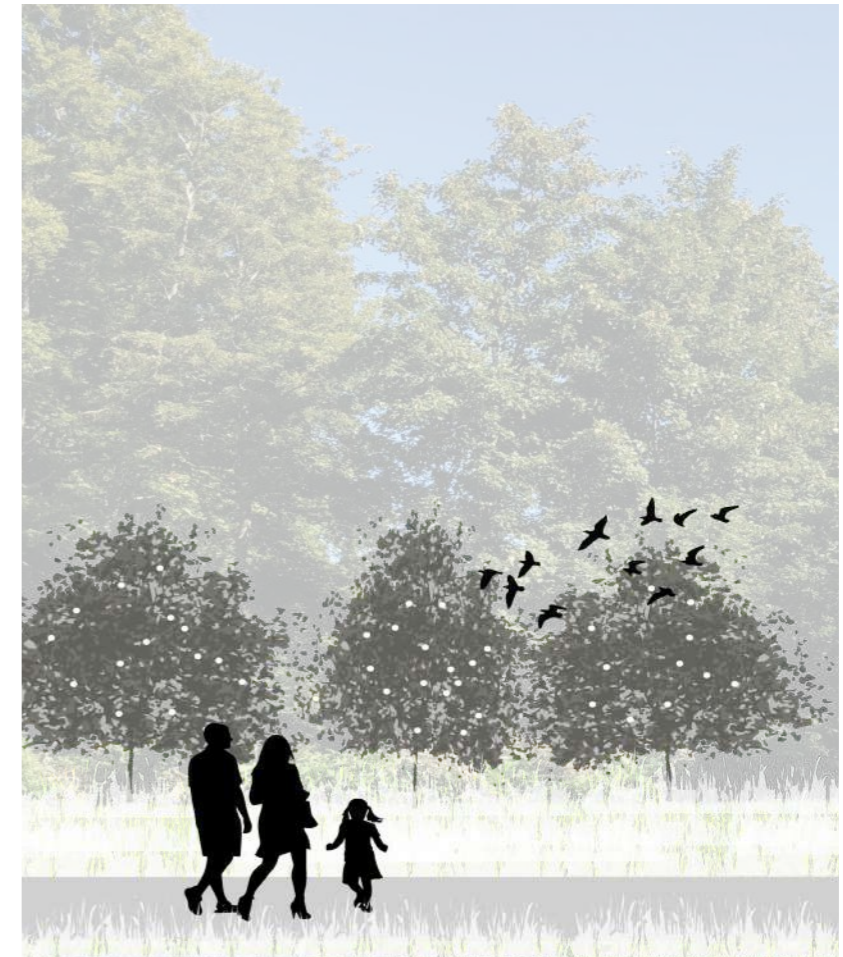

Figur 76. Genom att med gräsklippare klippa ut rum i ängen kan man skapa plats för aktiviteter som picknick och lek. Foto: Google maps.

F. Soliga blomsterängen

Funktion & vegetation: Vi vill utnyttja detta soliga område och förstärka dess rekreationella och ekologiska potential genom att lägga till gångstråk, sittplatser, målpunkter och blommande bryn.

Ängstyp: Blomsteräng, eftersom denna del utgörs av en enda

Figur 77. Genom att plantera aplar och blommande buskar kan man förstärka platsens sociala, estetiska och ekologiska värden. Foto: Magdalena Wojcicka.

Vad vi tar med oss till vårt gestaltningsförslag

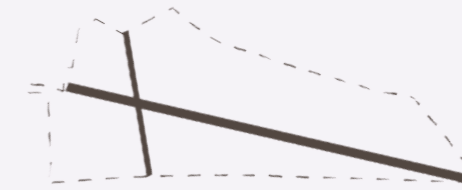
Genom att dela upp Tornerparken i nya karaktärsområden och analysera varje område för sig har vi här kunnat fördjupa oss i varje områdes karaktär, förutsättningar och potential. Sedan formulerade vi platsspecifika idéer som kommer utgöra grunden för vår fortsatta gestaltningsprocess. Detta har varit ett viktigt steg i vår process för att stärka upplevelsevärdena i hela parken och se till att inget område är bortglömt eller övergivet så som det är idag.

ANALYS, STRATEGI & PROGRAM

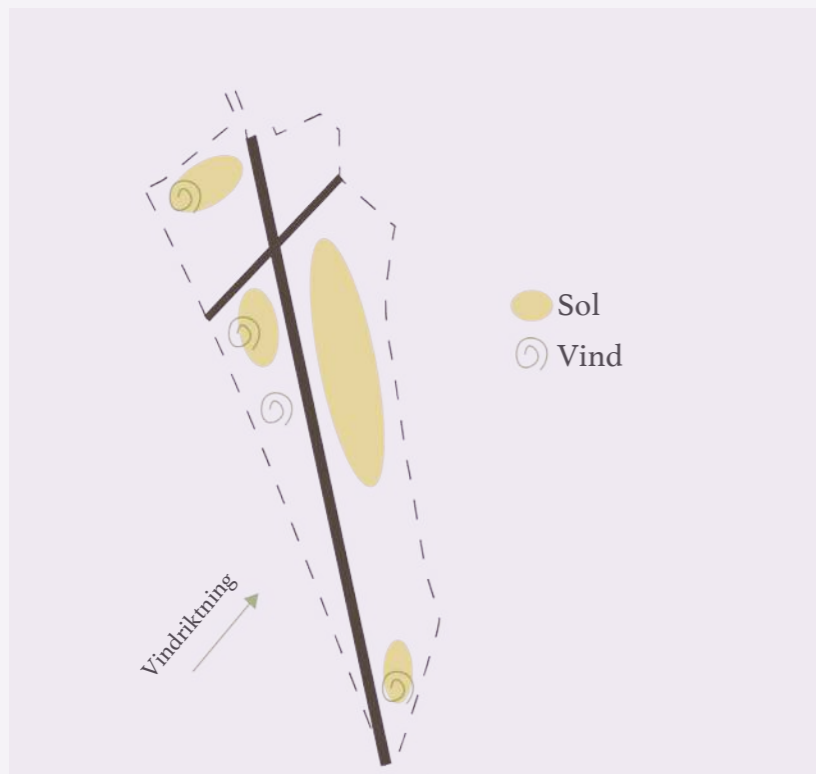
Som en del av vår fördjupade platsstudie har vi konkretiserat de problem i Tornerparken som vi ämnar att lösa med vårt gestaltungs-förslag. Detta presenterar vi här i en analys, strategi och programpunkter. I analyserna illustrerar vi

befintliga problem och det som vi anser kan förbättras, i strategierna dess lösningar eller förslag på utveckling och i programmet formulerar vi med ord vilka mål vi har med vår gestaltning. Eftersom vår frågeställning syftar till att besvara hur vi kan "designa ängsmark i Tornerparken som förbättrar platsens attraktionsvärde utifrån historiska, ekologiska, sociala och estetiska värden" har vi delat in våra analyser i dessa teman. Dock saknas här det historiska perspektivet eftersom vi redan har undersökt det i Processdagbok 6.

Figur 78. Denna enkla illustration av Tornerparken utgör grunden för alla våra analyser och strategier. I bilden ses områdesgränsen, trädallén samt den korsande mindre gångstigen.

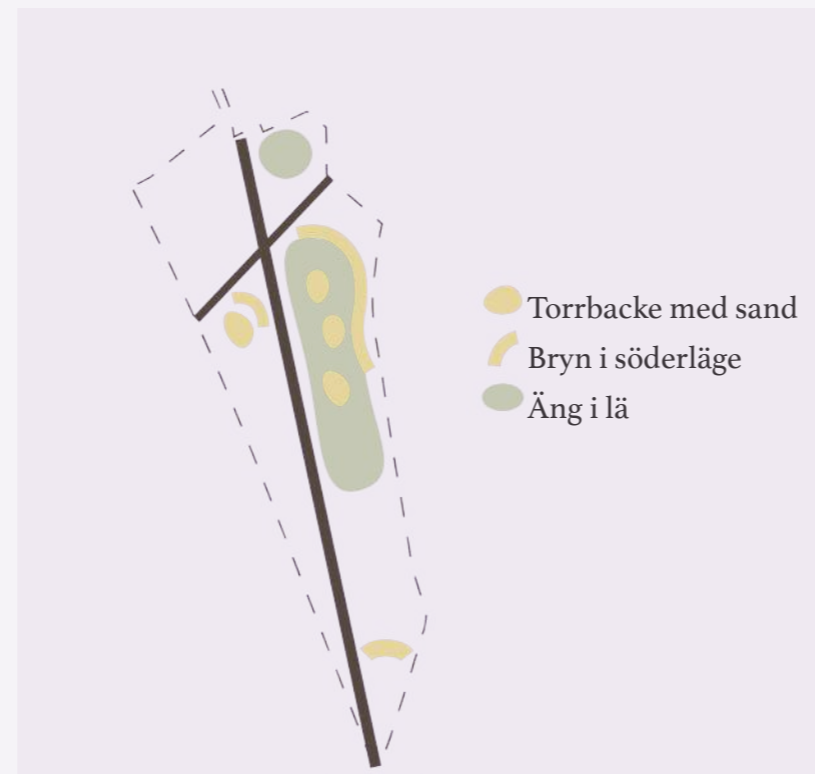

ANALYS

I denna analys har vi illustrerat de problem i Tornerparken som vi ämnar att lösa i vårt gestaltungs-förslag. Här har vi identifierat parkens soligaste ytor för att ha det som grund när vi planerar för våra ekologiskt värdefulla element som vi vill lägga till i Tornerparken. Vi identifierade även de mest vindutsatta delarna av parken som inte skyddas av träd eller annan vegetation. Vindriktningen är sydvästlig eftersom Sverige ligger i det så kallade västvindsbältet.

STRATEGI

I denna strategi ses hur vi ämnar att lösa problemen i analysen. För att ta vara på parkens soliga lägen bestämde vi oss för att placera torrbackar med torräng och sand på dessa platser för att gynna insekter. Vi vill även ta vara på bryn i söderläge och förstärka dem med fruktträd och bärbuskar för att både gynna insekter (ekologiska värden) och människor (sociala och estetiska värden). Vidare har vi lokaliserat platser i parken som både är mer vindstilla och är de platser som vi i Processdagbok 8 har bestämt kommer innehålla ängsmark. Därmed kommer dessa ängsmarker vara extra viktiga för pollinerare känsliga för vind. Även torrbackarna kommer bidra till att skapa platser i lä i ängarna.

PROGRAM

- Utnyttja de soliga partierna i söderläge genom att skapa solbelysta blommande bryn och torrbackar med sandslänter.
- Placera torrbackar och vegetation strategiskt för att skapa platser i ängen med lä för att gynna pollinerare.

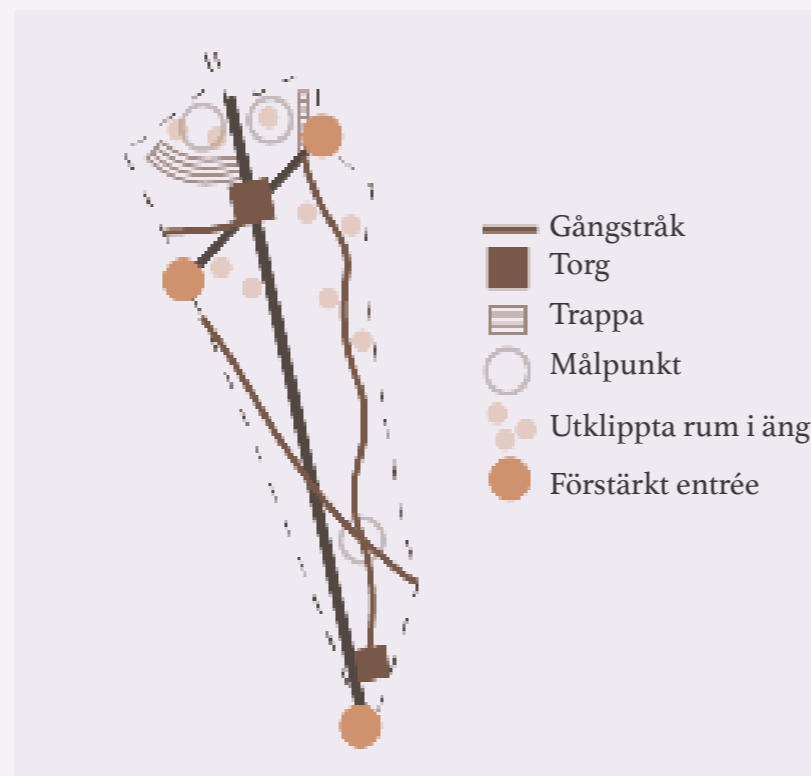
Figur 79. Illustrationen visar vår analys, strategi och program för Tornerparken ur ett ekologiskt perspektiv.

ANALYS

I denna analys har vi illustrerat de problem i Tornerparken som vi ämnar att lösa i vårt gestaltungsforlag. Här ses upp trampade stigar och huvudentréer som vi identifierade under platsbesöket. Slänten, som är en del av slottsbacken, anser vi vara otillgänglig på grund av dess höga lutning och stora mängd sly. Områden vi identifierat som bortglömda är undangömda och övervuxna av sly. Vi bestämde oss även för att i denna analys lägga till ängen vi föreslår i vårt gestaltungsforlag eftersom vi anser att den i vissa aspekter kan påverka parkens sociala värden negativt. Detta eftersom en omvandling av gräsmatta till äng skulle innebära att sociala aktiviteter som picknick eller bollsport försvåras.

STRATEGI

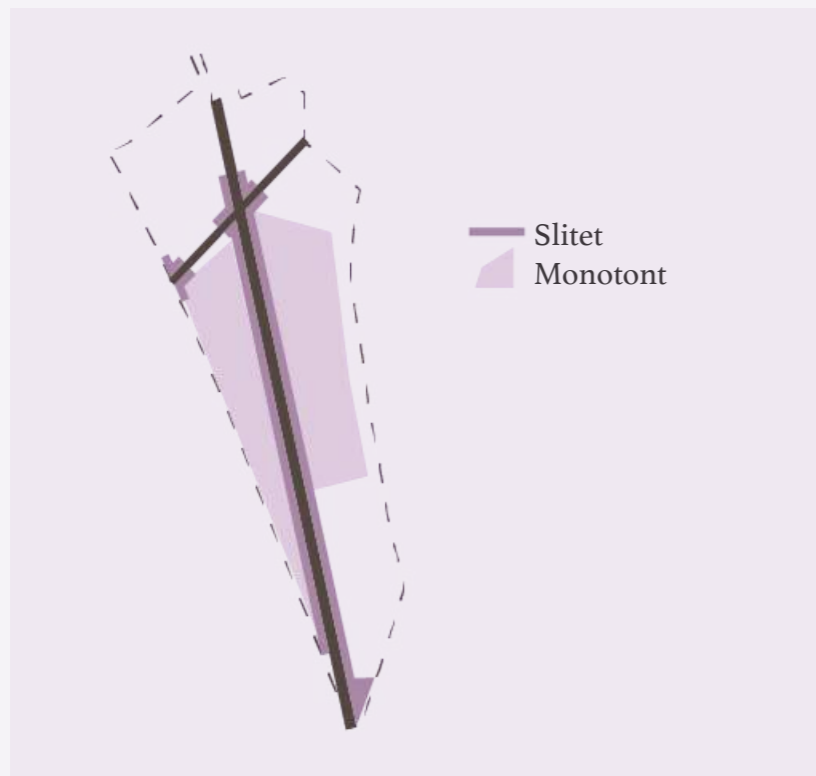
I denna strategi ses hur vi ämnar att lösa problemen i analysen. Vi vill tillgängliggöra de upp trampade stigarna genom att omvandla dem till gångstråk med stenmjöl och två torg som även bidrar till att skapa målpunkter i parken. I den otillgängliga slänten föreslår vi trappor som även har rekreationella värden i form av platåer som man kan sitta på och se ut över parken. Det bortglömda görs om till målpunkter, i ängens klipps det ut rum för att möjliggöra sociala aktiviteter och entréerna förstärks för att vara mer välkomnande.

PROGRAM

- Tillgängliggöra alla delar av parken samt skapa målpunkter.
- Förbättra parkens förutsättningar för rekreation, sociala aktiviteter och närhet till naturen.

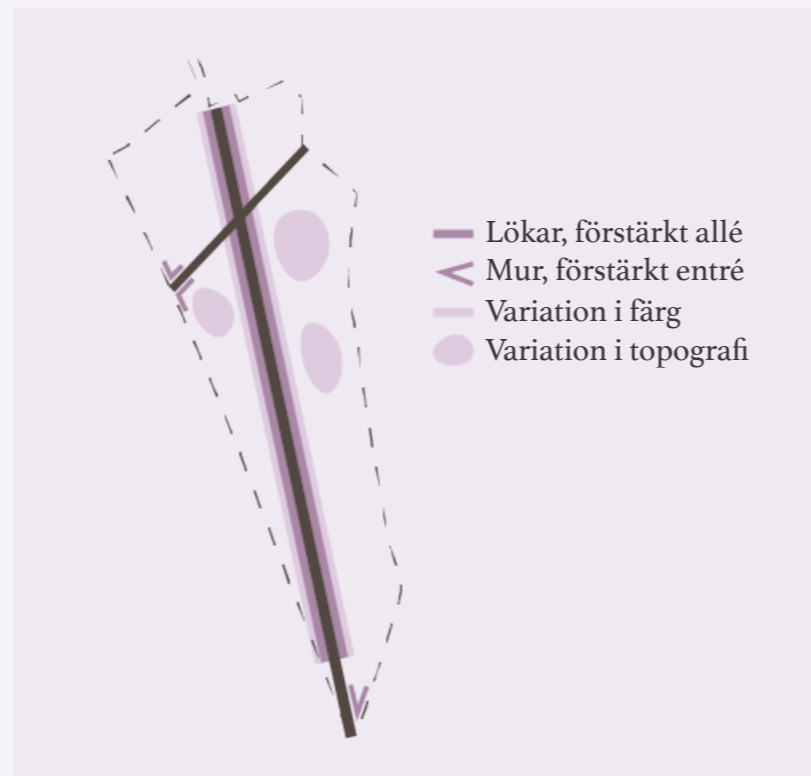
Figur 80. Illustrationen visar vår analys, strategi och program för Tornerparken ur ett socialt perspektiv.

ANALYS

I denna analys har vi illustrerat de problem i Tornerparken som vi ämnar att lösa i vårt gestaltungs-förslag. Vi har här identifierat slitage i parken som främst utgjordes av slitna gräsytor som tecken på att det är många som genar där. Vidare identifierade vi delar av parken som vi anser vara monotona, dessa utgjordes främst av de stora karaktärlösa gräsytorerna.

STRATEGI

I denna strategi ses hur vi ämnar att lösa problemen i analysen. Vår strategi är att förstärka allén och entréerna med lökar och murar i syfte att både bidra till parkens estetiska värden samt hindra människor från att gena och därmed slita på parken i onödan. Vidare vill vi genom variationer i färg och topografi skapa estetiska upplevelsevärden.

PROGRAM

- Förstärka allén genom ”tecken på omsorg” med en prydlig och strikt karaktär.
- Skapa variation i det estetiska uttrycket i hela parken genom ”enhet med diversitet”.

Figur 81. Illustrationen visar vår analys, strategi och program för Tornerparken ur ett estetiskt perspektiv.

KONCEPT & VISION

För att kunna utforma en sammanhängande gestaltning som uppfyller våra programpunkter formulerade vi ett koncept och en vision. Dessa guidade oss genom den resterande gestaltungsprocessen.

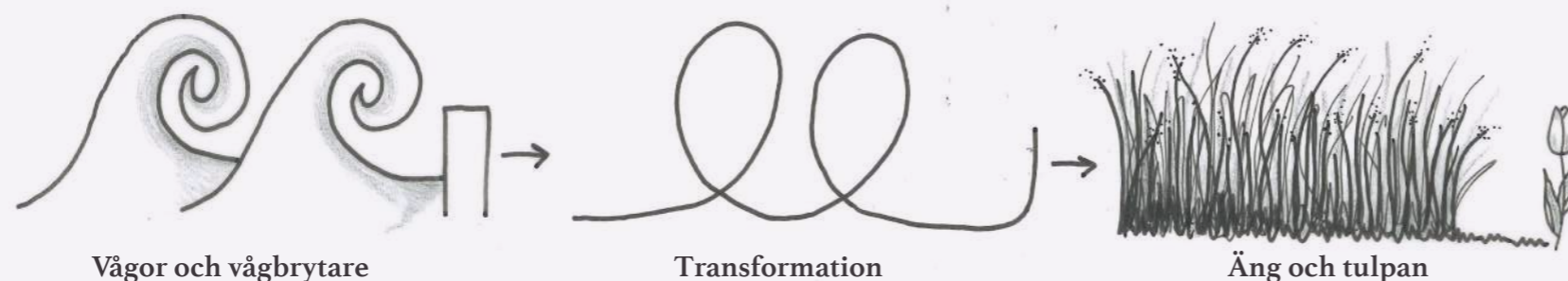
Koncept

Konceptet utvecklade vi genom att föreställa oss att ängsmarken kommer svepa över Tornerparken likt havsvågor. Dessa såg vi som en kontrast till den prydliga trädallén och drog genast en parallell till vågbrytare. Denna kontrast mellan vilt och prydligt såg vi som en intressant idé som vi bestämde skulle guida oss i vårt formspråk. Vi ville att den vilda ängen skulle tuktas av vågbrytare, eller i detta fall trädallén, strikta planteringar och ett kantigt formspråk. Konceptet applicerade vi även i växtgestaltningen genom kontrasten mellan vilda ängsblommor och hortikulturella växter.

Metafor

Den vilda ängen sveper genom parken likt ett hav av blommor. Dess vågor slår mot en vågbrytare och tuktas till prydliga planteringar i rader.

Konceptsymbol

Figur 82. Vilt möter prydligt som när vågor möter en vågbrytare. Tulpanen som symboliserar vågbrytaren i denna bild må vara ömtålig men för oss symboliserar den det prydliga, hortikulturella och strikta. Den bryter där med av den vilda ängen som sveper genom parken.

Vision

Genom att inspireras av Tornerparkens historiska miljö, Botaniska trädgården och ängsmarken i slottsbacken, bestämde vi oss för att ge Tornerparken en ny identitet. Genom att förlänga ängen från slottsbacken in till Tornerparken kan det skapas fler ekologiska värden. Vidare kan en förlängning av Botaniska trädgårdens prydliga formspråk tukta den vilda ängen samt göra parken mer estetiskt tilltalande och göra den till ett attraktivt besöksmål. Vi anser att de vida gräsytorna i Tornerparken har potential att genom omvandling till äng både förstärka befintliga värden samt skapa nya.

Vår tankeprocess

Vi började ett samtal om vad orden "vilt" och "prydligt" har för betydelse för oss, och översatte dessa till en metafor.

Vi tänkte på den vilda ängen som likt havsvågor sveper genom Tornerparken tills den möter den prydliga trädallén, likt en vågbrytare. För att förstärka kontrasten mellan havet och vågbrytaren kompletterar vi trädallén med rader av tulpaner. Tillsammans står de för stabilitet och struktur och viker sig inte för den vilda, livliga och färgstarka ängen.

Tanken är att det prydliga ska tukta det vilda för att visa "tecken på omsorg" enligt Nassauer (1995). Vi inspirerades även av Dees (2001) koncept "enhet med diversitet" där ängen får vara det som skapar enhet i parken mellan allt annat. Detta är vad vi tog med oss från kunskapsöversikten som teoretiskt stöd för vårt koncept.

Figur 83. Foto på "ett hav av blommor" och är taget intill länsväg 263 vid Erikssund (Sigtuna kommun). Foto: Sarah Kallmén.

PROCESSDAGBOK 9

Hur kan konceptet guida oss i formspråket?

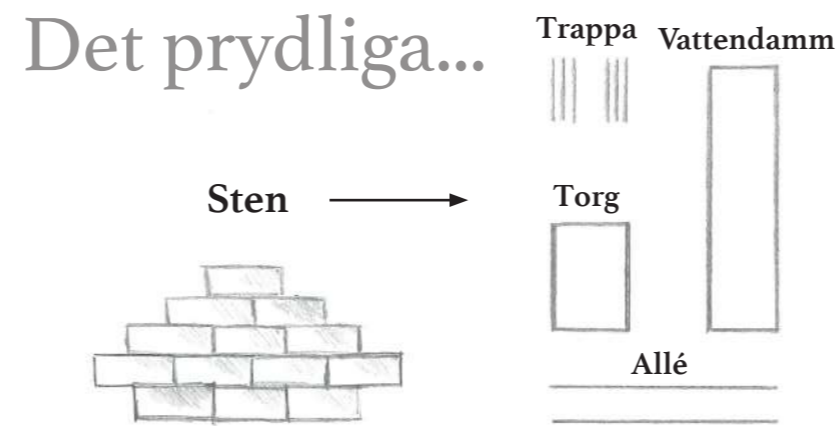
Vårt koncept "Vågbrytare & ett hav av blommor" och vår analys och strategi för parkens estetiska värden har varit grunden för denna processdagbok.

Här undersökte vi i skiss hur vårt koncept kan hjälpa oss i vår gestaltungsprocess, i vår linjeföring, färg- och materialval. Vi experimenterade med olika former och uttryck för att undersöka hur kontrasten mellan det vilda och det prydliga kan se ut.

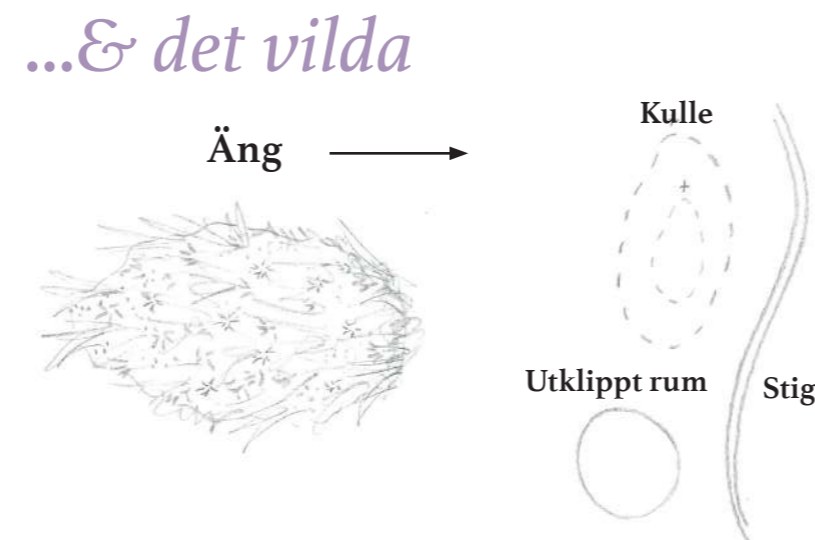
Det vi slutligen landade i var att det prydliga vill vi ska utgöras av kvadratiska och rektangulära former med sten som material. Detta i kontrast till den vilda ängen som sveper genom parken utan en tydlig form. Både stenen och ängen har koppling till Uppsala slott. Slottsmuren och borggården är av sten och Slottsbacken är bevuxen med äng.

För att vidare koppla vårt formspråk till konceptet "Vågbrytare & ett hav av blommor" och ta med våra slutsatser från de rumsliga analyserna i processdagbok 1 och 4, bestämde vi oss för att skapa topografiska skillnader i ängen för att på så sätt efterlikna havsvågor som slår mot en vågbrytare, eller i detta fall slottsallén.

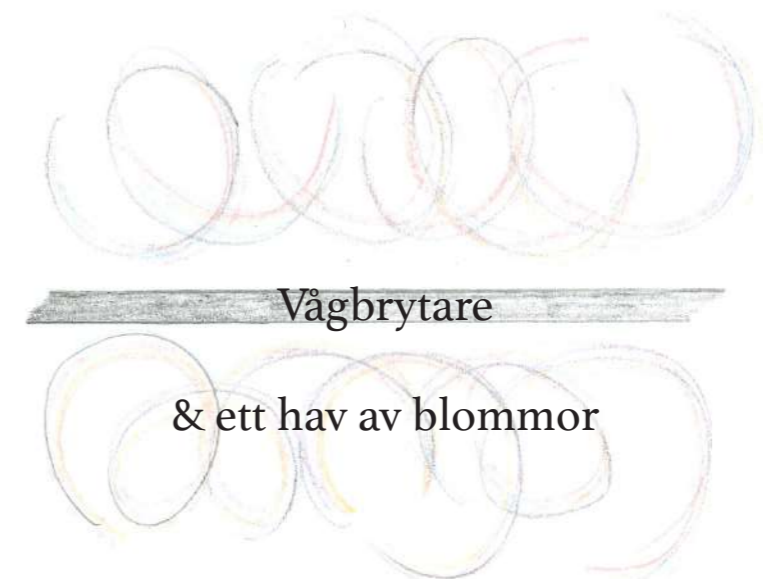
Eftersom Tornerparken är en historisk plats som ligger precis vid Uppsala slott ansåg vi det viktigt att uppmärksamma platsens rika historia. Det är delvis därför vi bestämde oss för att i vår gestaltning ta inspiration från den strikta allén och slottets byggmaterial för att försöka bevara och förstärka platsens karaktär trots att vår gestaltning innebär stora förändringar i Tornerparken. Den största förändring är omvandlingen av gräsmattor till äng men även det har en historisk anknytning till slottsbackens karaktär innan den planterades med träd.

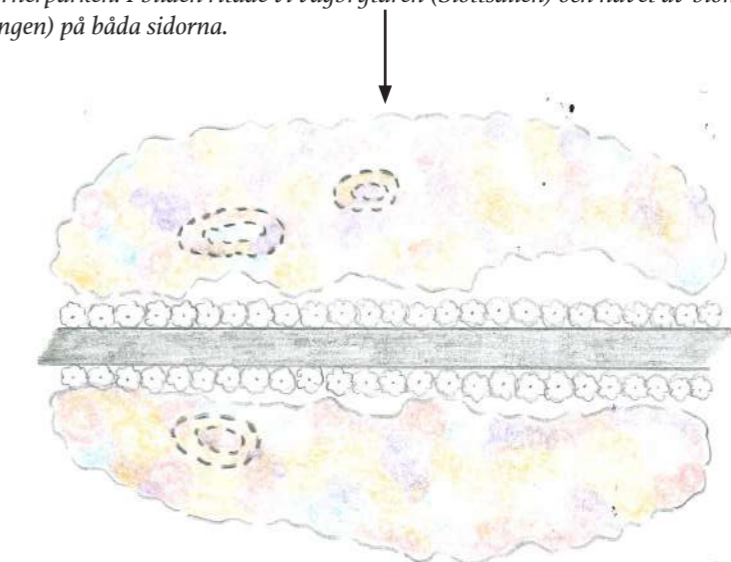
Figur 84. Här illustrerade vi en bit av Slottets stenmur som är anledningen till att vi bestämt oss för att göra våra byggda och prydliga element i sten samt använda oss av ett kantigt och strikt formspråk. Allén är befintlig men vi vill förstärka den för att skapa ytterligare kontrast mellan den och ängen.

Figur 85. Här illustrerade vi äng som är inspirationen till våra element som ytterligare ska förstärka ängens vildhet. Kullar ska förstärka konceptet "hav av blommor" genom att föreställa vågor. De utklippta rummen och stigarna har ett organiskt formspråk för att också förstärka havskaraktären i ängen.

Figur 86. Här gjorde vi en principbild för hur vi tänker tillämpa vårt koncept i Tornerparken. I bilden ritade vi vågbrytaren (Slottsallén) och havet av blommor (ängen) på båda sidorna.

Figur 87. Efter att ha gjort principbilden gjorde vi ett första försök på gestaltning. En prydlig Slottsallé som kontrast till den vilda ängen med vågor (kullar) som sveper genom parken och tillför färg och liv till denna tuktade och prydliga plats.

Vad vi tar med oss till vårt gestaltungsförslag

Det vi tar med oss till vårt gestaltungsförslag från denna processdagbok är materialval och formspråk. Kontrasten mellan det vilda och prydliga kommer uttryckas genom materialen sten och äng och kantigt och mjukt formspråk.

Vidare kommer vår gestaltning baseras på konceptet "Vägbrytare & ett hav av blommor" genom att vi förstärker Slottsalléns strikta karaktär samt gör ängen "havsläk" genom bland annat topografiska skillnader.

8. GESTALTNINGSFÖRSLAG

I detta kapitel presenteras resultatet av detta examensarbete.

DEN SOLIGA BLOMSTERÄNGEN

Figur 89. I bilden ses en gångstig i stensmjöl genom en frodig blomsteräng. I blomsterängen finns torrbackar med torräng samt utklippta rum med gräsmatta. Eftersom torräng är mer slittåligt än blomsteräng tål den lek och andra aktiviteter.

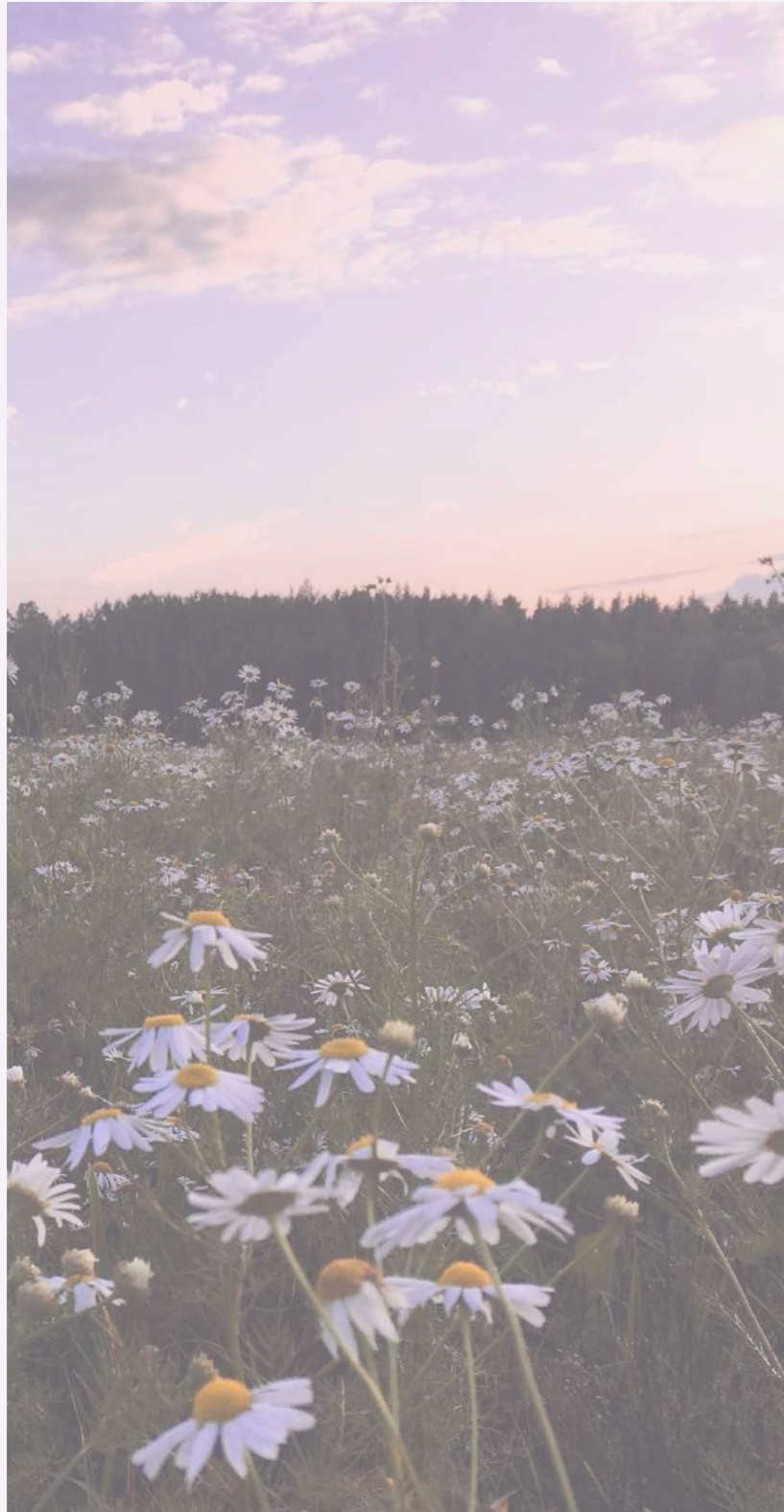

Torräng

Blomsteräng

Klippt gräsmatta

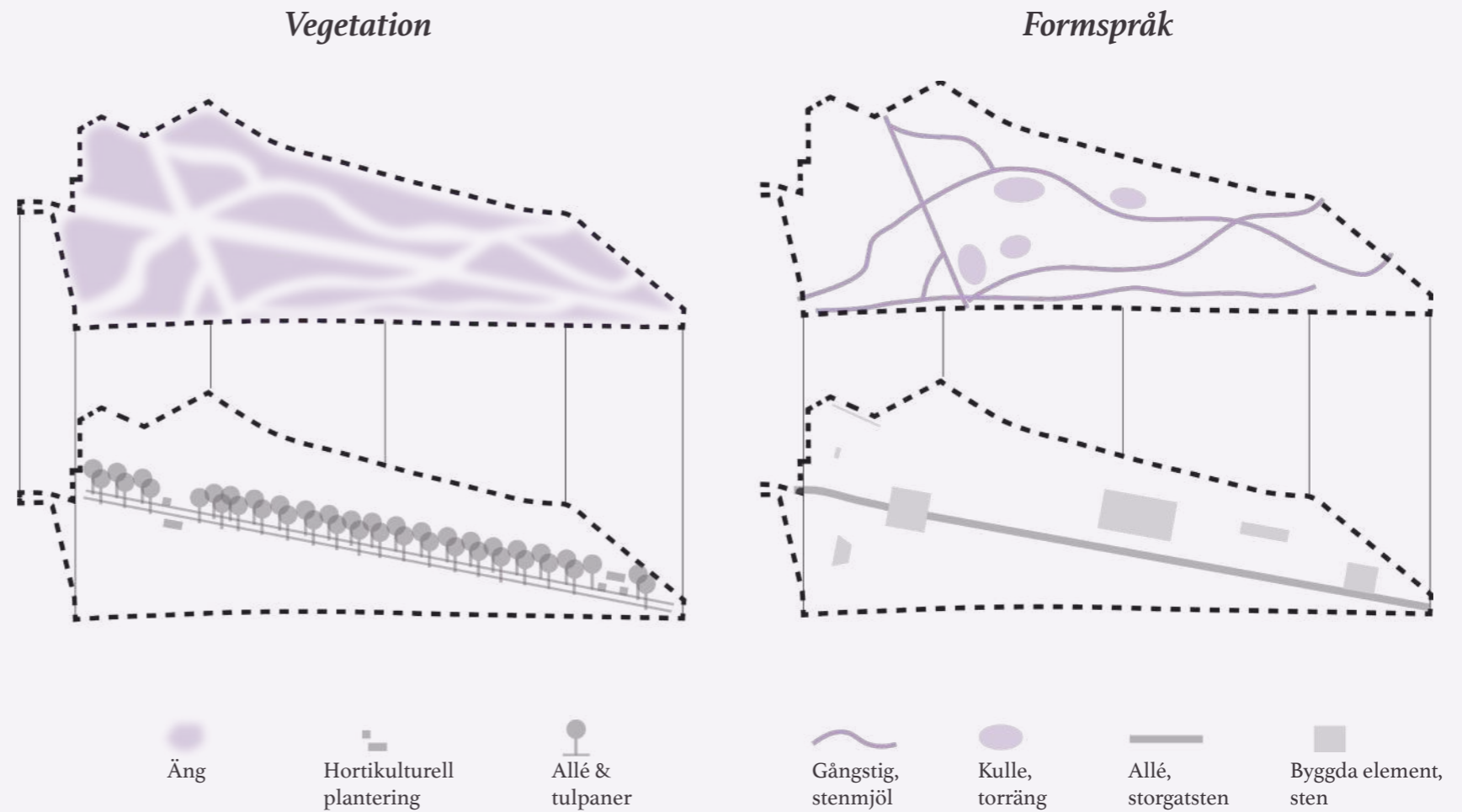
Stig med stensmjöl

Figur 90. Foto på "ett hav av blommor". Fotot är taget intill länsväg 263 vid Erikssund (Sigtuna kommun). Foto: Sarah Kallmén.

KONCEPT, VEGETATION & FORMSPRÅK

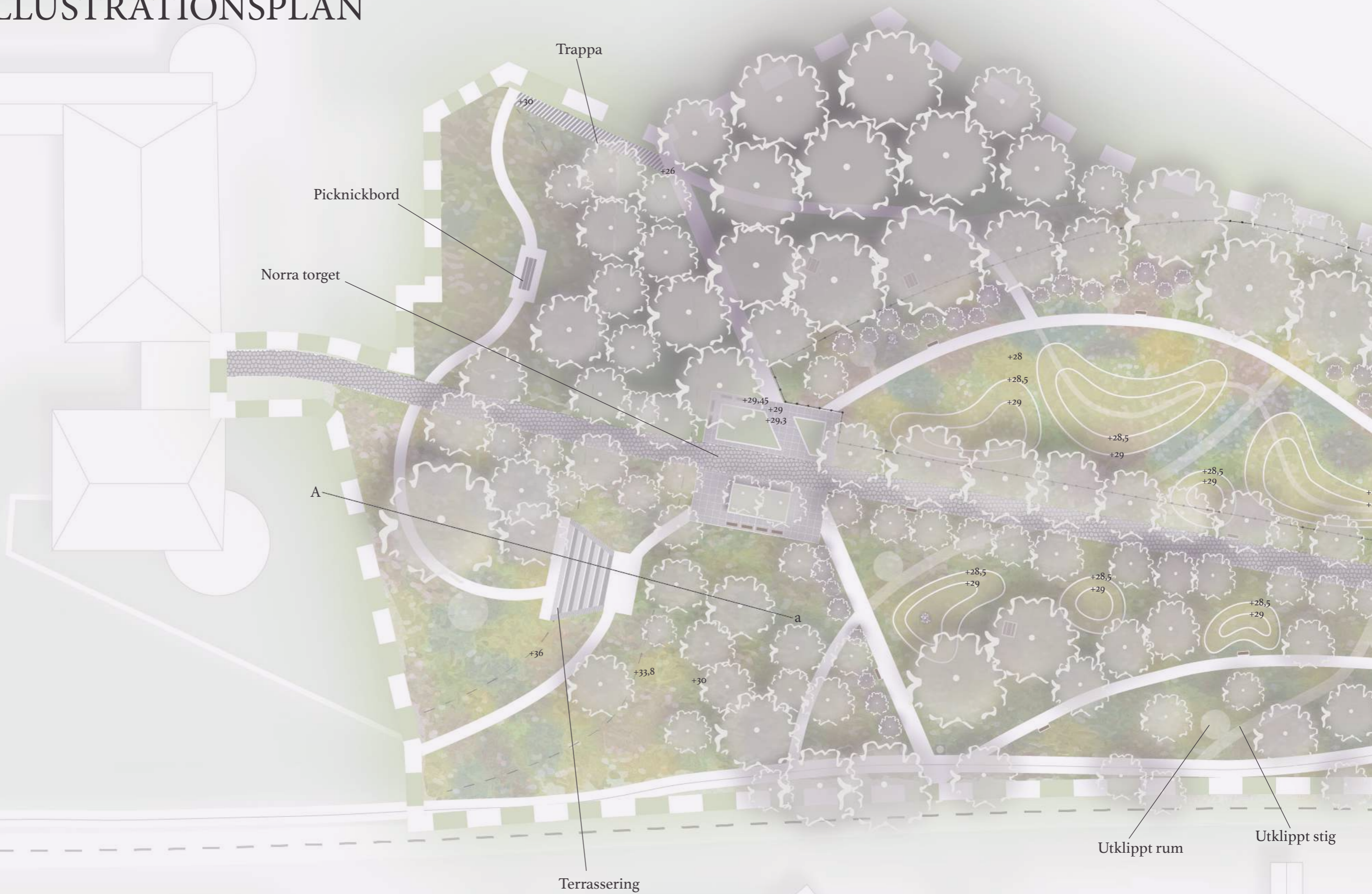
Vågbrytare & ett hav av blommor Det prydliga & det vilda

Figur 91. Den övre illustrationen visar den vilda ängen som sveper genom parken och växer gränslöst överallt det går. Den nedre illustrationen visar den strikta trädallén med tulpaner i prydliga rader och planteringar med hortikulturella växter.

Figur 91. Den övre illustrationen visar gångstigarnas och kullarnas organiska former som passar in med den vilda ängen. Den nedre illustrationen visar den strikta allén och de kantiga elementen i sten som kontrasterar till det vilda.

ILLUSTRATIONSPLAN

Trappa

Picknickbord

Norra torget

A

a

Terrassering

Utklippt rum

Utklippt stig

Löväng

Blomsteräng

Torräng

Teckenförklaring

- Befintligt träd
- Nyplanterat träd
- Torrbacke
- Plantering
- Stenplattor
- Storgatsten
- Cykelbana
- Stenmjöl
- Stenmur
- Gärdsgård
- Staket
- Picknickbord
- Bänk
- Stenröse
- Stenmur med plantering

Beriderbana

Död ved

b

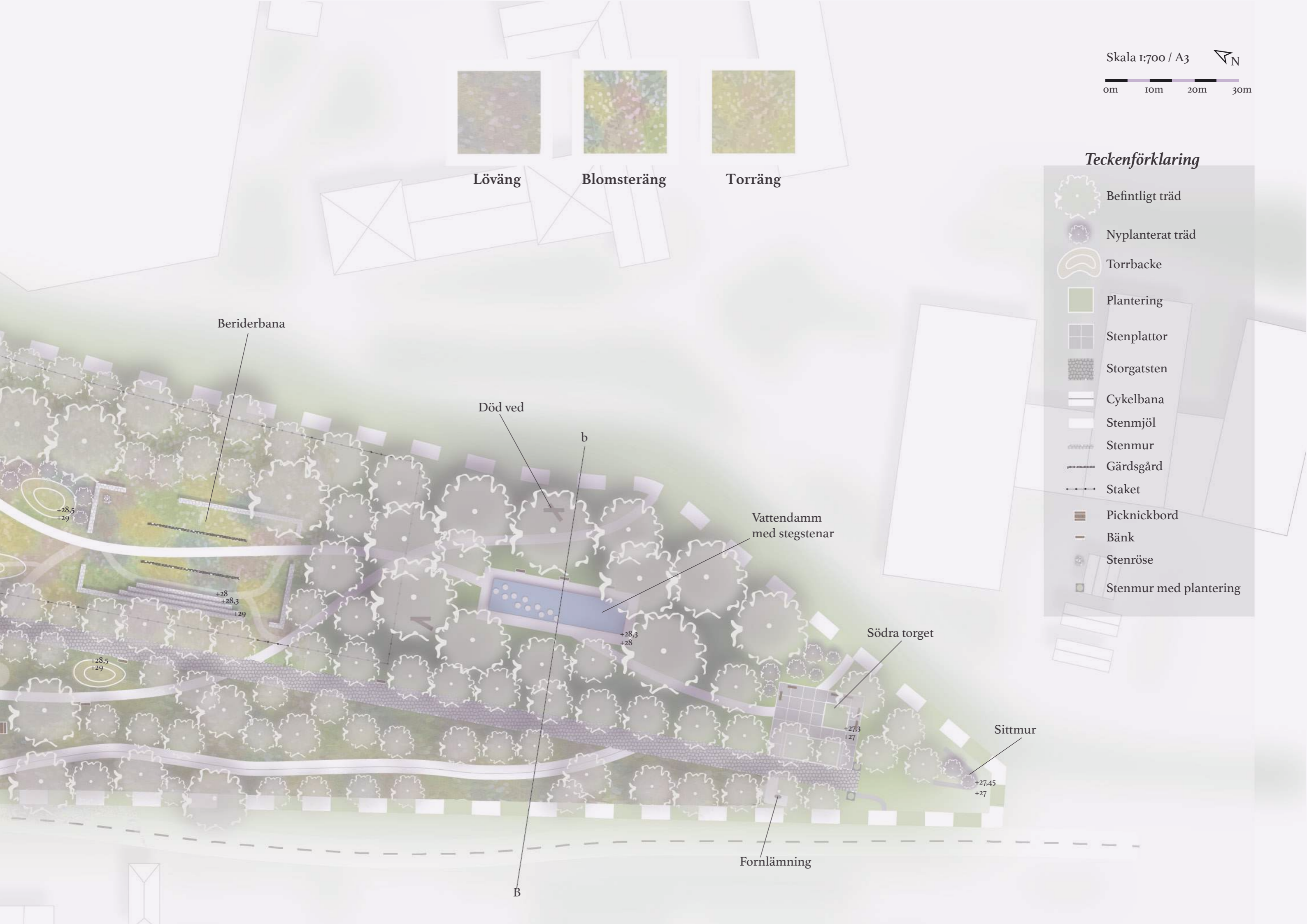
Vattendamm
med stegstenar

Södra torget

Sittmur

Fornlämning

B

GESTALTNINGEN

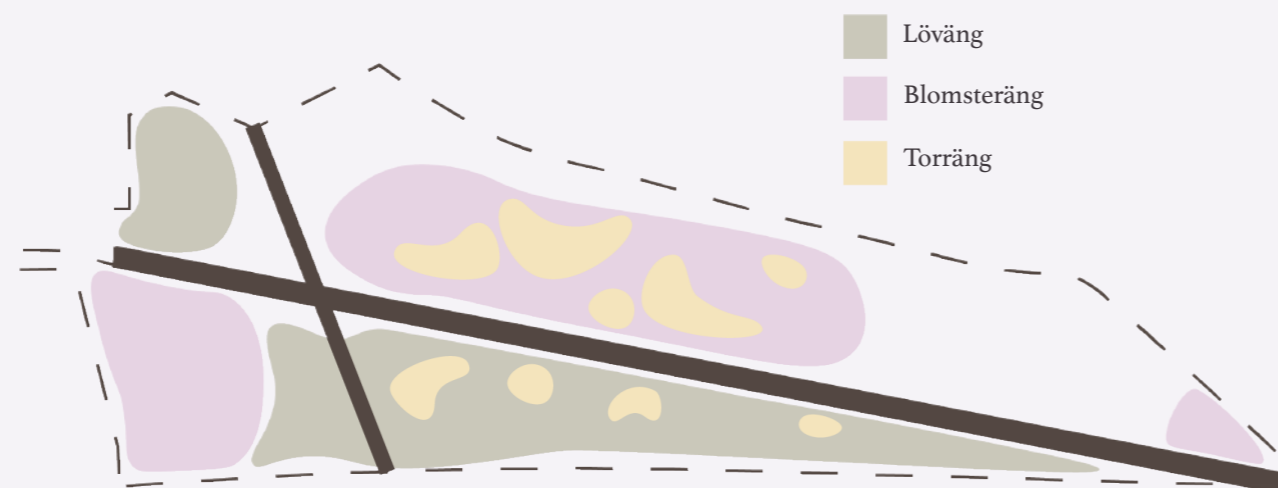
I detta avsnitt argumenterar vi för vårt val av äng med stöd av intervjun. Vi beskriver sedan vårt formspråk samt alla element och växter vi tillför till Tornerparken. Eftersom vi har baserat vårt arbete på metoden *Analys genom syntes* har vår gestaltungsprocess skett parallellt med all kunskapsinhämtning och redovisats i processdagböcker. Nedan redovisas resultatet av dessa som vi delat in i de fyra kategorierna estetiska, sociala, ekologiska och historiska värden för att tydliggöra hur vårt gestaltungsförslag uppfyller vårt syfte.

Äng i Tornerparken

Att ersätta den befintliga gräsmattan med ängsvegetation är fördelaktigt på flera sätt. Respondenterna Jörgen Orback och Sandra Waxin är överens om att äng är framtiden, det vill säga en trend som är här för att stanna. Detta beror på ekonomiska skäl, och ekologiska värden som bär med sig både sociala och estetiska värden. I och med rådande klimatförändringar är den främsta fördelen med äng, jämfört med gräsmatta, att den gynnar biologisk mångfald och klarar varmare klimat bättre. Eftersom ängsvegetation är torktåligare än gräs, vissnar den inte lika snabbt och förblir i större utsträckning gynnsam för pollinerare. Detta resulterar i sociala och estetiska värden för parkbesökare som är måna om miljö och biodiversitet,

eftersom de uppskattar synen av blommor och bin. Vi tror likt respondenterna att äng är en trend som kommer att fortsätta men som behöver lite tid för att etablera sig och accepteras av allmänheten. För att påskynda acceptansen av äng, blandar vi i vårt gestaltungsförslag ängsvegetation med hortikulturella växter.

För att påskynda acceptansen av äng ytterligare vill vi föreskriva en skötselmetod som ger ängsmark ett vårdat utseende, utan att bekosta biodiversiteten. Skötsel som lämpar sig för äng använder vi som argument för att äng är ett hållbarare alternativ till gräs. Skötseln bidrar förutom miljömässiga fördelar även med evenemang som kan involvera allmänheten i förvaltningen av äng och bjuder in till gemenskap. Lieslätter är ett exempel på en skötselmetod av äng som väcker minnen hos människor och lockar till umgänge, på ett sätt som gräs inte gör. Ängens ständiga förändring under säsongen, och från år till år, skapar en dynamik som gräs inte heller gör. Skötseln för äng är dessutom miljövänligare eftersom den inte kräver ändliga resurser såsom bränsle, och därmed inte bidrar till koldioxidutsläpp. Utklippta stigar och små rum i äng kan klippas med gräsklippare om så önskas, medan övrig äng kan slås med lie. Ovan nämnda faktorer anser vi argumenterar för att omvandla gräsmattan i Tornerparken till äng.

Figur 93. Illustration som visar var de olika ängstyperna i Tornerparken är.

EKOLOGISKA VÄRDEN

PROGRAM

- Förlänga ängen från slottsbacken in till Tornerparken för att skapa samband med de närliggande ängarna.
- Utnyttja de soliga partierna i söderläge och skapa solbelysta blommande bryn och torrbackar med sandslänter.
- Placera torrbackar och vegetation strategiskt för att skapa platser i ängen som är i lä för att gynna pollinerare.

Äng

Ängen är ett artrikt kulturlandskap, både gällande flora och fauna, vilket gynnar den biologiska mångfalden. Ängens blommor gynnar pollinerare och sprids med frö med hjälp av insekter och andra djur. I ängen förekommer utklippta stigar vilka klippas med gräsklippare på samma ställe varje år för att gynna etableringen av äng och öka artrikedomen där besökare inte promenerar. Vi föreslår att ängen slås med lie, två gånger per år, som miljövänligt alternativ till maskindrivna slätterverktyg. Efter slätter rekommenderar vi att ängsvegetationen ska ligga kvar på marken i två till tre dagar, innan det samlas upp, för att gynna fröspridningen.

Blommande bryn

En viktig del av vår gestaltning var att ta vara på parkens soliga partier eftersom det är där vårblommor slår ut först, samt fruktträd, bärbuskar och pollinerare trivs som bäst. Därmed inspirerades vi av Dees (2001) koncept *ecotones* och la till fruktträd och bärbuskar i de soliga brynen för att pollinerare ska ha nektar tidigare på våren och fåglar frukt och bär på hösten. Även solrosor kan planteras här eftersom de kan bidra med ekologiska värden genom att under hösten och vintern både utgöra insektshotell och mat åt fåglar.

Fågelholk och insektholk

Insektholkar och fågelholkar sprids ut i hela parken och erbjuder habitat för djurlivet.

Död ved

Stubbar och dylikt som påbörjat förmultningsprocessen är värdefulla habitat för många insekter, mossor, svampar och lavar. För att gynna biodiversiteten placeras död ved i parkens skogsdungar.

Vatten

Ytor där vatten kan ansamlas gynnar den biologiska mångfalden. Förutom att vatten är estetiskt tilltalande, anlägger vi därmed en vattendamm i karaktärsområdet trolska stigarna och placerar ett fågelbad på norra torget och ett på södra.

Fårbete

I gestaltningsförslaget ingår får som går på efterbete under

hösten. Detta blir en sevärdhet som dessutom gynnar den biologiska mångfalden. Får betar ett stort urval av växtarter och skapar mikroklimat där de trampar, vilket gynnar biodiversiteten. Betesdjur tillför näring till ängsmarken och ger på så sätt upphov till arter som inte ingår i ängsfrömixen vilket skapar en större artvariation.

Torrbackar

För att vidare ta vara på de soliga partierna och stödja parkens ekologi, skapade vi torrbackar i den frodiga lövängen och soliga blomsterängen. Detta i syfte att skapa torrare partier där torräng kan anläggas för att ännu öka parkens artrikedom samt skapa sandblottor i backarnas soliga slänter för att gynna bin.

Figur 94. Blommande buskar och träd planteras i parken för att gynna pollinerare samt producera frukt och bär. Figuren illustrerar en blommande apel som pollineras av en humla.

SOCIALA VÄRDEN

PROGRAM

- Tillgängliggöra alla delar av parken samt skapa målpunkter.
- Förbättra parkens förutsättningar för rekreation, sociala aktiviteter och närhet till naturen.

Äng

I denna gestaltning har vi tagit hänsyn till de sociala värden som försvinner vid omvandling av gräsmatta till ängsmark. Vi fokuserade på att behålla Tornerparkens rekreationella värden såsom picknick, skapat en större variation av stråk samt primära och sekundära sittplatser över hela parken. Generellt undviker allmänheten att beträda en yta med ängsvegetation på grund av djur som gömmer sig i det höga gräset och ogräs som sticker eller bränns vid beröring. Vi har valt att gestalta ängen på ett sätt som förebygger att vegetationen upplevs som en barriär genom att tillgängliggöra stora delar av parken med hjälp av ett nätverk av stråk som leder till målpunkter. Detta möjliggör för sociala möten och träffpunkter. För att göra ängen mer attraktiv för allmänheten kommer skyltar att sättas upp i parken för att sprida kunskap om dess värden.

Ängen är föränderlig och ser olika ut under olika årstider. På våren samt direkt efter slåttern påminner den om en konventionell gräsmatta och kan användas för aktiviteter som kräver större utrymme. Det är därmed framförallt under juni, juli och augusti ängen växer till sig och förvaltningen klipper ut stigar för att parkens sociala värden inte ska minska.

Gångstråk

Vi har ritat ut ett nätverk av gångstråk, med inspiration i de befintliga upptrampade stigarna, för att tillgängliggöra fler ytor och erbjuda olika upplevelser. Utöver gångstråken finns även gång- och cykelbanor i hårt packat stenmjöl för att underlätta komfort och vara tillgängliga.

Utklippta stråk & rum i äng

På flera platser i parken, både i blomsterängen och lövängen, har vi planerat för utklippta stråk som leder till rum där det finns möjligheter för sociala aktiviteter såsom picknick. Rum och stråk klipps ut med gräsklippare och slingrar sig genom den vilda ängen.

Terrasseringen

Tornerparken lutar som mest i norra delen, i Slottsbackens branta sluttning. Genom att nyttja de befintliga höjdkurvorna har vi gestaltat en terrassering som tar vara på utsikten från den lummiga utkiksplatsen. Terrasseringen fungerar som sittplats och mötesplats vilket det finns ont om i parken idag.

Trappan

I parkens nordöstligaste del anlägger vi en trappa som leder upp för Slottsbacken. Inspirationen till trappan fann vi under andra platsbesöket när vi och upptäckte en gömd stig som vi bestämde oss för att synliggöra. För att knyta an till platsens karaktär påminner utformningen på trappan om den som leder ner från Uppsala slott till Botaniska trädgården.

Picknickbordet

Karaktärsområdet lövsalens utflyktsplats ligger mellan en tät trädridå och slottet. Det är ett unikt och intimt rum vars sociala värden vi ville lyfta och gestaltade därmed ett 6 meter långt bord inspirerat av bord typiska för slottsmiddagar. Detta är därmed en plats för picknick med slottskänsla!

Entréer

Vi vill förstärka entréerna och har därför markerat tre huvudentréer, i tre väderstreck: öst, syd och nord. Entréerna markeras med portaler och smyckas med klätterväxter för att få ett estetiskt uttryck och locka besökare. Portalerna placeras på ett sätt så att de är mycket synliga och skapar långa siktlinjer. Förhoppningen är att de ska förenkla orienteringen på platsen och bli mötesplatser.

Norra torget

För att förstärka norra entréen fann vi det lämpligt att skapa

Figur 95. Genom att klippa ut stråk och rum i ängsvegetationen ökar rörelsen och sociala möten i hela parken. Dessa ytor skapar lite ordning i det stökiga och gör dem mer tillgängliga för fler. Figuren illustrerar en slingrande stig som klippts ut i blomsterängen och leder in till ett rum där det förmodligen finns plats för en picknickfilt och chans att sitta i ögonhöjd med blommorna.

en mötesplats för sociala sammanhang. Torget är beläget i korsningen till Kung Jans väg och gångstråket i öst västlig riktning, vilket blir en naturlig plats att stanna upp på vid förbipasserande eller i väntan på sällskap. Sittbänkar är placerade på torget i skydd av en bred trädkrona. På torget finns en befintlig fornlämning som vi har lyft in i en växtbädd för att uppmärksamma den. Planteringsytan befinner sig i halvskugga till skugga och innehåller skuggtåliga växter.

Södra torget

Likaså anlägger vi ett torg i anslutning till södra entréen för att tydliggöra ingången till parken och skapa en mötesplats. Samma växtkomposition av skuggtåliga växter återfinns här. Torget ligger nära en busshållplats vilket gör det attraktivt för resenärer att uppehålla sig där medan de väntar på bussen.

Vattendammen

Vatten är ett element som lockar nyfikenhet och sprider lugn hos många. Vattendammen ligger i en skogsglänta och är skyddad av breda trädkronor, vilket får rummet att upplevas intimt och passande för återhämtning. Dess kvadratiske form och karaktär skapar en kontrast till omgivningen och blir en spännande målpunkt. Stegstenar i dammen ger möjligheten att utforska vattnet närmare. För de som inte känner för det finns det även gångstigar runt hela dammen. Rummet erbjuder sittbänkar i solskyddat läge.

Foci

Genom att skapa nya Foci i parken (och förstärka befintliga) har vi kunnat förstärka parkens attraktionsvärde. Detta genom att skapa målpunkter och förstärka Slottsallén med lökplanteringar. Våra målpunkter inkluderar terrasseringen, vattendammen, picknickbordet och torgen.

Skrovliga kanter

Genom att plantera blommande träd och buskar i parkens soliga bryn har vi kunnat göra brynen mer "skrovliga" och därmed skapa mer avskilda platser för rekreation och sociala aktiviteter. För att kunna vistas här har vi gjort utklippta rum i ängen i olika storlekar och varierande sol- och skuggförhållanden.

ESTETISKA VÄRDEN

PROGRAM

- Förstärka allén genom ”tecken på omsorg” med en pryddlig och strikt karaktär.
- Skapa variation i det estetiska uttrycket i hela parken genom ”enhet med diversitet”.

Äng

Den blommande ängen sveper genom parken likt ett hav av blommor och omvandlar Tornerparken till ett mer levande och färgglatt parkrum. Därmed anser vi att ängen ökar parkens estetiska uttryck och därmed dess upplevelsevärden. Generellt förknippas inte ogräs med någonting eftertraktat, men bland ängens höga vegetation kan det förekomma ogräs som får ett estetiskt värde. Detta gäller speciellt när de är populära värdväxter bland många insekter, däribland fjärilar vilka uppskattas av de flesta människor. Att jobba gestaltningsmässigt med äng adderar sociala och estetiska värden som bidrar till en allmän acceptans av äng.

Formspråk

Vårt formspråk är ett möte mellan det vilda och det pryddliga. Ängen utgör det vilda medan det pryddliga inspirerades av det strikta historiska formspråket som Tornerparken präglas av idag. Kontrasten mellan det vilda och pryddliga genomsyrar all linjeföring, alla element och alla växter vi har med i vårt gestaltningsförslag. Det vilda utgörs av organiska och svepande former, vi har exempelvis ändrat topografin i ängen på flera ställen för att skapa en vildare karaktär som påminner om svepande havsvågor. Det pryddliga i sin tur utgörs av strikta och kantiga former med slottsallén som utgångspunkt, och ses i alla de byggda elementen, bland annat vattendammen, torgen och terrasseringen. Mötet mellan det vilda och pryddliga resulterade i en mer uttrycksfull och varierad parkmiljö. Formspråket i gestaltningen ämnar att skapa ett balanserat landskap för att uppnå ”enhet med diversitet”. Därmed innefattar designen en geometri som skiftar mellan strikta och organiska former, samt ett avgränsat urval av material och färger som återkommer och präglar hela gestaltningen. Detta

Figur 96. Variation av material i parken innefattar ett estetiskt värde. Vi blandar hårda och mjuka material för att stärka vårt formspråk / koncept "vilt och pryddligt". Figuren illustrerar materialmötet mellan storgatsten och ängsvegetation i allén.

tillsammans med en varierad topografi skapar en diversitet och god sammanhållning i landskapet. Ängen anses av många som något främmande i en parkmiljö, vilket gjort att vi ville inkludera hortikulturella växter i gestaltningen som ett sätt att visa "tecken på omsorg". Allmänheten har lättare att förstå avsikten med hortikulturella växter, och vår tanke var att de bidrar till en förståelse av att även ängsvegetationen är avsiktlig och tas hand om. För att parkens estetiska värde skulle öka, var det viktigt att ge ett intryck av att samtliga växter är väl omhändertagen. Trädallén samt de gångar och rum som klipps ut i ängen visar ytterligare "tecken på omsorg".

Material

För att spegla vårt koncept i gestaltningens materialval valde vi att representera det pryddliga med storgatsten och det vilda med ängsvegetation. Kung Jans väg kommer att anläggas med storgatsten för att sammanlänka och förlänga rummet vid Kung Jans port där markmaterialet utgörs av storgatsten. Mötet mellan den svepande ängen och allén med storgatsten i strikta rader, skapar en kontrast som reflekterar konceptet. Sten och äng används som material i detta gestaltningsförslag för att knyta an till platsens karaktär.

Hortikulturella växter

Vårblommande örter och lökväxter och höstblommande knölväxter, bärbuskar och frukt bärande träd med full blomning utgör hortikulturella växter i vårt gestaltningsförslag. Dessa är växter som folk känner igen som avsiktligt planterade växter som kräver skötsel, vilket bidrar till att de upplever platsen som omhändertagen. De hortikulturella växterna utgör en kontrast till ängsvegetationen och bidrar till att få allmänheten att acceptera äng. Vårblomningen förknippas med adjektiv som "fint" och bidrar till att ängen får ett uppsving.

Årstidsaspekter

Växtgestaltningen innefattar arter var gemensamma blomning sträcker sig över större delen av året, från februari till oktober. Under årets kallaste årstid finns ett fåtal vinterståndare som kan bidra med estetik i form av fröställningar och vippor.

Varierad topografi

En varierad topografi är viktig för att ett landskap ska uppfattas som estetiskt tilltalande, därav har vi valt att arbeta med markmodulering och skapa kullar med torräng. Vi designade även en nedsänkt vattendamm vilken kräver schaktning för att kunna anläggas. Schaktmassorna tas vara på för att bygga kullarna, detta för att återbruka material som i cirkulär ekonomi.

HISTORISKA VÄRDEN

PROGRAM

- Lyfta Tornerparkens historia på ett sätt som styrker kontrasten mellan det vilda och det prydliga.

Äng

Slottsbacken har en historik av att vara ängsbevuxen, därmed knyter vi an till tidigare markvegetation genom återinföra äng i parken. Genom att bedriva skötseln i Tornerparken med lie, stärks karaktären om att vara en plats som uppmärksammar historiska värden. Genom att anlägga äng ämnar vi att påminna om dess värden som tidigare i Sverige har varit en självklarhet och ett kulturlandskap som dominerande till ytan.

Slottsallén

Tornerparkens huvudstråk utgörs av en trädkantad mittaxel. Idag består den av asfalt men i vår gestaltning har vi valt att förlänga storgatstenen från Kung Jans port genom hela slottsallén. Detta stärker sammanhållningen och den historiska karaktären i det avlånga rummet. Materialet klarar dessutom av tyngre biltrafik vilket är lämpligt då slottsallén ibland trafikeras för upphämtningar och leveranser.

Beriderbanan

Beriderbanan: I parken finns en skylt som i text och bild beskriver en beriderbana som fanns i parken på 1600-talet. Där pågick ridderliga lekar och festligheter vilka spelade en viktig roll i parkens identitet. Utifrån skylten samt historiska kartor har vi skapat en egen tolkning av beriderbanans

utseende och placering, vilken vi har velat återskapa i vår gestaltning för att uppmärksamma om parkens historia. Vi har gestaltat en låg stenmur som går att sitta på, och vars material samspekar med Slottsalléns storgatsten samt slottsmuren i Slottsbacken. För att förenkla rörelse i parken är muren inte sluten. Vi har tolkat det historiska materialet som att det fanns två trästaket som stod mitt i beriderbanan, och det var där tornerspelen skedde. Därav har vi ritat en gårdsgård i mitten av banan, även denna öppen för att kunna promenera igenom. I riktning mot allén har vi höjt muren i fyra trappsteg för att efterlikna den åskådarläktare som ska ha funnits på platsen. Trappstegen är belägna i solläge under stora delar av dagen, och fungerar därmed utmärkt för att vila benen, njuta av solen och titta på fåren som eventuellt betar ängen just då. Muren som utgör beriderbanan kan bli en lekplats för yngre och eller hängställe för äldre med tanke på muren som informell sittplats.

Fruktträd

I närhet till Tornerparken låg förr den första slottsträdgården från 1600-talet, som till stor del var en köksträdgård med bland annat fruktträd. Vi vill inkorporera fruktträd

i vår gestaltning för att uppmärksamma historisk markanvändning.

Fornlämning

I parken finns en fornlämning som är ett vägmärke i gjutjärn. Vi anser att den är värd att uppmärksammas mer på grund av dess historiska värde, som för oss dock är okänt.

Fårbete

Genom att förlänga dagens äng från slottsbacken vill vi belysa den historiska och lite vildare särprägel på platsen.

Kälkåkning

Vi vill uppmana besökare att vistas i Tornerparken under hela året, även när det snöar och är kallt. Genom tidningsannonser kan vi inledningsvis uppmana människor att återuppta kälkåkning i parken som skedde under tidigt 1900-tal. När snön har lagt sig lämpar sig lutningen i allén utmärkt för att åka kälke i. Ljusslingor kan smycka trädallén under årets mörkaste tid för att lysa upp allén och locka besökare in i parken.

Figur 97. Beriderbanan som fanns i parken på 1600-talet har tidigare varit ett nav för sociala sammankomster. Figuren illustrerar en egen tolkning av hur denna skulle kunna se ut med en låg stenmur och gårdsgård. Vi ville inkorporera denna bit av historia i vår gestaltning för att belysa parkens tidigare användningsområde.

Det vilda...

Torräng

Figur 98. Denna äng är belägen på de solexponerade kullarna i "Soliga blomsterängen" eftersom de utgör de torraste partierna i parken.

Blomsteräng

Figur 99. Denna äng är belägen i "Lummiga utkiksplatsen" och "Soliga blomsterängen" eftersom de är de mest solexponerade partierna i parken.

Löväng

Figur 100. Denna äng är belägen i "Frodiga lövängen" eftersom den delen av parken är bevuxen med lövträd som gör att platsen varierar i sol och skugga.

...och det prydliga

Slottsallén

Figur 101. Den befintliga slottsallén med de strikt uppradade lindarna och askarna kontrasterar till den nya blomsterängen.

Lökar

Figur 102. För att förstärka Slottsallén samt vidare skapa kontrast till ängen, planterar vi tulpaner i varma toner längst hela allén.

Prydliga planteringar

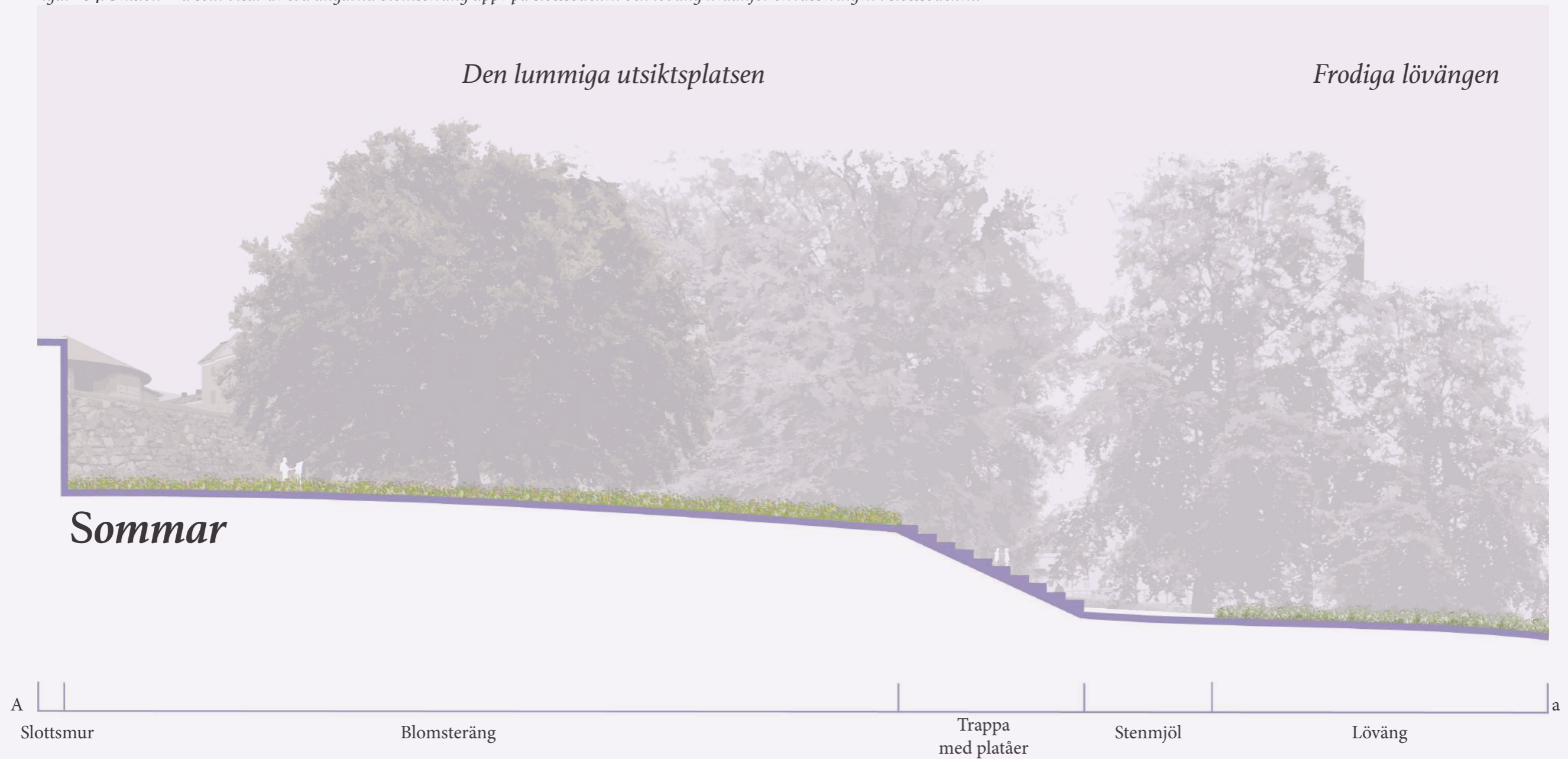
Figur 103. Både södra och norra torget har prydliga hortikulturella planteringar. Här ses Norra torgets plantering med fornlämning.

SEKTION A-a

I denna sektion ses stenplåtarna i karaktärsområdet *Den lummiga utsiktsplatsen* som har i syfte att utgöra en plats för rekreation med utsikt över parken eller sociala aktiviteter som exempelvis föreställningar. På båda sidorna om plåtarna finns trappor vilka tillgängliggör blomsterängen uppe längst slottsmuren. Vi är medvetna om att Tornerparken är en histo-

risk plats och att schaktning av slottsbacken inte hade godkänts i verkligheten. Dock ville vi i detta gestaltungsförslag inte begränsas och ansåg det viktigare att fullfölja vår idé med kontrasten mellan den vilda ängen och de strikta elementen i sten. Därmed gjorde vi denna trappa i sten istället för att exempelvis göra den i trä för att kunna monteras på befintlig mark.

Figur 104. Sektion A-a som visar de två ängarna blomsteräng uppe på slottsbacken och löväng nedanför terrasseringen i slottsbacken.

SEKTION B-b

I denna sektion ses den *Blommande slottsallén* vars storgatsten vid Kung Jans port vi valt att förlänga genom hela allén för att förstärka dess historiska karaktär. I karaktärsområdet *Trolska stigarna* ses en vattendamm med stenar som uppmuntrar till lek. Längst dammen finns bänkar som möjliggör rekreation.

Figur 105. Sektion B-b som visar slottsallén med Uppsala Slott i bakgrunden och vattendammen med stegstenar.

Höst

VÄXTFÖRSLAGET

Ängsvegetationen ämnar att inge följande:

- vilt uttryck
- rörelser i vinden
- färgsprakande blommor fulla av pollen för pollinerare
- dofter
- årstidsvariationer
- lättskötta

Växtförslaget domineras av ängsvegetation. Utöver ängsväxter tillkommer örter, lökväxter och knölväxter som blommar vår och höst, för att täcka större delar av året med blommor. Lökarna och örterna utnyttjar vårsolen innan bladsprickning och ängen slår ut. Knölväxter blommar på hösten när ängen har blommat ut. För rumslighet planteras även blommande buskar och träd för att bidra med pollen, bär och frukt till djurlivet.

Figur 106. Ängen intill Rölunda Gård (Håbo kommun) ger ett vilt intryck med färgsprakande blommor som dansar i vinden. Foto: Sarah Kallmén.

VÄXTLISTA

Lök- och knölväxter

Vitsippa och blåsippa är fleråriga örter som blommar tidigt på våren, och har förmågan att sprida sig och täcka större ytor med åren. På den öppna soliga ytan planteras blåsippa som liknar ett hav av blommor. I allén planteras tulpaner i varma toner, i en matta av vitsippor. Färgskiftningen mellan blått och vitt ämnar att markera gränsen mellan två karaktärsområden: den havsblåa vårbloomingen

representerar den vilda blomsterängen tills dess att den slår ut i juni; medan den vita blomningen tillsammans med ståtliga tulpaner stoltserar i allén, tills trädkronorna slår ut. På hösten när träden har börjat fälla löv blommar tidlösa i vitt och lila i allén. Örterna och knölnäxterna är lättskötta, billiga och ger en rik blomning vår och höst.

Örter

Anemone nemorosa vitsippa

Hepatica nobilis blåsippa

Fleråriga örter

Höjd

10-15 cm

10-15 cm

Blomning

april-maj

april-maj

Blomfärg

vit

blå

Lökväxter

Tulipa tulpan 'Pink Impression'

Tulipa tulpan 'Sky High Scarlett'

Tulipa tulpan 'Purple pride'

Tulipa tulpan 'Van Eijk'

Tulipa tulpan 'Lefebers Memory'

Fleråriga och ettåriga tulpaner

Höjd

40-50 cm

50-70 cm

40-45 cm

40-45 cm

40-45 cm

Blomning

april-maj

april-maj

maj-juni

april-maj

april-maj

Blomfärg

aprikos

orange

lila

rosa

röd

Knölväxter

Colchicum autumnale 'Album' tidlösa

Colchicum autumnale 'Waterlily' tidlösa

Fleråriga knölar

Höjd

15-20 cm

15-20 cm

Blomning

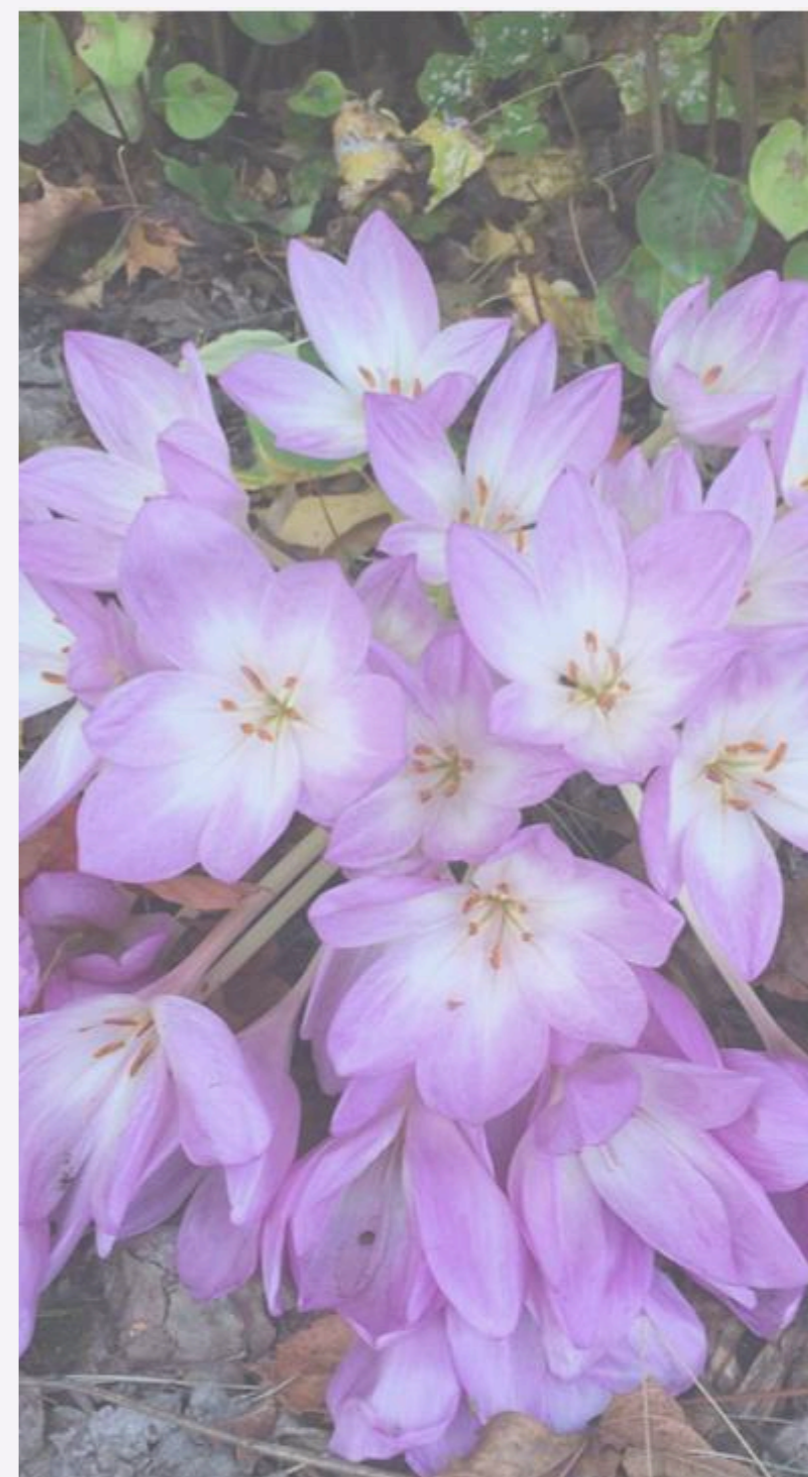
sep-okt

sep-okt

Blomfärg

vit

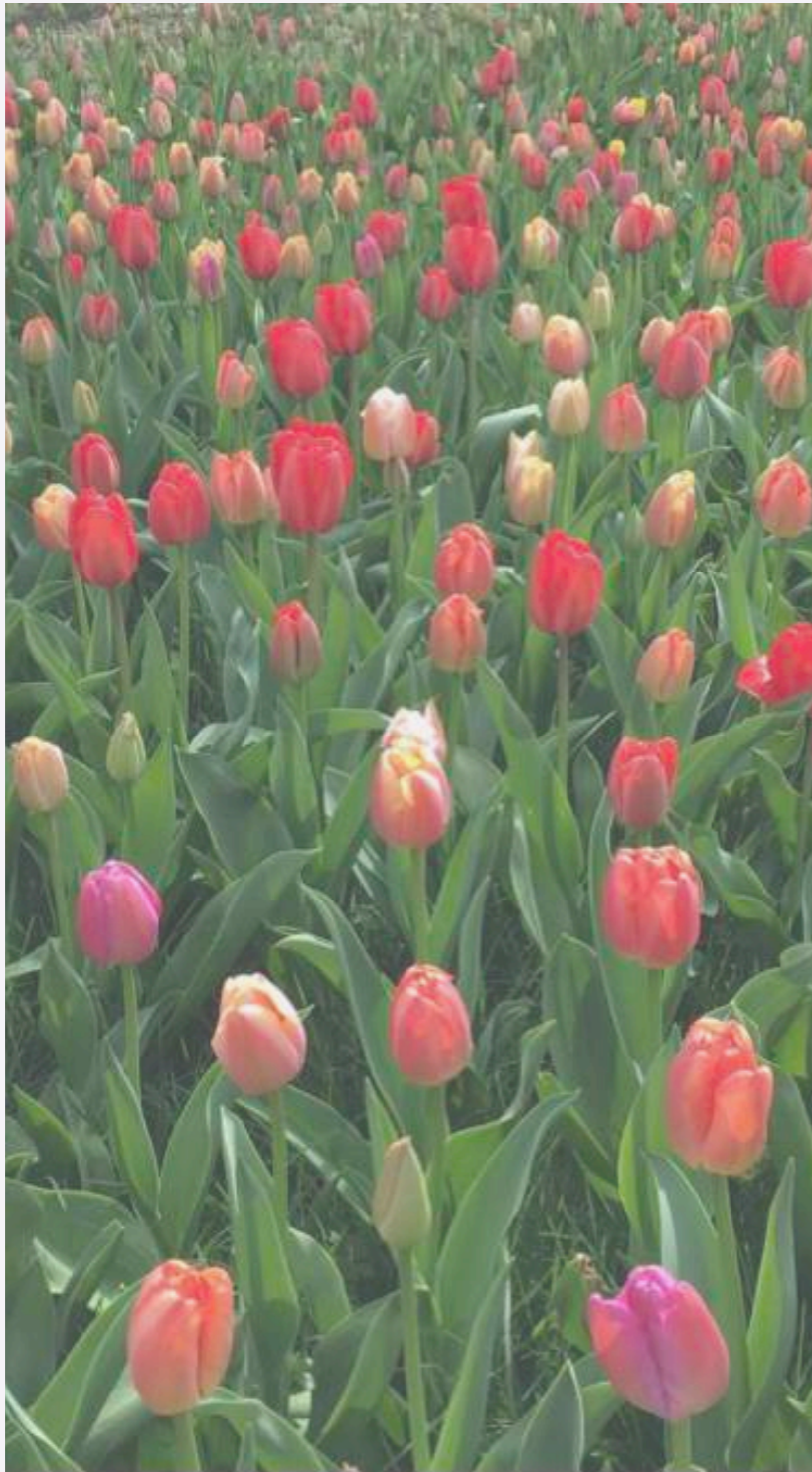
lila

Figur 108. Tidlösa (knölväxt) som blommar i lila en höstdag i Odinslund parkmiljö i Uppsala. Foto: Sarah Kallmén.

Figur 107. Vår växtlista över örter, lökväxter och knölväxter. Blomning: vår och höst.

Vår

Figur 109. Färgskalan som tulpanerna i växtlistan har, är inspirerade av ett tulpanfält vi besökte i Lunds Botaniska trädgård. Foto: Sarah Kallmén, april 2023.

Vår

Figur 110. Illustrationen visar tulpaner längst Slottsallén med ett hav av örter i bakgrunden för att ge färg till blomsterängen innan den börjar blomma.

Höst

Figur 111. Illustrationen visar knölväxter längst Slottsallén som blommar på hösten när ängen blommat över för att därmed inge Tornerparken med lite färg.

VÄXTLISTA

Äng

Blomsteräng mixen innehåller annueller (ettåriga sommarblommor). Lövängen och torrängen innefattar endast perenner. Vissa blommor är ätliga, exempelvis blåklint, ringblomma och prästkrage, som finns med i blomsterängen. I löväng mixen utgör skogsklocka och ärenpris långvariga vinterståndare. Klätt, åkerkulla, skogsklocka och axveronika som ingår i ängsvegetation är rödlistade. Blommor som inte är fridlysta får plockas, vilket vi vill uppmana besökare i parken att göra för att njuta mer av floran.

Blomsteräng mix	Höjd	%	Blomning	Rödlistning
<i>Agrostemma githago</i> klätt	75-90 cm	11.1	juni-aug	EN (starkt hotad)
<i>Anthemis arvensis</i> åkerkulla	20-40 cm	11.1	juni-sep	NT (nära hotad)
<i>Calendula officinalis</i> ringblomma	30-60 cm	11.1	juni-sep	-
<i>Centaurea cyanus</i> blåklint	50-70 cm	11.1	juni-sep	LC (livskraftig)
<i>Fumaria officinalis</i> jordrök	20-30 cm	11.1	juli-aug	LC
<i>Glebionis segetum</i> gullkrage	20-60 cm	11.1	juni-sep	LC
<i>Leucanthemum vulgare</i> prästkrage	60-70 cm	11.1	juni-juli	LC
<i>Papaver dubium</i> rågvallmo	30-60 cm	11.1	juni-juli	LC
<i>Papaver rhoeas</i> kornvallmo	40-70 cm	11.1	juli-aug	LC
Löväng mix	Höjd	%	Blomning	Rödlistning
<i>Achillea millefolium</i> rölleka	20-70 cm	3.3	juli-okt	LC
<i>Agrostis capillaris</i> rödven (gräs)	40-50 cm	15	juni-juli	LC
<i>Campanula cervicaria</i> skogsklocka	50-100 cm	3.3	juli	NT
<i>Campanula latifolia</i> hässleklocka	60-120 cm	3.3	juni-juli	LC
<i>Campanula trachelium</i> nässleklocka	70-100 cm	3.3	juni-juli	LC
<i>Centaurea jacea</i> rödklint	30-80 cm	3.3	juli-aug	LC
<i>Deschampsia flexuosa</i> kruståtel (gräs)	30-70 cm	15	juni-juli	LC
<i>Festuca rubra</i> rödsvingel (gräs)	25-80 cm	15	juni-juli	LC
<i>Geranium sylvaticum</i> midsommarblomster	40-70 cm	3.3	juni-juli	LC
<i>Leucanthemum vulgare</i> prästkrage	60-70 cm	3.3	juni-juli	LC
<i>Lotus corniculatus</i> käringtand	30-40 cm	3.3	juni-aug	LC
<i>Myosotis sylvatica</i> skogsförgätmigej	20-50 cm	3.3	maj-juli	LC
<i>Poa nemoralis</i> lundgröe (gräs)	30-80 cm	15	juni-aug	LC
<i>Silene dioica</i> rödblära	20-60 cm	3.3	maj-aug	LC
<i>Stellaria holostea</i> buskstjärnblomma	20-30 cm	3.3	maj-juni	LC
<i>Veronica officinalis</i> ärenpris	10-30 cm	3.3	juni-aug	LC
Torräng mix	Höjd	%	Blomning	Rödlistning
<i>Achillea millefolium</i> rölleka	20-70 cm	10	juli-okt	LC
<i>Centaurea jacea</i> rödklint	30-80 cm	10	juli-aug	LC
<i>Corynephorus canescens</i> borsttåtel (gräs)	10-30 cm	10	juli-aug	LC
<i>Cota tinctoria</i> färgkulla	60-70 cm	10	juni-sep	LC
<i>Echium vulgare</i> blåeld	50-120 cm	10	juni-juli	LC
<i>Liatris spicata</i> rosenstav	50-60 cm	10	juli-sep	-
<i>Lotus corniculatus</i> käringtand	10-40 cm	10	juni-aug	LC
<i>Saxifraga granulata</i> mandelblomma	20-30 cm	10	maj-juli	LC
<i>Trifolium repens</i> vitklöver	30-40 cm	10	juni-sep	LC
<i>Veronica spicata</i> axveronika	10-40 cm	10	juli-aug	NT

Figur 112. Vår växtlista över tre olika ängsmixer. Blomning: sommar.

Figur 113-120. I blomsterängen intill Rölunda Gård (Håbo kommun) växer (i ordning från vänster till höger) kornvallmo, ringblomma och blåklint i blått och rosa. Samtliga ingår i vår växtlista för blomsterängen i Tornerparken.

Figur 113-120. (Bildtexten gäller från vänster till höger.) Fotografi på rödklint och rölleka i Slottsbacken (Uppsala) som återkommer i löväng och torräng mix. I Slottsbacken växer även nässelklocka som finns i vår växtlista för lövängen, den blir en långvarig vinterståndare. Bilden längst till höger är tagen september 2020 i Kunskapsparken (Uppsala) och visar en rosenstav som ingår i torräng mixen.

Äng och årstider

Illustrationerna visar de tre ängarnas årsvariation med dess olika ängsväxter och färgskala. Successivt som snön tinar bort, dyker vårbloppande lökar och örter upp. När dessa börjar vissna, ersätts de av blommande äng. Beroende på frömix och skötselåtgärder, blommar ängen i flera omgångar ända in på hösten. När löven på buskar och träd övergår till höstfärger och börjat falla, blommar knölväxter i vit och lila.

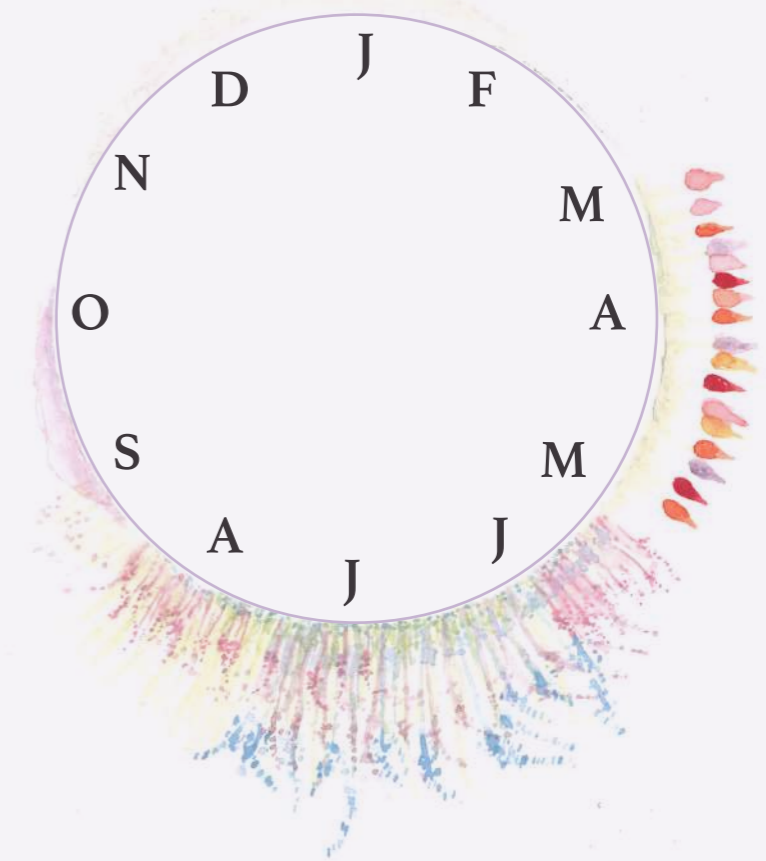
Torräng

Blåsippa blommar på våren i april-maj, därefter torräng ända in på oktober.

Blomsteräng

När blåsipporna har vissnat, tar blomsterängen vid istället och blommar hela sommaren i flera omgångar.

Löväng

Årstidsvariationen för vitsippa, tulpaner, löväng och tidlösa i allén.

Figur 121. Illustrationen visar de tre ängars årsvariationer, när de börjar och slutar blomma samt i vilka färger.

VÄXTLISTA

Bryn i soligt läge

Buskar som utgörs av måbär, nypon och fläder, placeras i soliga lägen intill befintligt bryn i parkens östra del tillsammans med pelarapel och purpurapel. Buskar och träd är av mindre storlek för att det naturligt förekommer lågvuxna träd och buskar i ängsmark. Dessutom vill vi inte skapa mycket mer skugga på platsen. Samtliga buskar och träd blommar i gult, vitt eller rosa under hela sommaren, och ger frukt eller bär på hösten för att bidra med pollen och föda till djurlivet. Valet av buskar och träd har inspirerats utifrån parkens befintliga sly som ger ett vilt uttryck, och vad som vanligtvis växer i ängsvegetation.

Figur 122. På bilden ses en solros i blomsteräng. Under höst och vinter kan den utgöra skydd åt insekter och mat åt fåglar.

Buskar	Höjd / Bredd	Blomning	Färg	Bär
<i>Ribes alpinum</i> fk ELISABETH E måbär	1-1.5 m / 1 - 1.5 m	april-maj	gul	ja, röd
<i>Rosa vosagiaca</i> nyponros	2-4 m / 3 m	juni-juli	rosa	ja, röd
<i>Sambucus nigra</i> 'Aurea' gulbladig fläder	3 m / 2 m	juni-juli	gulvit	ja, svart
Träd	Höjd / Bredd	Blomning	Färg	Frukt
<i>Malus baccata</i> 'Columnaris' pelarrapel	7-9 m / 2-3 m	maj-juni	vit	ja, gul
<i>Malus toringo</i> 'Scarlett' purpurapel	3-5 m / 3 m	maj-juni	djup rosa	ja, röd
Annuell	Höjd	Blomning	Färg	Bär
<i>Helianthus annuus</i> (Giganteus-gr.) jättesolros 'Giganteus'	3 m	juli-sep	gul	nej, men frön

Figur 123. Vår växtlista över buskar och träd som producerar frukt och bär, samt ettåriga solrosor och ingår i gestaltningen.

VÄXTLISTA

Skuggtålig plantering

I parkens norra del och södra del anläggs två hårdgjorda torg med två, vad gäller växtval, identiska upphöjda växtbäddar. Dessa är placerade i ett halvskuggigt till skuggigt läge med växter som bidrar med fint bladverk, blomning och volym. Inspiration till växtvalet är hämtat från en skuggtålig plantering i Fridegårdsparken, Enköping. Som marktäckare används vintergrön waldsteinia för att bidra med grönska året om. Förgätmigej blommar på våren i blått vilket matchar vårblommande örter på den öppna gräsytan. Under hösten blommar höstsilverax och glansmiskantus som når imponerande höjder och står kvar under vintern.

Figur 125. Här ses två sorters funkia. Foto: Sarah Kallmén.

Lökar	Höjd	Blomning	Blomfärg	Antal
L1 <i>Galanthus nivalis</i> snödroppe	10-15 cm	feb-april	vit	145
L2 <i>Fritillaria meleagris</i> kungsängsilja	20-25 cm	maj-juni	rödviolett	30
Perenner	Höjd	Blomning	Vipp- / Blomfärg	Antal
P1 <i>Actaea simplex</i> 'Brunette' höstsilverax	180 cm	sep-okt	vit	20
P2 <i>Brunnera macrophylla</i> 'Jack Frost' kaukasisk förgätmigej	30 cm	april-juni	blå	45
P3 <i>Hemerocallis</i> 'Fooled me' daglilja	60 cm	juni-aug	orange	15
P4 <i>Hemerocallis</i> 'Nile Crane' daglilja	60 cm	juli-aug	lila	15
P5 <i>Hosta</i> 'Big Daddy' funkia	60 cm	juli-aug	vit	30
P6 <i>Hosta</i> 'Krossa Regal' funkia	70 cm	juli-aug	lila	20
P7 <i>Miscanthus sinensis</i> 'Flamingo' glansmiskantus	120-170 cm	sep-okt	silverrosa	15
P8 <i>Waldsteinia ternata</i> waldsteinia	20 cm	maj-juni	gul	80

Figur 124. Vår växtlista över lökar och perenner som klarar sig i skugga, och ingår i gestaltningen för skuggtålig plantering.

Figur 126. Vi har tagit inspiration till vår växtlista för skuggtåliga perenner, från denna plantering i Fridegårdsparken (Enköping). Planteringen består av hortikulturella perenner som trivs i skuggigt läge, bland annat funkia, daglilja och höstsilverax. Foto: Sarah Kallmén.

Planteringsplan

L2_5 P8_5 P5_5	L2_5 P8_5 P5_5	L2_5 P8_5 P4_5	L2_5 P8_5 P4_5	L2_5 P8_5 P2_5
L2_5 P8_5 P5_5	L2_10 P2_5 P3_5	L2_10 P1_5 P2_5	L2_10 P1_5 P2_5	L2_5 P8_5 P5_5
L2_5 P8_5 P6_5	L1_5 L2_5 P2_5 P7_5	L1_5 L2_5 P2_5 P2_5	L2_10 P2_5 P6_5	L2_5 P8_5 P6_5
L1_5 L2_5 P8_5 P5_5	Fornlämning	L1_5 L2_5 P2_5 P7_5	L2_10 P1_5 P2_5	L2_5 P8_5 P5_5
L1_5 L2_5 P8_5 P3_5	L1_5 L2_5 P8_5 P3_5	L2_5 P8_5 P7_5	L2_5 P8_5 P4_5	L2_5 P8_5 P5_5

Figur 127. Planteringsplan för våra skuggtåliga planteringar på norra och södra torget med växter från växtlistan utmarkerade.

Planteringsplan för skuggtålig plantering, blandat vårlökar (L) och perenner (P). I planteringsens sydvästra hörn (angränsar till Kung Jans väg) har vi valt att behålla en befintlig fornlämning (en sten...) och framhäva den med hjälp av växtgestaltning. Det vill säga att vi har valt ut specifika arter och placering av dessa för att uppmärksamma fornlämningen för förbipasserande. På våren blommar den vita snödropen i hela växtbädden, som runt fornlämningen bryts av med violetteröda kungsängslilja (Upplands landskapsblomma). När vårlökarna har blommat över, och blasten vissnat, täcks de av bladverk från perenner som blommar under sommar och höst. De högsta perennerna är koncentrerade i mitten av planteringsytan och bildar en

Figur 128. Här ses höstsilverax, en av växterna i vår skuggtåliga plantering. Foto: Sarah Kallmén.

rundad skärm på fornlämningens baksida för att skapa en bakgrund till denna, och uppmärksamma förbipasserande. Kaukasisk förgätmigej och vintergrön waldsteinia utgör de låga perennerna, den sistnämnda utgör en kant runt, och ramar in hela ytan. Under sommaren utgör grön den dominerande färgen som en bas. Den kompletteras med dova färger i blått, lila, orange, rosa, gult och vitt.

Figur 129. Ett foto på en blommande funkia, en av växterna i vår skuggtåliga plantering. Foto: Sarah Kallmén.

9. DISKUSSION

I det här kapitlet värderar vi vårt resultat och vad det bidrar med. Därefter diskuterar vi metodvalet och hur det har lett fram till att uppfylla syftet, besvara frågeställningarna och forma resultatet. Avslutningsvis presenteras en slutsats samt förslag för framtida forskning att fördjupa sig i.

VÅRA TIDIGA IDÉER

Vi visste tidigt att vi ville göra ett examensarbete om äng eftersom det är ett ämne som både intresserar oss och är aktuellt. Vi inspirerades av vad det kunde innebära att omvandla en gräsmatta i parkmiljö till äng och därmed dök ett flertal frågeställningar upp. I slutet av augusti 2023, en varm sommardag, cyklade vi runt i Uppsala för att titta på anlagda ängsmarker och parker. Vi fastnade för Tornerparken eftersom det är en plats som vi anser har en svag identitet samt inte utnyttjas till sin fulla potential. Det är beklagligt att en historisk parkmiljö inte är mer attraktiv. På grund av dess historiska värden såg vi det som intressant att undersöka hur en omvandling av parkens gräsmattor till ängsmark skulle förbättra platsens attraktionsvärde utifrån historiska, ekologiska, estetiska och sociala värden. Vår ursprungliga idé var dock att skapa designprinciper för gestaltning med äng i urban miljö med hjälp av trivalent design för att sedan med hjälp av dessa principer göra ett gestaltningsförslag. Vi jobbade med denna idé i över en månad bara för att inse tills vi insåg att det är svårt att dela upp principerna i dessa kategorier. Vi upplevde att alla principerna flöt ihop för att ängens värden är mångdimensionella. Därmed bestämde vi oss för att släppa principerna och trivalent design, och istället bara fokusera på att göra ett gestaltningsförslag. Vi tog vara på all vår nya kunskap och de skisser vi producerat och formulerade det nya syftet och frågeställningen:

Syftet med arbetet var att undersöka hur äng i en parkmiljö kan utformas för att bidra med ekologiska värden och samtidigt bibehålla parkens sociala, estetiska och historiska värden. Utifrån syftet formade vi vår frågeställning:

- *Hur kan vi designa ängsmark i Tornerparken på ett sätt som höjer platsens attraktionsvärde utifrån ekologiska, sociala, estetiska och historiska värden?*

Frågeställningen besvarades genom ett gestaltningsförslag grundat på två intervjuer, litteraturöversikt, skisser och platsbesök i Tornerparken. Gestaltningsförslaget utgår från befintliga förutsättningar och tar hänsyn till platsens historia.

ÄNG OCH DESS VÄRDEN

Under denna rubrik kommer vi undersöka ifall vår gestaltning av ängsmark i Tornerparken främjar parkens ekologiska, sociala, estetiska och historiska värden.

För att få en stadig grund att stå på i detta arbete har vi i stor utsträckning läst om ängsmark utifrån ekologiska, sociala, estetiska och historiska värden. Vi har studerat ett brett urval av vetenskapliga artiklar, hemsidor, rapporter och böcker. Detta dels för att vi den första månaden fokuserade på att skapa designprinciper för äng som tog hänsyn till alla de ovannämnda värden. Även om det inte blev som vi tänkt, var den första tiden mycket värdefull för vårt fortsatta arbete. Vi insåg att dessa till synes skilda värden går hand i hand med varandra mer än vad vi hade förväntat oss, vilket har varit en fördel i vår designprocess. Redan under våra tidiga skisser såg vi en harmoni mellan värdena och möjligheter att förena dem i gestaltningen. Exempel på gestaltningselement som bidrar med ekologiska, estetiska, sociala och historiska värden i parken är inslag av vatten, solexponerade bryn samt återintroduktion av äng. Ytterligare exempel är torrbackarna som utgör habitat för insekter, erbjuder vackra vyer och bjuder in till rörelse i och med topografiska skillnader.

Den största utmaningen med att omvandla parkens konventionella gräsmatta till ängsmark har för oss varit att inte öka platsens ekologiska värden, på bekostnad av sociala, estetiska och historiska värden. De ekologiska värdena förhöjs vid etablering av äng eftersom artrikedomen ökar, och miljöbelastningen minskar i och med miljövänligare skötsel (Orback, 2023; Waxin, 2023). Användningen av lie istället för maskindrivna verktyg förbränner varken fossila bränslen eller avger koldioxid, vilket sparar resurser (Orback, 2023; Waxin, 2023) samt innebär en ekonomisk vinst på lång sikt (Waxin, 2023).

I och med omvandlingen från gräsmatta till äng, försvinner vissa befintliga estetiska och sociala värden som förknippas med konventionella gräsmattor och värderas högt bland

allmänheten (Waxin, 2023). Enligt allmänhetens generella åsikt försvinner symbolen för omsorg och prydlighet, som en extensivt skött gräsmattan inger, samt en plats för sociala möten och aktiviteter som kräver en öppen yta (Orback, 2023; Waxin, 2023). Stigar och rum som klipps ut i ängen bidrar med estetiska värden på så sätt att de visar "tecken på omsorg", men bredden på dem är begränsad och därmed även urvalet av aktiviteter som kan bedrivas på ängen. Rummen är utformade i varierade storlekar som lämpar sig för sociala möten, i soligt eller skuggigt läge. I de mindre rummen kan ett mindre sällskap breda ut sig på några picknickfiltar, och omslutas av hög ängsvegetation som skapar avskildhet. Ett större rum kan rymma fler människor och aktiviteter som innefattar mer rörelse.

Omvandlingen från gräs till äng innebär en förändring av de fyra värdena, som vi anser förbättrar parkens attraktionsvärde. Vårt gestaltningsförslag innehåller kreativa lösningar som synliggör estetiska värden, och möjliggör sociala aktiviteter i ängsmark. Vi har skapat flera intressanta vyer, målpunkter och möjligheter som inte finns i parken idag. Vi förväntar oss att förverkligandet av vårt gestaltningsförslag stöter på hinder, på grund av kunskapsbrist inom och bristande kommunikation mellan landskapsarkitekter och förvaltningen. I det stora hela bedömer vi att vårt gestaltningsförslag har ökat Tornerparkens historiska, ekologiska, sociala och estetiska värden. Vi anser att vårt gestaltningsförslag är aktuellt i tiden och behövs för att lyckas med en samhällsomställning som främjar den biologiska mångfalden och klimatsmarta gestaltningslösningar.

GESTALTNINGEN

Syftet med vårt gestaltningsförslag var att förlänga ängsmarken i Slottsbacken till Tornerparken (längs med Dag Hammarskjölds väg). Det främsta dilemmat i vår designprocess har varit att hitta ett formspråk som förenar ängens vilda karaktär med den prydliga och ståtliga trädallén som präglar hela parkens karaktär. Vi bestämde oss snabbt för att denna kontrast var intressant och därmed har vi i

vårt formspråk aktivt arbetat med att förstärka denna till vår fördel. Genom många diskussioner och analys genom skiss kom vi till slut fram till vårt koncept "Vägbrytare och ett hav av blommor". Konceptet har vidare hjälpt oss att utveckla ett tydligt och konsekvent formspråk som införlivar ängen med parkmiljön. Genom att ställa det organiska formspråket mot det strikta, sammanlänkade gränsen mellan natur och urbanitet.

Förutom att vi i vårt gestaltungsförslag ville undersöka hur ängsmark i parkmiljö kan gestaltas, i syfte att höja dess ekologiska värden, har vi även haft i syfte att undersöka de estetiska och sociala konsekvenserna av omvandling från gräsmatta till äng. Därmed har vi, både genom litteratur och skiss, undersökt den upplevelsemässiga aspekten av ängsmark i parkmiljö. Vi tog stöd i litteraturen, främst Nassauers (1995) koncept "Tecken på omsorg" och Dees (2001) "Enhet med diversitet". Detta resulterade bland annat i en mer varierad topografi, gångstigar, blommande träd och buskar samt utklippta rum som bland annat gynnar rekreation, social interaktion och estetiska upplevelser. Vi anser därmed att Tornerparken hade kunnat bli en attraktiv och unik plats i Uppsala som uppmanar till naturupplevelser, sprider budskapet om vikten av att återinföra ängsmarker och normaliserar ängens vilda uttryck i parkmiljö.

I detta arbete har vi aktivt jobbat med att gestalta ängen på ett sätt som förebygger att den upplevs som en barriär. Detta eftersom ett av våra huvudmål med arbetet har varit att värna om sociala värden som förknippas med konventionella gräsmattor. Ängsmark ses inte som optimalt för aktiviteter som picknick eller bollsport samt förknippas med ogräs och insekter. Eftersom ängen växer till sig först i maj eller juni, och slås i augusti, finns det fortfarande tid på året under varma och soliga månader som parken kan användas på ett mer traditionellt sätt. Därav skiljer sig denna parks förutsättningar för sociala aktiviteter från en traditionell parkmiljö, främst under maj till och med augusti eller september. Eftersom dessa månader också är de under vilka parkmiljöer har flest besökare som stannar och inte bara passerar, var det därmed viktigt för oss att hitta lösningar för hur parken kan tillgängliggöras trots ängsmarken.

Våra lösningar har varit att skapa olika typer av primära och sekundära sittplatser över hela parken, utklippta rum och stigar i ängen, två torg samt tillgängliggöra och skapa målpunkter i de delar av parken som på grund av för mycket skugga inte lämpar sig för ängsmark.

PROBLEMATISERING

Här diskuterar vi vad det skulle kunna uppstå för problem med skötseln av äng i Tornerparken. Eftersom det råder kunskapsbrist och dålig kommunikation mellan landskapsarkitekter och förvaltningspersonal, finns det en risk att resultatet inte blir som det var tänkt. Därtill är ekonomiska aspekter ett hinder som i nuläget hindrar utvecklingen av skötsel som lämpar sig för anläggning av äng. Detta eftersom Uppsala kommun inte ser det som ekonomiskt försvarbart att köpa in verktyg (bland annat liar) och prioriterar andra kostnader för tillfället. Just nu är vi därmed i en ond cirkel där ängen inte kan bli en naturlig del av våra parkmiljöer i Uppsala eftersom den ses som något främmande. Enda sättet att åtgärda detta är att satsa på kunskapen, verktygen och samarbetet inom branschen samt ta inspiration från andra kommuner som kommit mycket längre än vad vi har.

En rädsla som finns, och som hindrar anläggningen av äng i parkmiljöer, är att ängen kan inge ett stökigt intryck. Äng har en vildare karaktär än klippta gräsmattor, och kan därmed av allmänheten ofta upplevas som stökig. Gräsklipppet som ligger kvar efter slåtter, för att fröa av sig, kan ge ett ännu stökigare intryck. Generellt tror många att detta stökiga beror på otillräcklig skötsel. En annan aspekt av skötsel som vi ser som potentiellt problematisk, är de utklippta stigarna och rummen i ängen. Tanken är att dessa ska klippas med gräsklippare och måste klippas på samma yta varje år för att inte störa den övriga ängens etablering. Vi tänker därmed, att för att möjliggöra vår design, hade det kunnat finnas stenar eller annat hårdgjort material som markerar rummen och stigarna. Att denna typ av skötsel är ovanlig idag utgör ett hinder i sig. Därmed anser vi att svaret på en stor del av problematiken med ängsskötsel i parkmiljö är kunskapsbristen och rädslan för att satsa på att ändra på det.

METODDISKUSSION

LITTERATURÖVERSIKT

För att skapa oss en referensram samt hitta inspiration till vårt gestaltungsförslag utgick vi från följande litteratur:

- *Messy ecosystems, orderly frames* av Joan Iverson Nassauer (1995)
- *Form and fabric in landscape architecture* av Catherine Dee (2001)
- *Naturalistic planting design* av Nigel Dunnett (2019)

Litteraturöversikten utvecklades och kompletterades under hela designprocessen. Varje gång vi upptäckte nya intressanta aspekter att undersöka eller problem att lösa, vände vi oss till litteraturen. Därav har vår valda litteratur haft stort inflytande på vårt resultat som antagligen hade sett mycket annorlunda ut om vi hade valt annan litteratur. Anledningen till varför vi valde just denna litteratur är att vi redan bekantat oss med den under vår utbildning och såg den som mycket inspirerande och ville därmed fördjupa oss i den.

Vår valda litteratur är utgiven mellan åren 1995 och 2019 och handlar om bland annat formgivning, rumslighet och naturalistisk växtdesign. Författarna behandlar olika aspekter av urban design, vilket försvårar jämförelsen av information och huruvida äldre källor fortfarande är relevanta. Design är ett ämne som är i ständig förändring, vilket är anledningen till att gamla källmaterial kan gå ur tiden. Med detta i åtanke bedömde vi att samtliga ovan nämnda böcker är relevanta för detta arbete, då de skriver om aspekter som vi anser är aktuella idag.

INTERVJU

Vi anser att det råder brist på vetenskapliga källor gällande gestaltning och skötsel av äng. För att komplettera litteraturöversikten genomförde vi två intervjuer med sakkunniga inom landskapsarkitektur samt förvaltning. Respondenterna förtydligade bakomliggande orsaker till problem vid gestaltning och skötsel av äng, som vi fann

utmanande att läsa sig till. Faktorer till problemen är bland annat att många parter är involverade, det förekommer konflikter och normer som styr, och som tillsammans utgör ett komplext system som är svårt att förstå som utomstående. Genom att ha fått ta del av respondenternas arbetserfarenheter har vi fått en inblick i den rådande situationen i branschen, vilket har hjälpt oss att skapa ett mer verklighetsförankrat gestaltungsförslag.

Valet av respondenter gjordes med syfte att representera olika yrkesroller som arbetar med samma projekt i olika skeden, därför valde vi att intervjua en landskapsarkitekt och en parkförvaltare. Landskapsarkitekten bär ansvaret för gestaltningen, samt att se till att ge parkförvaltaren goda förutsättningar för att bedriva skötsel. Dessa parter har i teorin ett tätt samarbete, vi har dock märkt att det samma inte nödvändigtvis gäller i praktiken. Vi tror att en anledning till detta är bristfällig kommunikation och kunskap. Därmed ansåg vi att dessa vore lämpliga att intervjua för att bredda verklighetsuppfattningen och visa på utvecklingspotentialer inom branschen i form av tätare samarbete och därmed kunskapspridning.

GESTALTNING

Platsstudie

Valet av parkmiljö utgick bland annat från att den ska ligga i vår studentstad Uppsala, för att förenkla möjligheten för oss att besöka den. Genom upprepade platsbesök kunde vi stärka gestaltningens förankring i verkligheten och forma oss en uppfattning om och relation till platsen. Detta hade inte varit möjligt på samma sätt om vi inte hade haft möjligheten att besöka parken när vi ville, och varit begränsade till att studera parken utifrån endast kartor och fotografier. Det hade försämrat vår uppfattning av platsen, och försvagat gestaltungsförslagets koppling till verkligheten. Att vi har stiftat en bekantskap med platsen sedan tidigare i form av promenader och evenemang i parken, har bidragit till att förstå platsen och dess värde i Uppsala.

Vi besökte Tornerparken vid tre separata tillfällen under arbetets gång. Det första i september, på sensommaren när löven fortfarande var gröna och solen värmd. I oktober, när

parken pryddes av höstfärger och ruskigare väder, besökte vi platsen för andra gången. Ett tredje platsbesök gjorde vi i november, när första snön hade lagt sig på marken och de nakna grenarna. Med årstiderna förändrades vår upplevelse av parken, vilket gjorde att vi fick idéer om hur vi kan förlänga Tornerparkens attraktionsvärde under året. Resultatet blev bland annat de vår- och höstblommade lökarna, vinterståndare och en upplyst pulkabacke.

Att vara på platsen och känna in den med alla våra sinnen, har varit fördelaktigt för att kunna fördjupa vår designprocess och få en förståelse för platsens förutsättningar, svagheter och möjligheter. Detta har haft en positiv inverkan på resultatet och stärkt dess trovärdighet. Äktheten i våra rumsanalyser (processdagbok 4) ökar när de är gjorda i samband med platsbesök samt egna fotografier. I slutet av designprocessen ville vi följa upp gestaltungsförslagets detaljer och göra en inmätning på nya tillägg i form av trappor, bänkar och andra gestaltungs-element för att få en bekräftelse på att det blev som vi hade tänkt oss.

Skissprocess

Under skissprocessen identifierade vi problem och dess lösningar som vi kallar analys och strategi. Utifrån dem formulerade vi programpunkter som konkretiserade hur vi skulle gå vidare i vår designprocess. Gestaltungsförslaget presenteras i form av växtlistor, en illustrationsplan, perspektivbilder, sektioner och detaljer. I skissprocessen har vi experimenterat med kontrasten mellan ett vilt och strikt formspråk, samt mjuka och hårda material (ängsvegetation och sten). Att skissa har hjälpt oss att testa oss fram i designprocessen för att hitta det bästa uttrycket och lösningarna för vår gestaltning såsom Krupinska (2014) beskriver det i sin teori Analys genom syntes. Löpande i vårt arbete syns skissprocessen i form av processdagböcker där kunskapsinhämtningen omvandlats till gestaltungs-lösningar. Vi upplever att detta upplägg varit väldigt hjälpsamt och inspirerande, och har potential för utveckling.

Växtgestaltning

Växtvalet utgår från Tornerparkens förutsättningar och våra programpunkter för estetiska och ekologiska värden,

vilket resulterade i bland annat växter som är färgglada och attraktiva för pollinerare. Det var även viktigt för oss att växterna skulle ha ett sammanhängande uttryck, vilket vi har testat genom skiss, akvarellmålning och digitala illustrationer.

VAD BIDRAR RESULTATET MED?

Detta examensarbete anser vi kan bidra med att lyfta frågan hur gestaltning av ängsmark i parkmiljö kan utvecklas för att i större grad ta hänsyn till, förutom ekologiska, även estetiska, sociala och historiska värden. Detta anser vi är viktigt för att ängsmark ska bli en mer etablerad metod och en naturlig del av våra urbana miljöer. Synen på vad som anses vara estetiskt tilltalande parkmiljöer och hur de används behöver ifrågasättas för att få en allmän acceptans av äng i syfte att stärka den biologiska mångfalden.

SLUTSATS

Vi har genom detta arbete fått en mycket mer nyanserad bild av vad äng är och hur värdefullt det är ur många olika perspektiv. Äng är mer än bara en naturtyp som hyser höga ekologiska värden, även om bara det i sig är mycket värdefullt. För oss är äng framtidens vardagssyn i parkmiljöer, i alla fall är det vad vi hoppas på. Det glädjer oss att se att allt fler kommuner i Sverige tar initiativ till att omvandla gräsmattor till äng (dock främst gräsmattor på oanvända ytor). Därmed hoppas vi att detta arbete kan inspirera andra att fortsätta denna resa att undersöka ängens potential som utsmyckande och rumsbildande element i våra parkmiljöer.

Att gestalta och levandegöra Tornerparken med äng har varit en både lärorik och rolig process. Vi har genom detta examensarbete fått chansen att fördjupa oss i en del av landskapsarkitektur som vi både tycker är intressant och även väldigt viktig. Genom detta arbete har vi ökat vår förmåga att gestalta parkrum som både är anpassade för oss människor och djur samt har ett enhetligt uttryck. Nyckeln till det enhetliga uttrycket i vårt gestaltungs-förslag har baserats på

koncepten Nassauers (1995) "tecken på omsorg" och Dees (2001) "enighet med diversitet". Att arbeta med variation och kontraster har varit viktigt ur de alla fyra perspektiven, de ekologiska, sociala, estetiska och historiska. Enigheten var viktig för att skapa ett gestaltungsförslag som upplevs som en helhet. Ängen var vår enighet och som ett hav av blommor svepte den genom Tornerparken mot slottsallén som likt en vågbrytare står ståtligt och påminner oss om parkens ståtliga historia.

VIDARE FORSKNING

Under vårt arbete har vi stött på intressanta aspekter av gestaltning med äng i parkmiljö, som vi inte har haft möjlighet att undersöka närmare, men som vi anser är värda att utforska.

- Hur kan äng utformas för att främja ekosystemtjänster?
- Hur skulle en livscykelanalys av äng jämfört med konventionell gräsmatta se ut?
- Vilka möjligheter finns för att uppmuntra privatpersoner till att omvandla en del av sina gräsmattor till äng?
- Hur långt har utvecklingen av den allmänna acceptansen av äng kommit internationellt?
- Vilka ekonomiska fördelar och nackdelar finns det med användning av äng jämfört med gräs?
- Hur skulle en skötselplan för vårt gestaltungsförslag se ut?

REFERENSER

Alahuhta et. al. 2022. *Acknowledging geodiversity in safeguarding biodiversity and human health*. [https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196\(22\)00259-5/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(22)00259-5/fulltext)

Alvehus. 2019. *Skriva uppsats med kvalitativ metod : en handbok*. ISBN: 9789147129393. Förlag: Liber

Artdatabanken. u.å. <https://artfakta.se/artinformation>

Axelsson, Sara. 2017. *Från klippt gräsmatta till blommande äng*. https://stud.epsilon.slu.se/17369/1/axelsson_s_211007.pdf

Barrios et. al. 2018. *Cutting-edge meadows: The effect of meadow edges and orientation on plant community dynamics*. https://ucnrs.org/fsp/cec_research/Cutting-edge-meadows.pdf

Bolinder, Kristina. 2009. *Slätterängens betydelse för småfjärilar och malar*. https://www.ibg.uu.se/digitalAssets/162/c_162294-1_3-k_bolinder-kristina-uppsats.pdf

Borg, Christina. 2015. *Underlag till arbetet med Översiktsplan för Uppsala kommun*. <https://www.naturvardsverket.se/4a64e5/globalassets/vagledning/miljobalken/miljobedomningar/dokument-miljobedomningar/10-kartlaggning-est- uppsala.pdf>

Borlänge, 2017. *Potential för ängsskötsel på ängsmark*. <https://www.borlange.se/download/18.3e32f55b172b8d9e9ed88fa/1593763793989/Rapport%20ängsskötsel%20parkmark%202017.pdf>

Boverket. 2019. *Hälsa, estetik och sociala relationer*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/praktiken/estetik/>

Boverket. 2021. *Urbana öppna vegetationsytor - ängar*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/praktiken/mangfald/vegetationsytor/>

Burman, U.-S. (1980). *Skötselhandboken : mark och växtlighet i parker och trädgårdar*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning.

Clayden, Andy, Dunnet, Nigel och Smith, Carl (2008). *Residential Landscape Sustainability: A Checklist Tool*. Oxford: Blackwell Publishing.

Dee, Catherine. 2001. *Form and fabric in landscape architecture*.

Dempsey, N., Smith, H., Burton, M., 2014. *Place-keeping: Open Space Management in Practice*. Routledge. Place-Keeping: Open Space Management in Practice - Google Böcker (hämtad 12 oktober)

Douhan, Bernt. 1990. *Uppsala slott - Vasaborgen*.

Dunnett, Nigel. 2017. *Biodiverse perennial meadows have aesthetic value and increase residents' perceptions of site quality in urban green-space*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204616301554>

Dunnett, Nigel. 2018. *Perceived species-richness in urban green spaces: Cues, accuracy and well-being impacts*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204617303237>

Dunnett, Nigel. 2019. *Naturalistic planting design*.

Erling, Anna Maria. 2019. *Sju sorters blommor – det här kan du plocka till midsommar och samtidigt bota din artblindhet!* <https://www.lu.se/artikel/sju-sorters-blommor-det-har-kan-du-plocka-till-midsommar-och-samtidigt-bota-din-artblindhet>

Feltelius, Anna. 2010. *Biologisk mångfald i staden och dess närhet*. https://stud.epsilon.slu.se/3663/1/feltelius_a_111204.pdf

Gehl, Jan. 2010. *Cities for people*.

Hahr, August. 1919. *Uppsala slott*.

Hands, Denise E. 2002. *Enhancing visual preference of ecological rehabilitation sites*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0169204601002407>

Hansson, Erik. u.å. *Vinterinsatserna i trädgården som skapar biologisk mångfald*. <https://www.natursidan.se/guide/vinterinsatserna-i-tradgarden-som-skapar-biologisk-mangfald/>

Hasselfors. u.å. *Gräsytor - äng*. <https://www.hasselforsgarden.se/artikel/grasytor-ang/>

Ignatieva. 2017. *Alternativ till gräsmatta i Sverige från teori till praktik*. https://pub.epsilon.slu.se/14520/1/ignatieva_m_170831_1.pdf

Ignatieva. 2020. *Lawns in Cities: From a Globalised Urban Green SPACE phenomenon to Sustainable Nature-Based Solutions*. https://www.researchgate.net/figure/Lawns-as-symbols-of-beauty-power-and-prosperity-a-Lawns-are-a-dominant-feature-of_fig2_339659893

IPBES (2018) *Summary for policymakers of the regional assessment report on biodiversity and ecosystem services for Europe and Central Asia of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. M. Fischer, M. Rounsevell, A. Torre-Marin Rando, A. Mader, A. Church, M. Elbakidze, V. Elias, T. Hahn, P.A. Harrison, J. Hauck, B. Martín-López, I. Ring, C. Sandström, I. Sousa Pinto, P. Visconti, N.E. Zimmermann and M. Christie (eds.). IPBES secretariat, Bonn, Germany. 48 pages. (Ev. sidhänvisa till s.36/38 och ange ev länkar: <https://www.ipbes.net/assessment-reports/eca/> <https://zenodo.org/records/3237468>)

I-tree-canopy. (u.å). <https://canopy.itreetools.org/>

Jordbruksverket, 2007. *Landskapselement med miljöersättning*. https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/rao7_5.pdf

Jordbruksverket, 2009. *Sälgen behövs*. https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_jo/joo9_3.pdf

Jordbruksverket, 2012. *Ängar*. https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_ovrigt/ovr3_10.pdf

Krupinska, Jadwiga. 2014. *Att skapa det tänkta - en bok för arkitekturintresserade*.

Lindemann-Matthies, Petra. 2007. *Species richness, structural diversity and species composition in meadows created by visitors of a botanical garden in Switzerland*. https://www.researchgate.net/publication/223432436_Species_richness_structural_diversity_and_species_composition_in_meadows_created_by_visitors_of_a_botanical_garden_in_Switzerland

Länsstyrelsen. 2006. *Bevarandeplan för Natura 2000-området Grönsved*. <https://www.vimmerby.se/download/18.5fco7afd188516723152df45/1529051844567/Grönsved>

Länsstyrelsen. 2019. *Slätterängen*. https://www.lansstyrelsen.se/download/18.1dfa69ad1630328ad7c7ec58/1612446923661/aterskapa-slatterangen.pdf?TSPD_101_Ro=088d4528d9ab-2000d9b044d16143d0cod52992487b69e0ef113a5bd0940610815c0cb8cddb-d889b086cf6a948143000cc563ec2ec6c7ec35730b8919bbd188eca71e6c2a0d-8ba6a24950ddebbcf1482fa8c7cd7b7e2a36d02f86fc4c51d23

Länsstyrelsen (2022). *Funktionella landskap för biologisk mångfald*. <https://catalog.lansstyrelsen.se/store/18/resource/1408>

Länsstyrelsen Västra Götaland. 2021. *Tema: Biologisk mångfald och affärsmöjligheter*. https://www.lansstyrelsen.se/download/18.11bea54017ce98c9ce636e00/1638280755031/Jordbiten-4-2021.pdf?TSPD_101_Ro=088d4528d9ab2000e5fcd958c24b43671076c5a-818e0fe40d73ca48ceacfoa6beec4aa7c9ffcoba008931a0d8fi430001oc203bed3e899f7be04521f21a2cf1e583764f030403cd8085619bdfao3f77b6d3b-9148139e0f8250f50a34439a6c7a

Länsstyrelsen. u.å. A. *Slätterängen*. https://www.lansstyrelsen.se/download/18.1dfa69ad1630328ad7c7ec58/1612446923661/aterskapa-slatterangen.pdf?TSPD_101_Ro=088d4528d9ab2000e491359c7e2f88a3e4312716ec13efbb-92656765289140ba7fee105a921d725084a7ec95fi43000cf35f707dada3b7f-13b183a28e48b1626a2da09f8458a65afff2ce8427ac28aa1674e9c22a0595400f-od8f813d5aa9ea

Länsstyrelsen, u.å. B. *Torrbackar*. <https://web.archive.org/>

web/20160308045349/http://www.lansstyrelsen.se/uppsala/Sv/djur-och-natur/hotade-vaxter-och-djur/lanets-hotade-vaxter-och-djur/Jordbrukslandskapet/torrbackar/Pages/default.aspx

Länsstyrelsen, u.å. C. *Biologisk mångfald i solcellsparken*. https://www.lansstyrelsen.se/download/18.6d2cca5e182e8fa9b94b579/1662108249534/Biologisk%20mångfald%20i%20solcellsparken_digital.pdf?TSPD_I01_Ro=088d4528d9ab2000b9297b07181da22247087aad20cc5d7107d54dob-667607dof5c39046b4b1602908b51e6e75143000f31ffb6219b6abe53f1e6ef21cde-1107eb559811cf63d3f7371d4af4f32f3a8ce3ef08c436a972f81e6fe36bfd76off

Mårtensson, Linda-Maria. 2017. *Methods of establishing species-rich meadow biotopes in urban areas*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0925857417301593>

Nassauer, Joan Iverson. 1995. *Messy ecosystems, orderly frames*. <https://www.jstor.org/stable/43324192>

Nationalencyklopedin A. u.å. *Torräng*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/torräng>

Nationalencyklopedin B. u.å. *Äng*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/äng>

Nationalencyklopedin X. u.å. *Uppsalaåsen*. [2023-12-29] <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/uppsala%C3%A5sen>

Nationalencyklopedin Y. u.å. *Rullstensås*. [2023-12-29] <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/rullstens%C3%A5s>

Naturskyddsföreningen, u.å. *Biologisk mångfald och hemmaodling*. <https://eskilstuna.naturskyddsforeningen.se/biologisk-mangfald-och-hemmaodling/>

Naturskyddsföreningen, 2022. *Lägg sju sorters blommor på minnet till midsommar*. <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/lagg-sju-sorters-blommor-pa-minnet-till-midsommar/>

Naturskyddsföreningen, 2019. *Ängar*.

Naturskyddsföreningen, 2021. *Ängen – livsviktig både förr och nu*. [2023-12-28] <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/angen-livsviktig-bade-forr-och-nu/>

Naturskyddsföreningen, 2023. *Ängens dag*. [2023-10-19] <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/angens-dag/>

Naturvårdsverket. u.å. *Ängar och hagar*. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/mark-och-vattenanvandning/odlingslandskapet/angar-och-hagar/>

Orback, Jörgen. Landskapsarkitekt LAR/MSA på Tengbom. 2023. Intervju den 28 september.

Ordbok över svenska språket, utgiven av Svenska Akademien. Lund 1893–. <https://www.saob.se/> [2023-11-10]
sökord: faga <https://www.saob.se/artikel/?seek=faga&pz=1>

Pievani, 2013. *The sixth mass extinction: Anthropocene and the human impact on biodiversity*. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12210-013-0258-9>

Riksantikvarieämbetet, 2019. *Ängar och slätter. Historia, ekologi, natur- och kulturmiljövård*. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1331194/FULLTEXT01.pdf>

Riksförbundet för svensk trädgård, 2022. *Digitala zonkartan - hitta din odlingszon!* <https://svensktradgard.se/tradgardsrad/zonkartan/digitala-zonkartan/>

SCB, 2023. *Marken i Sverige*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/miljo/marken-i-sverige/> [2023-12-28]

SMHI, 2021. *Vind i Sverige*. <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/sveriges-klimat/vind-i-sverige-1.31309>

Stockholm stad, u.å. A. *Mer om slätterängar*. <https://naturskotsel.se/kapitel/mer-om-slatteangar/>

Stockholm stad, u.å. B. *Guide för biologisk mångfald*. <https://parker.stockholm/siteassets/parker-och-natur/vaxter-och-djur/biologisk-mangfald/guide-for-biologisk-mangfald-webb-2022.pdf>

Stockholms stad, u.å. C. *Prioriterade habitat*. <https://naturskotsel.se/kapitel/slatteang/>

Stockholms stad, u.å. D. *Torrängar*. <https://naturskotsel.se/kapitel/torrangar/>

Stockholm stad, 2022. *Beskrivning av åtgärder för biologisk mångfald*. <https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=2029752>

Svantesson, 2022. *Skötsel och gestaltning av den tätortsnära skogen*. <https://stud.epsilon.slu.se/18010/3/svantesson-c-20220701.pdf>

Sveriges natur. u.å. *Naturens ABC - Ängens blommor*. <https://www.sveriges-natur.org/arkiv/naturens-abc-angens-blommor/>

Tukiainen, et al. 2022. *Geodiversity and biodiversity*. <https://www.lyellcollection.org/doi/full/10.1144/SP530-2022-107>

Turkki, Emmi. 2022. *Urban meadows have landed in Finnish cities: an exami-*

nation of how they are aesthetically and ecologically appreciated.

Unionpedia, u.å. *Torrbacke*. <https://sv.unionpedia.org/Torrbacke>

Uppsala kommun. 2016. *Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun*. <https://www.uppsala.se/contentassets/7d682210066f491ba5236651b03f253e/op-2016-del-a-huvudhandling2.pdf>

Vegtech, Z. u.å. *6801 – Blomsteråkerfrö*. <https://www.vegtech.se/produkt/6801-blomsterakerfro/>

Vegtech, Q. u.å. *Torräng*. <https://www.vegtech.se/produkt/torrangsmatta/>

Växjö kommun. 2021. *Biparadiset i Bokhultet*. <https://www.vaxjo.se/sidor/se-och-gora/parker/biparadiset-i-bokhultet.html>

Waxin, Sandra. Samordnare inom parkförvaltningen på Uppsala kommun. 2023. Intervju den 23 oktober.

Wemmert, Vide Wolke, 2021. *Stadsrum för biologisk mångfald*. <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:1570603/FULLTEXT02.pdf>

BILAGA 1

FRÅGEFORMULÄR TILL INTERVJU

1. Kan du berätta lite om dig själv och ditt arbete?
2. Tycker du att de äng-projekt du varit delaktig i har varit lyckade? Motivera.
3. Vilka för- och nackdelar ser du med att anlägga äng jämfört med gräsmatta i urban miljö?
4. Hur ser din framtidsvision ut för äng? Tror du att det är en "trend" som kommer att fortsätta?
5. Vad tror du är anledningen till att äng inte är en mer etablerad metod? Är det attityden från landskapsarkitekter, beställare, befolkningen eller annat som sätter stopp?
6. Kan du nämna någon utvecklingspotential för äng som metod?
7. Hur upplever du att den generella attityden till äng i urban miljö är i branschen? Har den ändrats de senaste 10 åren eller ännu längre?
8. Upplever du att landskapsarkitekter generellt besitter den kunskap som krävs för att planera och gestalta äng? Bestämma jordtyp och växtlista etc.